

Bibliothèque numérique

medic@

**Paulli, Simon. Commentarius de
abusu tabaci americanorum veteri, et
herbae thee asiaticorum in Europa
novo**

Argentorati : S. Paul, 1665.

Cote : 06808

(c) Bibliothèque interuniversitaire de médecine (Paris)

Adresse permanente : <http://www.bium.univ-paris5.fr/hist/med/medica/cote?06808>

SERENISSIMO POTENTISSIMO

12.9.33

6.808.

INVICTISSIMO

Galliarum ac Navarrae

Royi Christianissimo,

LUDOVICO XIVTO,

simili cultu ac veneratione admodum summo;

LUDOVICO XIDECIMO

Couy rapam obtulit

deputatus Ego
hunc mundum commutatum
in quo agitatur de salute
et fortuna omnium

EUROPÆORUM

dominissimum subiectissimum;

Sacrae Reg. Majest.

Ex celestissima
Regia Hispanica
Academia
XI. Novemb.
Anno 1665.

Humillimus servus
et author
obsequio

SIMONIS PAULLI, D.

Medici Regij, ac Prælati Aarhufiensis

COMMENTARIUS

De

ABUSU TABACI

AMERICANORUM VETERI,

ET

HERBÆ THEE

ASIATICORUM in Europa NOVO,

Quæ ipsissima est *Chamelægnos* Dodonæi,

aliàs

Myrtus Brabantica, Danicè *Porst*/ German. *Postl*/

Gallicè *Piment Royal*, Belgicè *Gagel* dicta;

cum Figuris æneis, utensilia quadam CHINENSIVM

eaq; pretiosissima representantibus.

M. DC.

ARGENTORATI,

Sumptibus Authoris Filij
SIMONIS PAULLI, Bibliop.

LXV

6808

*Eumolpius apud Petronium**p. m. 99.*

Pecuniæ (inquit) cupiditas hæc tropica instituit: priscis enim temporibus, quum adhuc nuda virtus placeret, vigeant artes ingenuæ, summumque certamen inter homines erat, ne quid profuturum seculo, diu lateret. Itaque hercules omnium herbarum succos Democritus expressit, & ne lapidum virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta consumpsit.

Σὺν Θεῷ.

ILLVSTRIBVS AC EXCELLEN-

TISSIMIS VIRIS

DN. GUIDONI PATINO,

BELLOVACO, DOCT. MEDIC. ORDINIS

PARISIENSIS, ANTIQVIORIS SCHOLÆ MEDICÆ

DECANO, ANATOMES AC PHARMACOP.

PROFESSORI REGIO,

NEC NON

DN. JOANNI BAPTISTÆ

MOREAV,

DOCT. MEDIC. PARISIENSI, ET PRO-

FESSORI REGIO, AC XENODOCHII PA-

RISIENS. PRIMARIO MEDICO, &c.

DNIS. AC AMICIS SVIS

HONORATISSIMIS

S. P. D.

VIRI CELEBRATISSIMI,

Meritissimo vestro vobis hunc me-
 um botanicum & simul medicum com-
 mentarium *de Tabaci & herba Thee abu-*
su ob vestrum in rem literariam & studi-
 osam juventam, ceu mystagogorum ad secreti-
 ora adyta ducendi, nunquam satis laudatum stu-
 dium, præ aliquam multis passim in Europa degenti-
 bus

*

bus

DEDICATIO.

bus Illustribus Viris, deliberato animo, dicare ac inscribere volui; maximè autem Tibi Illustr. DNE. PATI-NE. Nam toti Orbi notum (quod sine ingratis totius Europæ Academicarum, quæ reapse pietatis, justitiæ, virtutum omnium Palladium, ac Rerumpubl. columina sunt, dictum, nec id cum illarum contemptu conjunctum velim,) vestra Parisiensis, licet inter eas omnium vetustissima non sit, attamen inter illas augustissima, summa cum laude enitescat, quippe

— — *famam qua terminat astris.*

Vos verò VIRI CELEBRATISSIMI, in confessu ornatissimo amplissimoque tot illius Regionum Parisiensium sive Doctorum, sive Professorum, sive deniq Archiatrorum, ita micatis inter hos omnes

— — *velut inter ignes
Luna minores.*

Hæreo ergò, cum non minor virtus sit tueri partam, quam quærere gloriam, utrum priores debeantur *Ioh. Maistro*, & *Claudio Clementi Scoto*, qui Doctore *Alcuino* parario, rerum cum potiretur *Galliarum Rex CAROLUS cognomento MAGNUS* procurarunt, jacerentur Academiae Parisiensis Anno Mundi 4741. post Christ. nat. 792. teste *Calvisio*, fundamina, vel annè pares utrique vestrùm, hoc die regnante *Christianissimo Rege LUDOVICO XIV. Galliarum ac Navarra Rege,*

DEDICATIO.

Rege, verè MAGNO, vivat! vivat! & regnet in æternum! illa ipsa Academia debeat? Qui certè Parisiensis Academiæ gloriam, qua per tot secula incanuit, ita sartam tectam præclarâ vestrâ eruditione, conservatis ac tuemini, ut vos proximè præcedentium antecessorum, *Ioh. Riolani*, ac *Renati Moreau*, Virorum incomparabilium ad famam immortali vestrâ laude pergatis, si non superetis. Hæc vestra utriusque incluta virtus, intaminatis, & ad invidiam usque fulgens honoribus, Tuus DNE. PATINE mei singularis nec unquam speratus amor, quo me extraneum tantâ intercapedine loci à Te sejunctum, prosequeris; & qua impari erga me Filiumque Cariss. *Jacobum Henricum Paulli*, admodum nuper Parisios advenam, benivolentiâ es; insuper literæ Tuæ, ipsæ Charites, quas Tibi ad calamum dictitarunt 24. Junii Styl. Nov. hujus anni ad me datæ, quibus amicitiam ambis meam, faciunt, ut, cum tantopere in iis collaudes amorem, quo antecessor Tuus jam p. m. *Iohannes Riolanus*, antiquior Scholæ Medicæ Parisiensis Magister, abhinc triginta & sex annis me fovit, ego totus jam Tuus, in amplexus Tuos ruam, eâ fiduciâ, ut cum ingenti & maxima sui laude, ille me non omiffius dilexerit, quam Filium Pater, quem contra ego ad urnam usque octogenarium, chari Parentis loco observavi, colui, veneratus sum: Tu ceu illius

* 2

Successor

DEDICATIO.

Successor, etiam in præsens ob recensitum consuetum amorem, me quem cominus complecti non possis, piè defuncti *Riolani* loco eminus redames. Te quoque insuper rogo, imò obtestor, ut cum longè conjunctius cum *Riolano*, quam cum pari dignitate & famâ celebratissimo *Renato Moreau* vixerim, ac inde acciderit, vix ut illius Filio, JOH. BAPTISTÆ MOREAV, paternarum virtutum ex asse hæredi aut æmulo, ego Lutetiæ Parisiorum degens, innotuerim, summa jam dignitate & suâ ipsius virtute Celeberrimo Viro, pro renata meo nomine, operam, studium, amorem omnia mea obferas, hominis quidē exiguâ in re, sed fidei pleni.

Cæterum cum non sufficiat, contrahant inter se Viri honesti amicitiam officiis cassam, quæ benivolentiæ exemplis confirmari postulat, modo nolint, ea actutum dissuatur, utique in præsens vos Viros celeberrimos exoratum venio, detis hoc mutuo nostro amori, communibus vobiscum mihi studiis, & publica commoda prognariter, (ut Ennii vocem usurpem) provehere conanti, ut chartaceum hunc meæ Minervæ foetum, non vinum, aut olidum fuliginosum Tabacum, sed lampada & oleum redolentem, mihi jam Dei gratiâ, tertium supra sexagesimum agitantem annum, in Regia hac Hafniensi Academia domi meæ, intervenientibus antelucanis studiis, & intempestis noctibus
natum,

DEDICATIO.

natum, ulnis vestris excipere, ac totius Regiæ Parisiensis Academiae Augustissimo Collegio Medico, quo par est cultu, & condignâ veneratione meo nomine offerre non dedignemini, idque aut potius in eo P. C. exorare haud gravari velitis, hunc meum Commentarium tollere ne despiciant.

Ego quidem Gallicum vestrate adagium, veridicum esse comperi, nempe : *au grand ouvrage, il faut grand courage.* ast cum acceperimus Atlantem cum solus haud suppar esset cœlo ferendo, aut sub illius vasta mole laboraret, id Herculis humeris ratô mecastor consiliô imposuisse; utique, mortalium nemo vitio mihi vortet, si ego *Vos Viros Celebratissimos* in subsidium illius causæ, in qua agitur de salute totius Europæ, vocem. Quippe qui id maximo studuerim opere, nec minori alacritatē contenderim, ut quemadmodum magno & ingenti labore ille Augiæ stabulum repurgavit; ita ego (licet forsan spe ea frustrer, aut penitus ea decollet, ob vectigalium lucrum, quæ politici firmamenta Reipubl. hodie statuunt, qui sua tractent, ego mea) universam Europam repurgarem olidissimô, fœdissimô, revera brutô ac barbarô Americanô medicamentô, Tabacô nempe; post dein cōmonefacerē Europæos Cives, (debeo enim id patriæ, ipse Europæus) ut quantum

★ 3

possent,

DEDICATIO.

possint, in eo elaborent, ut sint opera, studio, labore meo cautiores quo desināt deinceps, in odorum, ustulatum, friabile, viribus in Europa propemodum, si non omninò cassum, aut non iisdem in ea pollens, quibus se Chinesibus commendat, novum & incertum medicamentum Asiaticum, Thee nempe, magnis sumptibus redemptum, mangonio & versutiâ Chinesium adulteratum, in Europam transportare.

Verùm quo animo omnia hæc tantopere urgeam, aut tam anxie efflagitem vestrum officium, quæritis? *Viri Celebratissimi DNI, ac Amici honoratissimi.* Ego ideo iterato vos rogatum venio, ut non solum P. C. Regiæ Vestræ Parisiensis Academiæ hunc meum commentarium exhibeatis, sed quoq; ab iis impetretis, publicam super eò, illorum censuram, quâ dignum eum æstiment lectione Medicinæ Candidatorum; vel si non, nigro ^{si non} ad Garamantas relegent: ceu quorum subacti iudicii enucleatis suffragiis stabo cadamyæ. gloriosissimum interim, si pereundum, Ajacis manu perire, nec indecorum magnis excidere ausis, quibus generosus Phaëton semel, ignavissimus Theseus nunquam excidit. Spero autem, imo prorsus confido, cum iisdem ad Hipp. Galen. Corn. Cels. normam docti sint mecū haurire ex illorum scriptis quasi limpidissimos fontes medendis morbis aut ægris, speretis

ac

DEDICATIO.

ac neglectis impuris lacunis Arabum, una cum pomposa illarum polypharmacia ægris damnosa, me ob honestissimos hosce meos conatus albo lapillo ab iis ceu vindicibus priscae sapientiæ & eruditionis absolutum iri. Res interim suas sibi habeant illius Medicinæ cultores, quam lucumones, balatrones, blaterones, buccones, tenebriones, seu personati illi Medici auri- bus prominulis sub exuviis Leonis, verbo dixerim, nugivenduli, fumivenduli, cinifiones illi Chymicafterculi (Chymiam divinam artem summe veneror, nec diffiteor *Fabricio* Socero meo & *Sennerto* vivis Præceptoribus, me eam excoluisse Juvenem)

semitam qui non sapiunt alteri monstrant viam; una cum imperitorum pharmacopæorum turbâ, methodi medendi rudissimâ, profitentur: Empirica, quæ olim audivit, hodie, quæ tanto in pretio, ut non erubescant sectæ huic addicti, cordatis ac non proletariis medicis sese proterve præponere: cotidie interim per mortes hominû experimenta impunè agentes; quod genus hominum procul arcendum, aptum bubulcitare, non mederi hominibus: præstaret quoque, pharmacopæi sui officii essent memores, pararentque clysteres, trochiscos, eclegmata, elixiria, balanos, nascalia &c. non iis mederentur ægris, vel clam Medicis, vel iis invitis, ceu quorum famuli sunt, non college, non focii
quod

DEDICATIO.

quod esse affectant, & apud ægros omnium esse primi; tanta quorundam est minimè ferenda protervia: Qui ringantur, indignentur, rumpantur, obsequium amicos, veritas odium pariat, non curo; qui à Socrate apud Platonem monitus: *Omnes populi spernens honores, veritatemq; considerans, conabor re vera quam maximè poterò, bonus vivere atq; mori.*

Quin nec causæ diffido meæ, ideò quod vestras *Renatus Moreau*, consummatissimæ doctrinæ & singularis iudicii Vir, promiserit, *se scripturum de XII. medicamentis* (seruo verba authographi pronuper Lutetia ad me missi) & primo loco de *antimonio*, cuius venenatam naturam, & malignas qualitates toti orbi volebat patefacere; alterum de herba *Theé*, & alio medicamento barbaro, quod hodie vocatur *China*, *China* quo tam multi (superstite adhuc D.N. Moreau) abutebantur in curatione quartana, sed hodie neglectum jacet: in eadem cum D.N. Moreau sententia fuit super isto pulvere *Chifletius* in tractatu *Ant-verpia* edito, sed hodie Medici eruditi barbarum istud medicamentum negligunt, utpote cuius causam non tollit, immo intermittentem febrim facit continuam, labem infert visceribus nutritiis, & hydropem provocat.

Quæ cum ita se habeant, nempe novè inventis aut exoticis medicamentis nobis Europæis multas & gravissimas

DEDICATIO.

vissimas ob causas esse abstinendum , præsertim cum credibile sit, non solum nobis illa ob cœli & diætæ diversitatem summè esse noxia, sed eadem novos corporibus nostris ingenerare morbos, ac complures expugnatu difficiles reddere contumaciores, quod quidem ego in hoc tractatu defendo: Ast, cum, (ut proverbium habet) ne Herculem quidem contra duos, à multis verbosis velitationibus multorum , mihi non metuo solum, sed quoque ne me pessudent: Proin, cum *Curiatii tergemini fratres* in exercitu Albano adversus *tergeminos Horatios Romanos* ferro decernentes, tum demum ab unico Horatio ad unum omnes lethalibus vulneribus confossi, & obtruncati sint, cum ille id ageret, campum ambiendo, ut junctos Curatios fratres sive seduceret , sive astu divelleret: Ita vobis Viris celeberrimis, meis quasi Commilitonibus, ac mecum pro salute totius Europæ invicto atque adeò constanti animo pugnantibus, aut solum vobis æquis arbitris, Spartam quam nactus sum, ornem ; iterum causæ non diffido meæ, cui si patrocinaimini, (Deo Duce & auspice, eoque fortunante, quo nil desperandum) salvo latere, scuto licet lacero & perfosso evadam tamen ; qui eo sum animo, ut instar muri ahenii, malis non magis cedat, quam ille aietati, vel rupes decumanis fluctibus, qui

pejusq, letho flagitium timet ;

★★

Non

DEDICATIO.

*Non ille pro caris amicis
Aut Patria timidus perire.*

lisdem animis, *Viri Illustres*, cum vos quoque esse augurer, ceu qui non solum pro gloria, existimatione & dignitate *vestrae Academiae*, sed etiam salute *totius Europa* pugnabitis, aut toto pectore excubabitis, ne *Chinensibus* tota *Europa* ludibrio fit, aut omnes in eâ naso suspendant adunco Medicos. Hinc factum, ut in tam ardua ac difficili causâ, ad *Illustre Regia Vestra Parisiensis Academia Collegium Medicum*, tanquam ad aram aut asylum confugerim, non ad unius alteriusve umbratici Doctoris iudicium, quorum nemo mihi solus negotium facebat, rogo, cum illi respondendo vacare non possim, contra perituræ parcere chartæ pervelim. Argumentum enim hoc non unius arbitri, sed collegiorum res est. Vobis verò parariis ô mei, si salvabor, proh! quanto maectatus honore ego! Tu verò, Celeberrime DN. PATINE, cum Tua ipsius manu Lutetiâ ad me perscribas: *Si quid requires ex hac urbe nostrâ, imò vel ex tota Gallia, in eo me Tibi totum devo-veo, atq; omne genus officiorum polliceor, modo per Te intelligam, quid cupias; & grato animo dicam, quod ille Romanus olim apud Tacitum; Dii tibi Principatum dedere, nobis obsequii gloria relicta est, &c.* ut ego de Te mereri possim, non video; quo tamen interim honore
me

DEDICATIO.

me ipsum Amicissime DN. PATINE non dignor, cum amor mei Tibi hæc bona verba dictitarit, ætate me aliquot annis majori, cuius proin ego junior assurgo honoribus. Quin quoq; iisdē ipsissimis verbis, quibus mihi meæq; familiæ fausta ac felicia omnia comprecatus es, vota nuncupo, nempe *ut diu summo Reipublicæ literariæ commodo, summaq; gloria salvus es incolumis nobis supersis.* Vive, Vale, Collegamq; Tuum, DN. MOREAU non solū meo nomine officiosissimè saluta, sed quoq; qua par est, affabilitate, ipsū exora, ut non gravetur Tecum, quā tantopere desidero, Regiæ Vestræ Academiæ P.C. æquam censuram mihi sine ullo partiū studio, procurare: Quam ubi Filii mei cariss. *Iacobi Henrici Paulli* fidei credideritis, ceu quem non amare solū, sed demorri, ob illius singularē candorem videris, nihil antiquius is habebit, aut prius, quam ut vestræ Regiæ Parisiensis Academiæ in honorē, eam vel Lutetiæ Parisiorum, vel ego hīc Hafniæ Danorum publici juris faciamus. Iterum benè, feliciterq; Viri Illustres Valetè & Salvete.

*Dab. ex Museo meo in Regia Hafniensi Academia
XI. Julii st. v. Die Pii Pontificis Rom.
primi memoria celebri.*

Vester ex Animo usque ad
Aras & Urnam.

SIMON PAULLI, D.

Medicus Regius, Primus in Regia
Hafniensi Anatom. Chirurg. ac Botan. P.P.
rude donatus, ac Prælatu Aarhufiensis.

AD VIRVM CELEBERRIMVM
D.D. SIMONEM PAVLLI,
 ARCHIATRUM REGIUM,
 Affinem & Amicum

*De Abusu Tabaci & Herbae Thee eruditissimè
 differentem.*

Decipimur passim spoliis Orientis. Onusta
 Nos onerat, quicquid credula navis habet.
 India mittit opes irritamenta malorum,
 Et gula Siniticis fraudibus una patet.
 Dumq; per Insidias divendit Barbarus aurum
 Nos, nummos, vitas, & bona nostra rapit.
 Laus Tibi sit PAVLLI, Floræ decus, Artis Apollo
 Qui tandem nostros discere vera doces,
 Iapponicisq; Tchiam, Sinisq; remittis amaram,
 Mercibus & larvam detrahis atq; fidem.
 Patum redde suis, avidi solatia fumi,
 Ne secum in fumos nescia fata trahat.
 AEgrotis inventa Tuo Medicina labore est;
 Punctum sublatis fraudibus omne feres.
 Sic nomen famamq; nigros extendis ad Indos,
 Et tecum eternâ laude PATINVS erit.

L. M. Q. P.

Thomas Bartholinus D.
 in Acad. Hafniens. Rect. Prof.
 Honor. & fac. Medic. Decan.

ARCHIATRO REGIO
 D. D. SIMONI PAVLLI
 REI BOTANICÆ VINDICI
 FELICISSIMO.

Venit ab Hesperiiis præstantior herba Tabaci,
 Venit ab Eois nobilitata Thee.
 Utraque noscenda est: quid sit, quem præbeat usum
 Ignotis, Phœbo iudice, nulla fides.
 Optima deterior pravè corrumpit abusus,
 Sæpe sua specie res peregrina nocet.
 Discutit herbarum vires & nomina PAULLI
 Et vocem & vires reddit ubique suas.
 Ne personatis fallaris, & ærea ne sint
 Aurea: ne fumos nectar habere putes.
 Pro Phœbo facit hoc: atque hunc imitatus, in herbas
 Lumen & Eoas, Hesperiasque jacet.

L. M. Q.

Hamburgi

F.

MICHAEL KIRSTENIUS.

** 3

LECTORI

LECTORI SALUTEM.

B. L.

CUm *Quadripartitum meum Botanicum*, quod abhinc triginta & amplius annis in Ducali Megapolitana & patria Rostochiensis Academia, de cathedra ad calamum auditoribus meis Med. P. P. dictitavi, pridem distractum esset, complures Amici è re Medicinæ Candidatorum esse putarunt, ut cum id passim in Europæis Scholis inclaruisset, id iteratò ederem, imò me rogarent, id auctius meo studio prodiret. Parui iis, facilis obsequi amicorum benivolentiæ, consiliis & voluntati: Ubi verò in eo ad Clafs. tert. herbæ Gerardi Historiam perrexissem, occasio id tulit, & singularis observatio, lugubris casus, de virulento pulmento, quod Capitaneum è medio sustulit, ut fluido calamo pertractarem una ex Chymicis principiis; veram unicam & proximam causam cum februm malignarum & petechialium, tum morbillorum, scorbuti, Luis Venereæ & similium morborum macularum, antihac à nemine ita tractatam &c. Ubi quoq; in eadem classe lit. T. *Historia Tabaci* excutienda mihi esset accuratius, operæ pretium me facturum ratus sum, si secundam *Quadripartiti mei Botanici* editionem Deo volente & adjuvante proximis vernis, aut certò autumnalibus Francofurtensibus nundinis proditura,

ram,

AD LECTOREM.

ram, insigni auctario, nempe non solum de Tabaci usu, sed quoque abusu, & praesertim herbae Thee mactarem. Hos ergo commentariolos cum Viri amicissimi, mihiq; conjunctissimi, quos inter familiam ducit, Affinis & Compater meus THOMAS BARTHOLINUS, nollent diutius in pluteis meis delitescere; putantes vastiores esse, quam ut meo Quadripartito commodè intercalari possent; contra cum sciscerent, mereri eos, ocyus lucem aspicerent singuli, quam universum Quadripartitum, nolui repugnare illorum suafui, maxime, cum argumenti novitatem summam mihi ex iis claritudinem parari posse augurabantur. Certè commentarii de febris malignis nec dum me poenituit; adverte enim Viros summos in suis scriptis eum magnifacere gratari mihi, ac laudare meum studium. Presentem hunc de Abusu Tabaci & herbae Thee, quam fors maneant, dies docebit. Tu interim B. L. eum aequiboniq; facias, enixè abs Te contendo. Scias autem velim, me id non studuisse, ut laureolam in mustaceis quarerem, sed ut solum Medicinae Candidatis studiis meis commodarem: Quibus insuper, si otium, si valetudo, si vita suppetant, vel hac senili & mea ingravescente aetate in Anatomicis studium meum non deerit. Meditor enim, quemadmodum veterani milites membra fracti multis laboribus, Martis in fano sua arma suspendebant, in Regia hujus Academiae honorem, primus
in ea

AD LECTOREM.

*in ea Anatomes P. P. jam verò rude donatus successore
 incomparabili Nostrate THOMA BARTHOLI-
 NO, cum Filius meus Jacobus Henricus Paulli desi-
 gnatus illius successor, S. R. M. Serenissimo Clemen-
 tissimoq, interveniente singulari Regio consensu, omnibus
 medicis studiis sese abdicarit, Theatrum nostrum Anato-
 micum exornare, cultris non solum anatomicis, & aliis ad
 anatomen practicam exercendam, sed quoq, nove à me
 ipso inventis, & præsertim ad Sceletorum Synthesin ne-
 cessariis instrumentis, quorumq, subsidio, dextra interve-
 nienti enchiresi ossa humana, aliq, aliorum animalium
 ita perpoliri possunt instar eboris, ut renideant, imò id
 nitore suo superent. Ne autem exterarum Nationum
 anatomes studiosis hæc invidisse videar, omnia illa eri
 cidenda curabo, simulq, usum illorum peculiari commen-
 tariolo, Deo volente publici iuris faciam, Rubricà: Ma-
 china Anatomica. Vale Benev. Lect. meisq, studiis ac-
 ceptis porro fave & salve.*

SIMO.

SIMONI PAULLI

PARENTI DILECTISSIMO

Commentarium suum

de

Abusu & Tabaci & herbæ Theé

edenti,

gratulantur

F I L I I .

De

De

DANIA

Ingeniis artibus, literarum studiis, ac Novis
noxe Inventis Celeberrimâ;

Ex Occasione

Quam Dilectissimi Parentis

DN. D. SIMONIS PAULLI

de abusu Tabaci & herbæ Thee
DISSERTATIO

in lucem prodiret,

EPIGRAMMA.

Inventa inventis sic jugiter addit, & auget
Inventis laudem DANIA Nostra suis.
Prome PARENS igitur libros, vitiumq; Tabaci;
Deq; Tschia mentem detege, Care, tuam.
Wormius ut piscem docuit, jam nemo putabit,
Fronte unum cornu quæ gerat, esse Feram.
Nec *Bartholini* jam Lympha negabitur unquam,
Est, & in æternum primus Is auctor erit.
Stenonem celebrant Cor, Lingva, Saliva, Cerebrum,
Musculus, & Rajæ, deniq; Totus homo
Gens isthæc externa probat. Nec credo PARENTIS
Scripta MEI applausu posse carere suo.
Scire igitur cupimus, quæ præstantissima dici
Ex istis mereat quattuor Orbe plagis?
Europa hinc præstat, quod nostro tempore, DANOS
Cur laudent, habeant *Stirps, Aqua, Piscis, Homo.*

F. Lutetiæ Parisiorum

JACOB. HENRICUS PAULLI,

in Regia Hafn. Acad. Histor. P. P.

Im

In
Parentis sui Carissimi,
DN. D. SIMONIS PAULLI,
MEDICI REGII,
ac
Prælati Aarhusani
Commentarium
de
Herba Theâ.

Convenere Patres: Podalirius, atq; Machaon,
Celsus, & Hippocrates, Pergameusq;
Deus.

Extollunt *Theâ* formam viresq; *Docentem*,
Mirantur, quantâ dexteritate probet.
Succensent tacitè, sua jam post funera tradi,
Quæ non nota sibi, quæ sibi nota tamen.
Accedit Phœbus, quid, ait, sibi iurgia? PAULLI
Ingenii specimen præbuit ecce novum!
Atq; hinc major EI debetur Gloria, Vobis:
Hoc etenim, quicquid Vos later, ILLE dedit.
Astra super vestram Famam cum transtulit Ætas,
Hic Famâ magnos maximus inter erit.

Ratisbonâ mittebat, jamjam Portuam Danorum
Anno MDCCCLXX. Mens. Aprilis repetiturus.

Daniel Paulli

S. R. Meis, Designatus Bibliopola.

Pa-

Parenti Venerando

**DN. D. SIMONI
PAULLI**

Usum Tabaci & Herbæ Theé

toti Europæ

Disvadenti,

et hujus loco, Myrtum Brabanticam commendanti,

in Regia Hafniensi Academia

Jure MeritoQ.

applaudit.

*Vi Priscos latuit, seris venit U-
sus ab annis!*

*Multa revelantur Poster-
tatis ope!*

*Sic reseras, GENITOR, fumantis damna
Tabaci,*

Sic Theé sub Myrto delituisse doces.

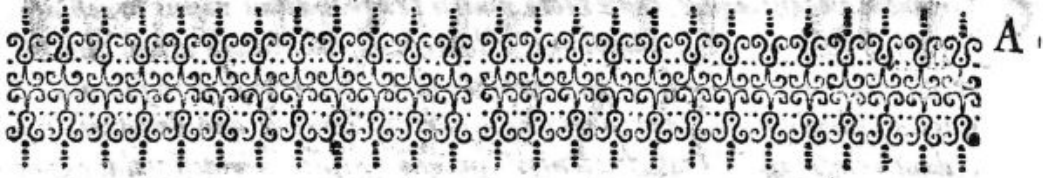
Pro tali studio, nec enim majora requiris,

Dum vireat Myrtus, Laude virere

potes.

CHRISTIANUS PAULLI.

ॐ (1) ॐ

SIMONIS PAULLI
Commentarius

De

ABUSU TABACI
&
HERBÆ THEE.

T *Abacum*. Germ. Toback/ Nicotian/ Nicotian/ Indianisch Wund-Kraut/ Indianisch Stenwelle/ der alten Königinnen-Kraut/ Heilig Kraut. Dan. Toback/ Nicotian / Nicotian / Indianische Wund-urt. Historiam Tabaci, cum Nicol. Monardus in *simpl. Med. Histor. cap. XIV.* optime expediverit, usque adeo ut ceteri Botanographi vel omnia vel pleraque ab eo, quæ de Tabaco differunt, mutuentur; utique præstabit ab ipso Monardo quam ab aliis nos doceri, quid sit Tabacum, ubi nascatur, & in quos usus colligatur.

Planta Tabaco (inquit l. c.) antiquitus in usu fuit Indis, Hispania præsertim nova accolis; ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispaniam delata magis ad ornandos hortos, quam ob ejus facultates; nunc verò multo celebrior est ob facultates quam propter elegantiam.

Nomen legitimum apud Indos est Picelt; nam Tabaco nomen ab Hispanis illi inditum ab insula quadam ejus nominis, ubi frequentissimè nascitur.

Magna altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam

A

Limo-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Limonem vocant, aequat, caule recto multis prae grandibus ramis brachiato; folio mali Assyriae ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi colore viridi dilutione, & aliquantulum hirsuto, uti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulae modo, candidum medio purpurascens, quo decidente succedunt veluti capitula papaveris nigri, quibus continetur semen valde exiguum colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est, multifida, lignosa intus crocea & amara, quae facile cortice suo delibratur: aliqua tamen facultate praeditam esse non intelleximus.

Nascitur plerisque Indiae locis, humidis praesertim & umbrosis, & ex-culto leviq; solo. Seritur omni tempore: cum vero prodiit à frigore praeservanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret citriorum modo.

Foliorum duntaxat est usus (tametsi eorum defectu quidam semine utantur) eaq; ut asservari possint, filo trajecta in umbra suspenduntur & siccantur, deinde aut integris, aut in pulverem tritis utuntur.

D Calida & sicca est in secundo gradu: itaq; calfacit, resolvit, mundificat & aliquantulum adstringit, ut ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

Folia huius plantae calefacta & imposita praesens in Cephalaea & Hemisphera sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit; saepius vero sunt repetenda, donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis cervicibus sive Tetano utile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

Dolores dentium à causa frigida non modo finit, dente prius deterso aliquo linteo ejus succo delibuto, & folio in pilulam convoluto, dentiq; indito, sed etiam ne corruptio serpat prohibet.

Pectoris vitis, tussi veteri, asthmatis & similibus ex frigido humore ortis morbis foliorum decoctum ex aqua & eclegma ex ejus decocto, utilia sunt. Serapium è saccharo & foliorum decocto paratum putres humores pectoris eicit. Asthmaticis interdum, eorum fumus ore exceptus opitulatur; sed necessarias evacuationes praecedere opus est, si mora ferri possit.

Sub cineribus calefacta folia & sordida non excussis cineribus calidaq; saepius imposita ventriculo per frictionibus & flatibus laboranti, auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confrigunt & sic imponunt. Ventri-
cul

culi & lienis obstructionibus atq; scirrhis folia pauxillo aceto intrita, diuque illita & adstricta, utilia sunt, sed his deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus singulis diebus super imponenda. Foliorum defectu pulvis communi unguento obstructiones aperiente, excipitur, & pars obstructa aut tumore affecta diu inungitur. A

Indica mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis subcineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori, quò ventriculum spectat positas eas concoquunt, & abvum emolliunt si quoties opus erit renoventur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus & depuratus, paucà quantitate sumptus: umbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & abvum deinde clystere eluenda.

Nephriticis & flatulentis doloribus folia sub cineribus, ut ante calefacta, & quam calidè fieri potest, apposita, magnum adferunt levamen, idem remedium, quoties opus erit repetendo. Commode etiam clysteribus injiciuntur, atq; etiam fomentationibus & emplastris admiscebuntur.

In suffocationibus uteri folia probe calefacta & umbilico uteriq; regioni imposita, præsens adferunt remedium: quod si (ut fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus objiciatur: ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, ut ea de causa Tabaci folia diligenter affervent & magni faciant. Sunt vero qui odorata umbilico prius admovent, deinde folium super imponunt. Maxime autem conferunt, aut Tacamahaca, aut oleum de liquid Ambar, aut Balsamum aut Caranna, aut ex his omnibus emplastrum constans & in umbilico assidue gestatum. B

Articularum doloribus [modo humores frigidi sint vel saltem non nimium calidi] efficacissime folia calida adhibentur, aut eorum succo calente pannus lineus intinctus: etenim humores resolvunt & digerunt, ideoq; etiam tumoribus oedematosis foliorum succo calido prius elotis, utilissime imponuntur.

Perniones sanare si ter aut quater hujus plantæ foliis fricentur, deinde pedes ac manus aqua calida cum sale abluantur experientia docuit.

Venenis & toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam ante, subli-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C matam vulneribus inspergere, solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.

Contigit ut quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Johannem de Portu divite navigarent, Indorum atque etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eo appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cum verò sublimato carerent, à quodam Indo docti sunt, ut Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt illico dolores Dei beneficio, & ea symptomata, quæ huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo foliis huius planta adversus venenantiæceptum est. Rex ipse Catholicus, ejus vires experiri volens, cani vulnus infligi jussit in gutture, & toxico, quo Venatores utuntur, illini, & paulo post foliorum Tabaci succum satis copiose instillari; & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.

D Eodem modo venenatis pestiferisque carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusque virulentorum animalium præsens sunt remedium.

Recentibus vulneribus imposita, illico sanguinem sistunt, eaque glutinant - quod si majuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum conjunctis succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie, reliquisque subsequentibus diebus idem ordo servabitur, victusque ratio necessaria,

Vetera ulcera, Gangranasque succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant & ad cicatricem perducunt purgato videlicet prius corpore ex Medici consilio & missione etiam sanguinis, si necessaria sit facta; deinde observata, quæ convenit victus ratione.

Porro non modo in hominibus ejusmodi ulcera curare, sed etiam in animalibus, ipsa experientia docuit: nam per universam Indiam frequentia ulcera vaccas, boves, & alia animalia infestant, quæ facile ob regionis humiditatem extremam putrescunt, & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cum magno istic veneat, plerumque quod ulceribus inspergebatur, pluris constabat, quam animal curandum.

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

dum estimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam usum ad putrida, fœtida, vermibusque scatentia animalium ulcera transfulerunt; atque adeo compererunt, succum ejus instillatum non modo vermes necare, sed etiam ulcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam jumentorum exulcerationibus, ideoque Inde Tabaci pulverem semper circumferunt.

Quendam novi narium ulcera laborantem, è quo sanies manabat non sine contagii suspitione: meo consilio instillavit foliorum Tabaci succum: à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatum est ulcus; sed quo erosa erant non restitua. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies utiliter confricantur.

Hæc est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua uti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat, Sacerdotes de bellorum eventu aliisque magni momenti negotiis consulere. Consultus Sacerdos istius plantæ folia sicca urebat, & eorum fumum tubulò seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasim quandam raptus, cadebat omni motu privatus; sicque permanebat aliquandiu. Discussa ejus fumi facultate, ad se redibat, referebatque negotium, cum Dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut utnunque eventus succederent, illis facile persuaderet; sic se prædixisse: eoque modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

Cæterum vulgus etiam Indorum, eum fumum per os & nares recipit animi gratiâ, cum insomnia videre interdum & extra se quasi rapti cupit, tum etiam de suorum negotiorum eventu, ex insomniis quæ apparuerint pronuntiatum. Nam ut impostor est Diabolus, herbarumque facultates novit, illos hujus vires edocuit, quo apparentibus hujusmodi insomniis, miseris hominibus imponat.

At non est recens, plantas quasdam inveniri, quæ manducatæ aut intro assumptæ vanas species imaginesque obversari faciant: siquidem Diosc. c. de Solano Maniaco seu furioso ejus radicem drachmæ pondere ex vino potam facere species vanas imaginesque non injucundas obversari scribit, sed duplicatum ejus modum ad tres usque dies mentis alienationem adferre, qua-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C druplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari jucunda & suavia: contra Raphani esu gravia & turbulenta: & sic de ple-
risque aliis.

GARCIAS ab Orta refert: Bangue plantæ succum aliis admixtum mentis alienationem facere, insomnia excitare & omni sollicitudine libera-
re, veluti etiam opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare est: de
quo multa apud Garciam.

Sic & nostri Indi oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Ta-
baci fumum hauriunt, & ilico quasi mente alienati corruunt: excitati verò
refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum se-
cuti Æthiopes, pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo
fit, ut eorum Domini egregie eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo
ansam auferant sæpius illo utendi: clam tamen uti non desinunt.

D Usus est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisque sedandæ gratia hoc
modo: conchylia quædam cochlearum fluviatilium urunt, deinde atterunt
calcis modo; hujus & foliorum Tabaci aquas partes sumunt, manduntque,
donec ex utrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso majores formant,
atque in umbra siccatas in usum reponunt. Facturi iter per deserta, ubi ne-
que cibum neque potum inventuros se putant, harum pilularum secum dela-
tarum unam inter labrum inferius & dentes reponentes, ejus liquorem as-
iduè sorbent, qua absumpta aliam reponunt, atque item aliam donec peregri-
nationem triduanam interdum, aut quatruiduanam absolvant: istaque ratio-
ne toto illo tempore, neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cu-
jus causam esse puto, quod sorbentes asiduè pilulas illas etiam humores pitui-
tosos è cerebro eliciunt, qui deglutiti, & in ventriculum demissi, naturalem
ejus calorem humectant, sed ab eo tandem absumentur, aliorum ciborum
defectu: ut in multis animalibus observare licet, quæ tota hyeme in suis lati-
bulis se continent sine alicujus alimenti copia, quia calor naturalis occupatus
est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerunt.

Hæc sunt [*Monardus inquit*] quæ de celeberrima hac planta Ta-
baco,

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

4
A
baco, ejusque facultatibus colligere potui. Zacus verò præter hæc omnia sæpè felicissimè adversus alopeciam succi Tabaci vires expertus est, ut cernere licet *observatione 1. lib. 1. de medic. princip. histor. p. 7.* nec mirum. Nam cum indicatum justam proportionem ad indicans obtinere debeat, ac Tabacum calida siccaque esse temperie, itemque resolvere, mundi ficare, ac aliquantulum adstringere idem perhibeatur, illa verò omnia ex decretis Galeni aliorumque indicentur in alopeciâ, per facile modo nominatus auctor scopum finemque hujus usu in ea curanda assequi ex sententia potuit. Ipsi interim recordor, unam itemque alteram virgunculam, male habere cepisse, cum ad detergendos capitis furfures eis commendatum esset lixivium, in quo macerata erant Tabaci sicci folia, quarum altera vertigine leni corripiebatur; altera verò temulenta esse sibi videbatur: quæ in gratiam tyronum hic loci monenda esse putavi: quos interim non dehortabor, periclitentur alias aliis in partibus Tabaci commoda, quippe Clar. HARTMANNUS inter secretiora habuisse videri poterit in paralyfi curandâ, essentiam Tabaci, (quæ sola infusione ex Malvatico & viridibus Tabaci foliis paratur) qua deinceps præmissis sudoribus membra paralytica diutius perfricanda esse jubet, & sic resoluta membra facile restitui ac redire affirmat.

B
Sane Tabacum præstantissimarum est virium herba, cujus abusus [de quo mox agetur] minimè ferendus. Quin etiam præter Monardum Ægidius EVERARTUS Tabaci vires & usum eleganti commentario Antvverpiæ Anno 1587. edito illustravit, qui cum iterato hoc seculo & quidem Anno 1644. prælo subiceretur ex officina Davidis ab Hoo- gen huysen Ultrajecti proditur ei varia opuscula de Tabaco, ut Misocapnus sive de abusu Tabaci. S. R. M. Magna Britannia Regis; Jacobi Sexti gloriosissimæ memoriæ ex illius operibus desumptus; Johannis Neandri Tabacologia; Epistola ac judicium Clarissimorum aliquot Medicorum; denique hymnus Tabaci Raphaëlis Thorij juncta sunt. post quos authores Joh. Chrysostronus Magnenus in celeberrima Ticinensi universitate Regij Medicinæ P. P. Anno 1648. exercitationes de Tabaco perdoctas edidit. Cæteroquin cum non solum ex his recensitis authoribus, sed quoque ex lectione Andrea Casalpini de plantis; Dalechampiij historia generalis planta- rum;

SIMONIS PAULEI COMMENT.

Crum; Lobelij adversariorum; Clusij in notis ad Monardum; Dodon. ei & illius auctarij authoris Anonymi; Tabernæ montani; Nardi Antonij Recchi rerum Medicarum novæ Hispaniæ cum Terrentij Lyncei notis &c. constet, quod præterquam accurate natale solum, aut quomodo post detectam aut inventam à Christophoro Columbo & Americo Vesputio Florentino Americam, cognitio Tabaci ex ea in Europam immigravit, & quæ huc spectant; itemque illius vires & usum descripserunt; quidam etiam eorum plurima de abusu in sua commentaria retulerant; Utique cum habeam tot virorum bonorum exemplum, qui eorum exemplo mihi licere idem facere, quod illi fecerunt, putem; puto quoque à nemine mortalium cujuscunque sint Nationis, minime mihi veniam esse impetrandam, aut vitio dari, si posthabito omnium partium studio more meo Germanus (Germanorum enim est rotundo ore loqui; nec aliud clausum in pectore aliud promptum in lingua gerere) pervicaci studio hic loci contendam abusum Tabaci abrogare, quod quam difficile factu sit, prævidi, vel in *historia pimpinellæ sanguisorbæ Classe secunda hujus mei Quadrupartiti*; Quæ dum molior in transitu, veluti ex *Magneni exercitat. 1. paragr. 1. p. 3. historia Tabaci* ingens *Libavij* paradoxon noto, nempe Tabacum nostræ Europæ, non fuisse hospitem, sed indigenam & patriam plantam, ceu qui scripserit Tabaci plantas in Hercyniæ sylvæ locis magis in viis fuisse inventas; quo loci author addit; *at quis negat à ventis semina hinc & inde deferri.* An ergo ex America usque in Europam perpusilla & ad atomos propemodum Democrati comparanda; an ex aliis Regionibus ex Galliis, Hesperia, Italia turbine quodam acta in Hercyniam sylvam sparsa sunt Tabaci semina. Quod cōmentum mihi non placet, Tabacū cum sui generis sit planta & Americæ indigena; & quis Historicorum ejusmodi turbine meminit? Longe lateque quidem & per aliquot miliaria Ætna nostras seu Hecla mons Islandiæ, uti navigantes fide digni referunt, dum ruptis fornacibus is undat, favillas cineresq; spargit; At tanta vertigine cœlum rapi, aut tam vehementes ullos turbines aut typhones existisse, infensissimos alias Indiam petentibus, ut ex una orbis parte in aliam, ex una Regione, Regione dico, in aliam, semina dif-

semi-

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

feminent, vero mihi non videtur simile; de loco in locum, ex æquo in asperum, ex clivo in jugum, vel contra; aut ex horto meo in vicini Ucalegontis subsidio ventī transferri posse, non nego. Sed his relictis stadium decurro.

Hac ipsa in Classe cum lit. G. Gallij mentionem facerem, retuli quod nostrates Seelandici Rustici id *Klammer-urt* (Latine herbam rixiosam dixeris) appellant. Qui vero Tabacum latine herbam rixiosam Indicam, Danicè *Judianiske Klammer-urt*/vel etiam herbam insanam Danicè *Gal-urt*/Germ. *Zanck/vud Doltraut* appellaret, anne is multorum puncta ferret; Quid enim frequentius accidit proh dolor! quam quod ij qui in cauponis aut lupanaribus, aut aliis obscuris locis ætatem extendunt, in quib⁹ à Sole oriente usq; ad illius occasum tabaci fumo caletur maximè, sese eo invitantes, subinde in capillos ac oculos involent, modo eos non exsculpent sibi invicem? Imo adeo Tabacū & senes & juvenes dementat, ut parentes non liberorum à se genitorum nec liberi parentū grandævorum rationem habeant. Sic observantur nonnulli parentes comburere sua bona, peculiū, stipendiumve, ad fumantis Tabaci tubulos, quorumq; liberi domi ex hesternō jure panem atrum vorare coguntur. Contra filius, quod parens unciarim vix demēso de suo (ut cum Comico loquar) suum defraudans genium compar sit miser, id ille universum tabernis tabacariis impendit, Thaide nō procul remotā aliquā, haud existimans quanto labore partum. Hinc quibus jam ad restim rediit res, usq; adeo ut nequidem domi murem alere queant, in foris scrutariis utraque Minervæ ac Martis arma, libros & gladios, quibus utrisq; *Livio teste* aliàs gloria acquiritur, emptori venum exponunt vilissimo pretio. Hæccine verò extrema dementia est, quæ complures Europæos cæpit. Ut taceam S.R.M. Magnæ Britannia Regem testari *apud ipsos Americanos vix emptorem reperire servum, qui se Tabaco mancipavit; adeo que ipsis authoribus in visam esse hanc mollitiem.* Et tamen nos Europæi non respiscimus? sed quotannis transmare ad Americam usq; currimus, nullis parcentes sumptibus; noctem intempestam ac meridiem; malaciam ac tempestatem; sudum ac imbrem; valetudinem ac morbos; vitam ac mortem juxta æstimantes, ut ex eâ Tabacum avchamus, & nonne ex ea reduces universam Europã

B

fœdissi-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C foedissima illa porrigine, ad cuius nomen meritò expuitur, Americanis ob sarcophagiam carnis humanæ, uti *Fioravanta* putat, endemia infererunt, quæ alias lues Neapolitana German. die grosse Pocken/appellatur: Sed hocine ut *Cornel. Agrippa lib. de vanitatibus Scientiarum cap. 84. p. 402.* loquitur, revera est *Mortem magna pecunia emere* Germanicè dixeris daß heisse mit der Tobacks-Pfeiffe voller Pocken/Drüse vnd Huren-Beulen dem Teuffel mit vollen Spohrenstrichen in den Rachen rennen. Quid? quod ipsi Indi ac Barbari ob abusum Tabaci teste Monardo in *Aethiopes* aut mancipia sua satis severè advertant, ea egregie castigantes & illorum tabaco exurentes, ubi nimis frequenter Tabaci fumum hauriunt, ne, uti puto fonticos ac morbidos servos alere cogantur ipsorum domini; quis enim fonticum servum redimeret sub hasta? Teste *Viganeno in libro de ritibus moribusq; Turcarum*, quem in testimonium citat *Johannes Chryso-stomus Magnenus in exercitationibus suis de Tabaco, exercitatione VI. §. 10. p. 81.* Orientalis Imperij Tyrannus Amurethes IVtus, edicto gentis more ferè semper capitali cavit, ne quisquam fumo Tabaci uteretur; veritus ne ob illius abusum steriles nancisceretur subditos. Sic magnus Dux aut imperator Moschoviæ, teste Clariff. Viro Dn. Adamo *Oleario in der vermehrten Moscovitischen vnd Persianischen Reise, Beschreibung Anno 1663. edita lib. 3. cap. 6. p. 197. & cap. 20. p. 273.* ob insignem abusum utriusque Tabaci seu fumosi seu sternutatorij Anno 1634. interdicto prohibuit, ne quis dictioni suæ subjectis provinciis Tabacum inferret, vel in iis uteretur, secus si quis faceret, aut ipsi non pareret, ei paratissimam fustigationis aut virgarum fore poenã; & alarum nasi bifidam, aut bipartito instituendam sectionem, quorum ignominia hac affectorum, aliquot modo laudatus clarissimus author p. 223. sibi ac comitibus suis obviam occurrisse testatur. Sic eodem teste *lib. 5. cap. 31. p. 645.* Persa *Schach Abas* in castris suis exercitui suo, quem contra Tameran Chan conscripserat, omnem Tabaci usum interdixit; Qui cum aliquando per exploratores cognovisset, quosdam militum intemperantiæ suæ posthabuisse ipsius mandatum, eis nasum & labia præscindenda curavit. Imo idem adèdè severè in Tabaci vendulum Persam inscium interdicti in castris promulgati, animadvertit, ut ad vivi-comburium condemnatum in rogam una cum Tabaco conjiciendum ac concremandum jufferit. Sed

Sed his similibusque exemplis moverentur forsā nonnulli Europæorum, nisi pessima consuetudo tabaco sese corrumpendi eorundem animos adeo occupasset, ut S. R. M. Magnæ Britanniae Rex JACOBUS gloriosissimæ memoriæ existimarit, *vix integram sylvam Britanniae fumivendulis suffocandis sufficere*; Quem celeberr. Hofmannus lib. 2. de medicam. officinalib. Cap. CXI. p. 3. 20. §. 30. testatur publice in Oxoniensi Academia disputasse contra hanc fatuitatem: *Ostensis exemplis eorum, qui laborassent quidem diu insanabilibus pectoris morbis, deliriis, insomniis, convulsionibus &c. post mortem autem inventi fuerint, pulmones habuisse totos nigros ac retorridos non secus ac si fumo indurati essent. Idem Hofmannus audivit à militibus in Belgio versatis, vidisse se dissecta capita eorum, quibus patera Cerebri ab Anatomicis dicta, tota interius esset nigra, licet à Carnifice interiissent. Audivit etiam à patritio Norico, qui in superiori bello Bohemico vidit, omnes qui in conflictu cum hostibus interierint, Anglos habuisse talia capita. Hinc discant sapere (Hoffmannus inquit) qui sapere aliàs nolunt. Quin & Nardus Antonius RECCHUS lib. V. rerum Medicarum Novæ Hispaniæ p. 174. observavit, quod ij, qui auxilio Tabaci frequentius quam deceat uti assuescunt, reddantur decolores, linguam gestent squalidam, & palpitans guttur; hepatis ardore afficiantur, ac in cachexin ac in hydropem lapsi, morte tandem obeant. Næ ergo omnes similem diætam insituentes egregium stultitiæ suæ præmium auferunt!*

Verum ne nimis longus sim in rebus apertissimis, sufficiat hic loci delibasse summa. fumi tamen Tabaci abusum, quàm pulveris esse nocentiorē extra omnem controversiam, verissime defendi posse auguror; maximè, si hujus effati ratio, anatomicis exemplis illustretur, mox quod fiet. Sane dici non potest, ut semel atque iterum laudatus S. R. M. Magnæ Britanniae Rex severè & religiosè dissuadere subditis suis ultimis misocapni sui his verbis voluit, inquit. *Tandem igitur, ô cives, si quis pudor, rem insanam abjicite, ortam ex ignominia, receptam errore, frequentatam stultitia; unde & ira Numinis accenditur, corporis sanitas atteritur, res familiaris arroditur, dignitas gentis senescit domi, vilescit foris: rem visu turpem, olfactu insuavem, cerebro noxiam, pulmonibus damnosam, & si dicere liceat, atri fumi nebulis tartareos vapores proximè representantem.*

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Sed ex Tabacophilorum turba omnia hæc temnentium, ceterorum aures à fumo Tabaci ita occalluerunt, & cerebri nervorum quintum par illius à fuligine ita obturatum est, ut salubria monita admittere nequeant, prodeat quis in medium, nec dum adhuc vitiosus, quæratque ex me, an hæc mens mea sit aut ratio mea, ut velim Pontificem maximum, Imperatorem, Reges, Electores, Principes, Duces ex universa Europa proscribere iterum aut relegare Tabacum debere? Optandum sane proscriberent, ac relegarent ob recensitos maximos abusus. Verum tale quid sciscitantem, hic loci obtestor auscultet prius Senecam, cui mox ut par est respondebo. Præcipit autem Seneca de vita beata cap. i. p. m. 652. *Nihil esse magis præstandum, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, pergentes non qua eundum est; sed qua itur; Atqui nulla res nos majoribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur: optima rati ea, quæ magno assensu recepta sunt, quorumque exempla nobis multa sunt; nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus: Inde ista tanta cocervatio, aliorum supra alios ruentium. Quod in strage hominum magna evenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut non alium in se attrahat; Primi extitio sequentibus sunt: Hoc in omni vita accidere videas licet: nemo sibi tantum, sed aliis erroris causa & author est. &c.* Dolendum ergo maxime, quod nos Europæi hoc in casu ad consuetudinem Barbarorum vivamus, quos antecedentes seu pecorum ritu sequimur, cum nos deceret, non illos, sed rationem Ducem sequi, quâ Dei gratiâ, longè longè Americanos antecellimus, ut ex Commentariis clarissimorum Virorum constat, qui cœlum, mores vitamque Americanorum descripserunt: *Qui (ut mihi cum Salustio loqui liceat) dediti ventri atque somno indocti incultiq; vitam veluti pecora, & sicut peregrinantes transigunt: Quibusq; profecto, contra naturam corpus voluptati, anima oneri est. Quorumq; ego vitam mortemq; juxta aestimo: vel non minus belluinam vitam vivunt, quàm ij, qui Africæ mediterranea loca incolunt, qui teste nostro Hippocrate de morbo sacro, p. m. 282. in pellibus caprinis recumbunt, & caprinis carnibus utuntur (Atque Americani nonne ipsis humanis?) cum ne stragulum quidem, neq; vestimentum neq; calceamentum aliud habeant, quam caprinum. Quæ omnia ne quidem sibi Americani comparant nudi, desertis in locis*

ac latibulis, ætatem extendentes. Quæ cum ita se habeant, quis ergo
 sanæ mentis defendet, cum cœlum & diætâ diversis in provinciis habi-
 tantium Americanorum, à nostro Europæo, & nostra diætâ (quo nomi-
 ne omnes sex res non naturales, ut in scholis medicis loquimur intelle-
 ctas volo) maximè discrepent expedire, ut jugem usam Tabaci seu ad-
 mittamus, seu in Europa toleremus ?

Atque ratione quoque non caret, quod paulo ante laudatus *Cornel. Agrippa* l. c. p. 404. putet, plurimum conducere salutem hominum ac Rei-
 publicæ, peregrinis omnibus exoticisq; pharmacis, quæ tanto præterea præ-
 tior, à prædonibus, mercatoribus in Reipublica detrimentum adactæ sunt, o-
 mnino interdiceret &c. Nec minus caret: quod olim Romæ Nero legem
 tulit, quæ iis dantaxat, quæ noster gignit orbis pharmacis, pharmacopola
 uti compulsi sunt, cum hæc nostra cuiusq; naturæ conveniunt magis, tum lon-
 ge recentiora, electiora, minoriq; difficultate ac sumptu haberi possunt, mino-
 riq; periculo, quam peregrina; quorum maxima pars suspecta est, ut quæ sepi-
 me sophisticata, rejectitia, vel in navi suffocata vel immersa lacuna, vel ve-
 tustate corrupta, vel non debito tempore & loco (unde sæpe plurimum immi-
 net periculi) collecta sunt. Et quis dubitabit, cum quandoque accidat,
 ut à veteribus quidem descripti morbi, in Europa infestent ægros, sed
 novis & inauditis comitati symptomatis, imo vel novi in Europa emer-
 gant morbi, quin, quæ Asia, Africa, America in Europam mittunt five
 medicamenta five fructus edules, aut novas delicias, omnia hæc semi-
 naria sint, aut fundus nostræ calamitatis.

Sed oppugno Tabaci abusum, à quo divelli aut me abripi hic loci
 non patiar. Imo salubre esse medicamentum Tabacum non diffiteor,
 methodo medendi non neglecta usurpatum, quo ipse quotannis semel
 ubi circa ver, secunda vice ubi circa autumnum catharrho infestor, non
 abstineo. Aliàs notum omni populo, quod ubi tussicula exasperavit v. g.
 Titi, Sempronij, Petri, vel Pauli fauces, illi non audeant Medico nõ con-
 sulto usurpare vel syrupum violarum, vel glyzyrrhizæ, sed illius consili-
 um expetunt, una cum multis valetudinem suam & quidem diligenter
 curantibus utriusque sexus ægris: & tamen complures imo myriades
 Europæorum inconsulto manè vesperi, noctu interdum, cœlo quocunq;

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C nubilo & sereno, Tabacifumo penetrantissimô, infumant cerebrum, rationis sive palladium, sive palatium, aut metropolin? Tollamus ergo barbarum hunc morem, salutis humanæ aut valetudinis interest.

Ut taceam, credibile esse, ut subdola Americana Natio nobis Europæis, ubi advertit, tantam vim Tabaci Europam quotannis absumere, lucri causâ imponat: Quin imo ipsi Europæi mercatores, ut nos emungant pecunia, variis dolis ac pravis artibus beneficio muriæ, limonum, aceti, vini euphorbij, jam dudum docti sunt adulterare Tabacum, de quibus videndus *clarissimus Neander in Tabacologia*. Insuper creditu difficile est, ut quicquid funis in modum contortum, nomine Tabaci ex America, omne illud ex meris aut non vitiosis, sed solum selectissimis Tabaci foliis constet: Quippe vel vulgo notum, Tabaci bonitatis notas, sive colorem, sive odorem, sive saporem, sive denique pretium & pondus spectes, oppidò variare apud nos Europæos; Qui condoce facti sunt (sed honos præfandus est) ex paxillo aliquandiu suspendere in cloacis Tabacum, ut beneficio Salis valde volatilis urinæ & ludij aut stercoreis humani, corruptum, insipidum & leve; acrius & ponderosius ignaris hujus pessimi doli venundetur, *vnd dar schmecket dann ein Truncel auff/wann er so fein bereitet ist/vnd scharff nachschmecket*/qui profit bibentibus. Egregia autem methodus capitis medendi, aut ex eò ducendi excrementa; de quorum uberiori proventu, corrupta cerebri temperie eorum, qui indies ac cotidie se tabaci fumo oblectant, mox agetur.

His præmissis si Tabacophilos vacivas jam mihi commodabit aures, decernam de illa ventilari cœpta quæstione, nempe alterutrum Tabacorum præstet. Dico utrumque esse improbum, neutrum nisi deliberato animo ulli commendandum (recordor priorum & me ipsum averfari Tabacum) attamen minus noxium esse sternutatorium quam fumosum Tabacum decernendum arbitror, ut paulo ante indicavi. Volunt quidem nonnulli jugi usu pulverati aut sternutatorij Tabaci visum acui, sed quanto cum periculo conjuncta hæc medela sit, id elegantissimis Anatomicorum Coriphæi ADRIANI SPIGELII, *corpor. human. fabr. lib. VII. cap. 2. p. 243.* rationibus confirmatur; postquam ibidem hoc problema proposuerat, nempe *quæ causa fuerit, ut multi ex pluribus (præsertim*

serim sibi de industria concitatis) sternutationibus in cæcitatem derepente lapsi sint. Tit hoc (inquit) vel quia arteriarum carotidum rami, qui nervis opticis sic vicini sunt, ut tangant, repleantur, & repleti hos comprimant, vel quia copiosus isq; pituitosus humor ex cerebro ad opticos nervos transmittitur, qui obstruxit. Illos quandoq; setaceo curatos vidi: hos quibus ab humoribus pituitosis malum hoc enatum fuit, nunquam convaluisse memini. Qvin & Joh. Chrysofomus Magnenus exercitat. 8. de Tabaco §. 1. p. 105. defendit, Sternutamento violentius agitato capite, disruptisq; eo impetu meningibus, laxataq; cerebri compaginatione non nullos interisse; Quam suam sententiam ibidem exemplo pistoris suburrani, cujus Fami-anus Strada meminit, confirmat, cui, cum vigesies quater sternutasset, continue succedens proximè, sternutamentum vigesimum quintum exitio fuit, disruptis arteriis & membranis cerebrum circumcingentibus. Idem §. 4to. p. 109. testatur, se vidisse non neminem, cui insanus hujus pulveris usus crystallinum corrugaverit humorem, unde & fluitantia cernebat objecta.

Sed Tabacophilus rara dixerit exempla narras? Rara sunt fateor. Sed anne quovque nostri quod quæ raro fiunt, fiant tamen; & quod alij contigit idem Tibi accidere posse. Quod si ergo non illico tibi falx duræ menyngis, Herophili neq; torcular (Apoplexiæ lethalis locus) à sternutatione artificiosa tabaci hiscant, tunc tamen putas, quinque tuis sensibus præclarissime prospectum iri, modo prolicias ex cerebro subinde pulverato Tabaco blennam aut mucum? & quidem per nasum, aut potius os ethmoides, Teste Gal. & aliis Anatomicis, non cerebri excrementis excernendis destinatum organum, sed olfactus? Erras ergo mecastor, erras toto cælo. Tantum enim abest, ut dum forte oculis perspicere, aut acuire visum gestias, quem corrumpis interim, ut insuper olfactu priveris.

Hic in Nobilissimo hoc Regno Daniæ, si quis capitis diminutionem patitur, magno probro is audit: Ein drey Marcks Mann: ast qui quinque suorum sensuum diminutionem patitur, cuique integri soluta tres supersunt, cæteros cum præ artis Medicæ sive contemptu, sive imperitia, imo sua ipsius intemperantia, sibi ipsi nefarie ac petulanter corru-perit, quo nomine illum appellabimus? *Murcum* puto deficiente cōmodiori Romano vocabulo, vel si magis *caussarium*: de quibus vocibus consule

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *sule Lipsium lib. 1. de militia Romana dialogo quarto p. 30. 31. Atque remoto joco poscis exempla hujus infortunij illiusque rationes? sufficiam tibi utraqve ex Magneni de abusu Tabaci exercitat. 6. §. 15. p. 99. petita, cujus hæc sunt: dico olfactum ab abusu Tabaci in multis aboleri, id plures mihi retulerunt, tum qui pulvere tum qui fumo abutuntur. Ratio est, quia nimis exiccantur processus mammillares, unde cum sicciores quovis odore reddantur, non possunt ab iis immutari. Odor enim est à succo superante humidum sensoriaq, ab objectis suis immutari potest. Arist. lib. 3. de An. Idem exercitatione 82. §. 1. pag 105. refert, se novisse hominem qui die unica pulveris Tabaci optimi uncias quatuor naso suo perdiderit. Qui postea illam quaestionem ventilat, qui fiat, quod tabaci pulvis excitet insolitis sternuamentum, assuetos autem non moveat? itemque eam: Quid damni aut utilitatis afferat pulveris Tabaci usus. Ultimò legitimum Tabaci pulveris usum in errhino & ptarmico docens, quæ apud ipsum authorem legi, haud commode huc ea omnia transferri possunt. Inter alias autem rationes & hanc adfert, quod pulvis tabaci ossis ethmoidis meatus subire ibique hæreere aliquandiu possit. Quotus quisque ergo est, nisi ipse sit architabacarius, atque adeo animo occupato, qui non intelligat, quod meatibus aut foraminulis ossis ethmoidis à pulvere tabaci obturatis, cum cerebrum per os ethmoidis, neq; aërem, ut eo ventiletur neq; rerum odorabilem species admittere possit, quin necessario olfactus intercitat. Sed leviculum ac forsân momentaneum hoc esset malum; ast cum Tabacum insigni narcotica vi præ aliquam multis simplicibus sit præditum, calidum, siccum, unctuosum, penetrantissimum, hæc illius vis aut specifica facultas facit, ut octavo SPIGELII vel nostratis B A U H I N I Virorum nemini eruditorum in tota Europa non notorum primo nervorum cerebri pari olfactui dicato sentiendi seu olfaciendi potentia, sensum, tandem omnino adimatur; ceu quod in processum mammillarem traducatur: qui interiori cerebri parte ad os ethmoides dura matre investitum, siti sunt, ac regionē aut sedem istam occuparunt, cum ergo ad nasi radices usq; pulvis Tabaci Narcoticus magna copia violenter attrahatur, & punctum temporis Natura otiosa non sit, ac in vivo corpore ex decretis Hippocr. nostri omnia sint permeabilia, ac transpirabilia, utiq; ali-*

ter

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

ter fieri non potest, ut innui, quin partes olfactui destinatae, à narcotica Tabaci facultate misere affligantur. Atque hæc in gratiam Tabacophili protuli; jam me urget turba capnophilorum Tabaciorum, ac instat sibi quoque, ut satis fiat, Faxo. Ita autem cum vulgo comparatum est, ut exemplis magis quam rationibus ducatur. Quare pace eruditorum mihi liceat procurrere, aut illico ad exempla confugere: Verbulo interim non meminero eorum, quæ superius introducti Authores in vires Tabaci commentati sunt; id enim studeo hic loci unice, ut demonstrarem quam penetrantissimum sit Tabacum sive Nicotiana pharmacum.

Vir celeberrimus inclutissimæ famæ *Johannes HEVRNIVS lib. I. method. ad prax. p. m. 86.* sane singularem penetrantem Nicotianæ facultatem comperit, cujus hæc sunt: *Mira vi suffitu admissa prædita est Nicotiana &c. Etenim hæc mira ubertate ore ac naribus pituitam evocat. Arida folia carbonibus igne candescentibus injiciuntur ac fumus excipitur ore hianti, & infundibuli angusta fistula: totum enim cerebrum pervadit, & in aures eadem arte infertur, & quoque utero. Verum id affirmare possum, hanc herbam peculiari ratione cerebro dicatam esse, facileque eo viam affectare, ac id ab omni inquinamento eluere, cum ego ipse ante annum, vehementer ex dente laborarem, hanc decoxi ex aqua adjectis chamæmeli floribus; tepidi hujus decocti cochlear ore tenebam, expuebam, ac idem agebam horis duabus; dolor mitescebat: postridie cum ex more meo hortulum in suburbiis accessissem, inclinatusque capite quid graminis evellerem, liquor croci flavedinem referens, copiose e naribus meis effluxit. Nicotianæ odorem referens; ac omnis dentium dolor evanuit. Mihi toto vitæ curriculo nec sanguis nec quid præter serosam pituitam e naribus fluxit unquam, ac nihil ego vidi hoc effluxo liquore flavedine altiori tinctum.* Hactenus ille. Hæc & familia vivus olim meus Præceptor, non sine summa veneratione mihi nominandus, summus Philosophus, Anatomicus, Botanicus ac Medicus insignis. S. R. M. Daniæ ac NORWAGIÆ Regis CHRISTIANI QUARTI gloriosissimæ & æternæ memoriæ Archiater *Henningus Arnisæus*, non negare de Tabaco quidem, sed insuper suo more perdocte, de omnifumo ore captato ita decernebat; nempe, eum ob acrimoniam esse penetrantem; atque adeo ceu per tectos cuniculos perrepere &

C

alte-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C alterare univerſam cerebri maſſam, utramque meningem cerebri, omnium generis vaſa & in iis contenta &c. Qui cum ſemper ipſo actu quoque eſſet calidus, dum ex calyce tubulorum ignito & flammante Tabaco ore exfugeretur, fieri per rerum Naturam aliter non poſſe, cum ex decretis Ariſtotelicis caloris eſſet, colligere homogonea & ſegregare heterogonea, quin funderetur pituita, ejuſ metropolis aut receptaculum glandularum quaſi omnium maxima ab Hipp. cerebrum ſtatuitur. Neque dubito (ſalvis aliorum opinionibus) rem ita ſe habere, ut *Arnſæus* decrevit. Nam puto, prodromos catarrhorum ſternutationes, ſputationes, ſalivationes omnes hos actus (non de generatione materiæ, aut materiæ morbificæ cauſa loquor) à calore proficifci aut illū eſſe cauſam ſine qua non catarrhorum. Sic incomparabilis *Hoffmannus lib. 3. inſtitut. medic. cap. 193. p. 453. §. 6to. Solum calorem, eumq; ut plurimum exteruum, ut eſt ignis Solis, ab exercitiis, à vino, aromatibus, inter quæ cinamonum & crocus eſt, quo tam libenter condimus cibos; fundere pituitam aut acre ſerum; defendit. Quid ſi ergo quis ellychnio ex emunctorio corraſo, funis igniarii militaris ſtupi præſegmine, vel denique terræ bituminofæ foſſilis, & præſertim Hollandicæ fruſtulo calycem tubuli tabacarij, (wann einer wurde mit dem Saach oder Ofen auß der Diechpuz hervor geſuchet ein Stücklein von der Lunten/oder deß beſten Holländiſchen Torffs/eine Toback's Pfeiffe an ſtatt deß Toback's anfüllen) loco tabaci (quibus dolis malis milites præſidiarij ſe invicem decipiunt) referſerit: Utiq; non minus quis ſputabit, qui ſingulorum horum incenſorum fumum, per tubulum Tabacarium ſuget, quam ſi optimæ notæ Virgineano Tabaco calycem tubuli repleviſſet. Et nonne milites, vel nautarum operas cernis aut advertis, eandem ex incenſa papyro vel voluptatem vel effectum percipere, quam ſi illorum cerebrum ipſo tabaco infumaretur? Poſitis ergo hiis & conceſſis, nempe: acrem fumum & calorem quemcunq; dicto modo intromiſſum in cerebrum fundere pituitam, eamque, quæ dantur portæ, ut ſunt os ethmoides & ſphœnoides ruere, ac illac præter naturæ inſtitutum per nares emungi, hæc ac per palati cœlum eandem percolari, ac oris beneficio naturaliter excerni, ut in diſputatione mea anniverſaria de catarrho, Roſtoch. Anno 1637. theſ. 23. 24. defendi. Quid ergo cauſæ ſit, ut ſta-*

tuatur

tuatur præ ceteris *Tabacum mira ubertate ore ac naribus pituitam evocare, vel peculiari ratione cerebro esse dicatum, facileq; eo viam affectare, ac ab omni inquinamento eluere, ut Clariss. Heurnius loquitur*, causam nullam video?

Quod cum antea calidum, siccum, unctuosum ac penetrans esse demonstravi, nunc dico ob has qualitates facile flammam concipere. Ast cum idem præ aliqvam multis simplicibus, insigni Narcotica vi sit præditum, hinc ratione sulphuris sui Narcotici stupefacit, & corrumpit cerebri temperiem, usque adeò, ut cum ex aliis simplicibus concitatis fumis, v. g. majoranæ, betonicæ, roris marini, succini mastiches & similibus pituita à cerebro citra noxam eliciatur, moderate usurpatus à Tabaco illius *πύρ* semper dissolvatur. Atque hæc narcotica Tabaci qualitas in causa est, ut Capnophili Tabacarii ad urnam usque sint spuatorum vid. *Historiam pimpinella Class. secunda. Quadripartiti mei novissimæ editionis.* potius prisco ritu in rogo comburendi, quam hodierno tumultandi, ut igne concrementur mortui, vivi quem veluti sitiverunt. Non ergo ideo, quia ab illius frequentiori usu mira ubertate pituitæ veluti stillat cerebrum, peculiari ratione cerebro id ceu specificum aliqvod dicatum, sed quia narcoticum aut narcotico sulphure citra omnem controversiam abundat, totâ substantiâ cerebro ac nervis infensum ac noxium est; insignis ergo hic committitur causæ fallacia: nam contrarium verum. Hinc non solum permulti, ut antea demonstravi corruptis à sulphure Narcotico Tabaci olfactoriis nervis olfactu privantur; sed quoque Capnophilos Architabacarios, non exquisito esse gustu, quarto septimoque cerebri nervorum paribus affectis, quamvis obviam cerevisiam ingurgitare, vel etiam languenti esse appetitu, & stomacho sextò nervorum pari in eum descendente stupefactò, facile observabis, ceu qui ultro de his malis conqueruntur. Quis jam deinceps peculiari ratione Tabacum cerebro dicatum, seu ut ego accipio, esse cephalicum aut cerebro prodesse, aut ei salubre esse remedium, cum id usque adeò inimicum nervis sit, ut eos stupefaciat, unquam defendet? Quis non per bonam consequentiam sic argumentabitur? Tabacum est calidum, est valde tenuium partium, est maxime penetrans. Ergo ob hæc omnia, quia Narcoticum una est Tabacum, tanto est nocentius, quanto est penetrantius.

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Ctius. Cur ? quia narcotica Tabaci vis, tarda alias, ceu cicutæ & opii ad agendum, ac veluti torpens beneficio recensitarum qualitatuum, exaltatur & in actum producitur, seu ut apertè dicam quid velim, ratione acrimoniæ, quæ sili vel fixo vel volatili tribuitur, narcoticum sulphur viribus omninò integris ad nervos capitis provehitur. Permanere id autem satis diu integrum, & quidem in vivo corpore crocetus ille liquor, qui è naribus *Heurnij* postridie ab abusu decocti Tabaci, & florum *Camomillæ* copiosè effluxit, *Nicotianæ* odorem adhuc referens, evincit. Nec Tu credas velim, quod simul ac nares tuæ non amplius fument Tabaco, tibi ab illius fumo sinciput non amplius caleat, omnem fumum evanuisse una, quem post biduum aut triduum, ubi sternutas, oles aut exspiras. Hoc ergo narcoticum unctuosum olidum sulphur, membranis adhærens cerebri, vel ventriculos, gyros, aut alios illius occultos meatus occupans, sibi soli relictum, cassum fumo, cassum calore, insensibiliter in vivo corpore magis ac magis universam cerebri massam corrumpit, unde jugiter screeare ac exspuere cogeris. Sputo verò abundantiori cerebro à narcotico fumo Tabaci debilitato cum neq; *meis suis*, seu *armatis*, neq; *Thymus* (de ejus usu neglecto ab aliis ego ex instituto in Digressione mea de febribus malignis §. 17. egi.) omnia apta nata ad imbibendum naturales excrementitios humores, ceti spongiæ amplius sufficiant, tum *Architabacophili* hiare, rauca ac stridula voce muginari, foetere animam, ceu lue Venerea infecti occipiunt: quibus *Anatomicis* his meis demonstrationibus, ceu facè, præluceò observationibus, de corruptis pulmonibus &c. heluonum, quorum in hac Digressione de Tabaco facta est mentio. Hæc cui non sufficiunt, is comparet sibi *Neandri Tabacologiam*.

Atque jam abunde satis factum esse puto sciscitantibus aut ex me querentibus, utrum præstet pulverem an fumum captare Tabaci. Fumum autem illius, ob allatas de narcotica vi rationes sese penetrantem intimè in cerebrum esse nocentiorè palam est. Verum quilibet abundet suo judicio, oblectet se cotidie tabaco, non intercedo, exorare tamen illum contendam, semper meminerit istius: *Latet anguis in herba*. Nam ut

Impia

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

II
A

Impia sub dulci melle venena latent,
Sic sub *παύχρηστο* generosi usque Tabaci,
Sæpe quod excruciat *παύχρηστον* esse solet.

Quæ omnia de Medicinali Tabaci sive abusu sive usu intellecta volo. Cæteroque in Tabaco fumantes Tabacophili, insignis Hieroglyphici loco vobis omnibus inserviunt, fragilitatis humanæ subinde nos admonentes, scilicet, quod filius meus carissimus *Jacobus Henricus Paulli* in suis non inficetis phaleucis in hymnum ad Tabacophilos à Carolo Bonamico conscriptum, ita ludens indicare voluit:

Quid sit vivere, quid reapse vesci
Sit illa ætheriâ Maronis aura,
Si cognoscere quem capit libido
Cum Tabacophilis bibat Tabacum.
Et tubo genitos trahere vapores,
Et reddet tenuem per ora fumum.
Recte conveniunt. Perinde vita
In leves cito dissipatur auras,
Quum non æra spiritumq; nobis
Fas est, ulterius reciprocare,
Extincto Calido quod instar ignis
Omnes corporis impulit canales.
O pulchra effigies! uterq; tandem
Vergunt in cineres: Homo, Tabacum,
Herba nobilis & voluptuosa
Tantis deliciis.

B

Haftenus pro Europæorum valetudine tanquam pro aris ac focus pugnari, ac excubias agere toto pectore contendere, ne ipsi essent valetudinis imo suæ ipsorum vitæ prodigi quam Deo benedicente prorogare multimodò studio arteque nostra exoptamus. Verum si forsan Medicinæ Candidatus compererit: cis pauculos annos, aut proximis abhinc lustris ex Asia & orientalibus sive insulis, sive Regionibus ad nos Europæos, transportari coeptam esse, herbam Thee vel Tchia dictam viribus Tabaci omnino contrariam, eam quæ somnum prohibet omnino, quem

C 3

Taba-

SIMONIS PAULLI COMMENT,

C Tabacum conciliat, atque adeo, ut illud infensum sit ob vim narcoticam cerebro, ita hanc videri ob multa multorum authorum elogia, ceu polychreston, capiti, nec non visceribus nutritioni dicatis gratissimam; meque is rogaret super hac herba meam sententiam: Huic ob publica commoda promovenda, quæ unumquemque maximè movere, haud propria debent, ut *Claudianus* præcipit, gratificarer perlubenter, modo mihi id liceret, ac certo mihi constaret, cuius generis aut speciei esset herba Thee, aut ad quam Europæarum herbarum speciem vel referenda vel comparanda esset. Tabacum enim Hyoscyami cognomine Peruvianum, Herba Thee nullo gaudet. ad quod genus Europæarum herbarum quæso ergo referes? Imo nec dum liquere ajo, Thee vel Tchia, herba sit Græcis *πία* dicta vel *θαμνίσκον* pusillus frutex aut suffrutex. Quæ vocabula Ruellius, Marantha, ac alij passim conqveruntur apud Dioscor. & Theophr. ac alios rei herbariæ Doctores sæpè confundi, unde etiam propemodum tam magnus controversiarum & litium botanographorum,

D *Quam magnus numerus Libyssa harena,
Aut quam sidera multa cum tacet nox,*
sunt, ut illa ex *Catulli Phaleucio* ad Lesbiam svavium basiationum numerum comparata, huc transferam. Sic ex *Pinace Bauhini* p. 414. noto *Plinium lib. 24. Cap. XI.* Rhus suffruticem (celebratissimis Botanographis Clusio & Dodonæo arbitris) Belgis *Gagel* à nostratibus *Wort* à Megapolitanis *Wort* dictum, herbam appellare; Sic idem in *pinace pag. 70. refert* Benzon. lib. 1. cap. 16. Tabacum appellare arbutum, quod dupondius tyro in re botanica novit esse herbam. Præ omnibus tamen Authoribus, qui Latino sermone in herbam Thee commentati sunt, studiosissimè ex Hispanico, Gallico, Britannico, Belgico idiomate conscripta, in Latinum transfuisse vel in compendia contulisse, videri poterunt Nicolaus TVLPIVS & R. P. NICOLAUS TRIGAVTIVS, Magni nominis, nec minoris auctoritatis Viri, quos ipsos hic loci in scenam introducendam, quo si fieri possit, illis veluti ducibus solerti conjectura assequar; *Primo* cuius generis aut speciei sit herba Thee *Secundo* an Asia soli sit propria aut omninò in Europa exulet vel non, vel *tertio* denique, quæ ex
Euro-

Europæis herbis illius succedaneum esse possit, aut necessario illi surrogari debeat; idque tanto confidentius facio, quanto promptius tanta in confusione authorum, Vir Clariss. Dn. Olearius lib. V. *Der Persianischen Reise-Beschreibung* / cap. 14. p. m. 600 semel atque iterum in hoc commentario laudatus, etiam suum Lectorem ad prioris Tulpii nempe lib. IV. observat. medicar. Cap. 59. pag. mihi 400. ableget.

Auscultemus ergo Tulpium: *India orientali* (inquit) *nihil familiarius est potione decœta ex herba quam Chineses Thee aut Japonij Tchia appellant.* Cujus notitiam ab illis qui cum summo imperio illic præfuerunt mihi communicatam equeidem lubens posteritati tradam. Sunt itaque huic herbe ut folia oblonga, acuminata, & in ambitu crenata, sic radices fibrosa ac in minimas particulas dispersa, crescitque tantum non in Chinâ ac Japonia, verum etiam in Chiam. At eo discrimine quod Chinesis folia sint ex nigro viridia, Japonensis verò colore dilutiore ac sapore gratiore. Unde fit, quod Japonensium Tchia longe pluris etiam æstimetur quam Chinesium Thee; veniatque non raro una ipsius libra centum argenti libris. Quippe creditur hic passim, nihil hæc herba salubrius, cum ad vitam in extremam senectutem prorogandam; tum ad impedienda quæcunque sanitatis incommoda. Neque ipsam reddere solum corpora vegeta, atque arcere calculi dolores, quibus his neminem dicunt obnoxium, verum etiam tollere dolorem capitis, gravedinem, lippitudinem, destillationem, spiritus difficultatem, ventriculi imbecillitatem, intestinorum tormina, lassitudinem ac somnum, quem tam evidenter compefcit, ut sorbitionem hujus decocti assumentes, videas interdum integras noctes lucubrando consumere, ac sine ulla molestia evincere inexpugnabilem ceteroquin dormiendi necessitatem. Calefacit enim modicè & adstringendo ventriculi osculum, refrænât coërcetque usque eo vaporum ad somnum conciliandum necessariorum adscensum, ut nihil impedimenti offeratur illis, qui scribendo ac meditando fatagunt noctes transigere

Videtur autem hæc planta non longe cognita fuisse Chinesibus, neque admodum diu in usu, defunt enim ipsis avita, quibus eam designent nomina; sive hieroglyphici illi characteres (quales ferè sunt omnes Chinesium literæ) quibus expriment ipsius naturam.

Diffe-

81
C Differenturque etiam haud parum inter se discrepantes hae nationes circa utendi rationem; permiscantibus Japoniis pulverem *hujus plantae* in lapide ophitide contritum aquae calidae; Chinesibus vero *ipsam plantam* cum paucis salis saccharive granis exliqvore aliquo decoquentibus. Quod decoctum deinde calefactum officiosissime propinant cum convivis invitatis, tum quibuscumque honoris causa ipsos salutatam venientibus, idque ea animorum inclinatione, ut principes etiam viri non detrectent, quin potius honori ducant, suis manibus hanc herbam vel amicis decoquere, vel alioquin ei miscendae temperandae operam suam impendere. Exstructis propterea in palatiorum suorum interioribus conclavibus ac foveis ex pretiosissimis lapidibus lignisque isti operi speciatim dicatis, in quibus curiosè asservantur ollae, tripodes, infundibula, calices, cochlearia aliaque perpolita hujus culinæ instrumenta, quae aliquot aureorum millibus redempta ac serios integumentis involuta intimis solummodo amicis ostendunt, neque minori habent loco, quam apud nos adamantes, gemmas, ac braccata summi pretij monilia uti videre est apud **D** Johannem Maffaeum rerum Indicarum lib. VI. & XII. & Ludovicum Almeidam select. epist. lib. IV. & Petrum Jarricum Tom. II. lib. II. cap. 17. & Matthaeum Ricium de Christ. expedit. apud Sinas lib. I. Cap. VII. & Aloisium Frois in relat. Japonica & Jacobum Bontium dialog. VI. Med. Indorum & Johannem Linscotum Cap. XXVI. Huc usque Tulpius.

Jam prodit R. P. Societatis Jesu NICOLAUS TRIGAVTIVS, qui in suo tractatu de Regno Chinae. Cap. 3. cui titulus aut inscriptio: *quarum rerum sit ferax Sinensis ager pag. 34.* de Thee hanc refert: Omitto necessaria multa, marmora distincta coloribus, pyropos aliosque lapillos & gemmas, colores ad pingendum non ineptos, odorifera ligna & bitumina aliaque sexcenta. Sed tamen praetermittere nec possum nec debeo, duo tria nostris incognita. *Ac primum sit frutex quidam ex cujus frondibus celebris illa Sinarum Japonumque ac finitimarum gentium potio, quam Cia vocant, decoquitur. Ejus usus apud Sinas omnino esse non potest antiquissimus.* Nam in vetustis eorum voluminibus, nullus ad eam significandam hieroglyphicus character [quales sunt omnes Sinarum literae] reperitur. *Unde fortasse nostros etiam hac fronde saltus minime*

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

nimè carere licet suspicari (Europæus autem Trigautius ; per rō nostris & saltus nostros Europæos, & Europam intelligens) Hæc folia verno cœlo legunt, eaque in umbra exiccant, & ad quotidianam decoctionem affervant, quam propè continuò in potum adhibent, non sub mensa solum, sed quoties in ædes hospes, amicum visurus ingreditur. Hac enim potione invitatur, eaque secundo ac tertio, si moram aliquam fecerit colloquendo. Calida semper bibitur aut potius sorbetur & palato non est temperata quadam amaritudine, insvavis, sed revera salutaris, & ad multa frequentater illius usus. Nec una est hujus *frondis* præstantia, alia aliam solet superare, atque ita *libram uno aureo, & sæpe duobus ac tribus* si præstantior habita fuerit, comparabis; apud Japones præstantissima *decem aut sæpe duodecim aureis venit*, apud quos etiam illius usus aliquantò differt à Sinensi. Nam Japones folia hæc in pulverem redacta, ferventis aquæ cyatho immiscent, quantum duobus aut tribus cochlearibus continetur, eamque potionem ita permistam epotant. Sinæ vero in aquæ ferventis vasculum, aliquot ejusmodi folia injiciunt, inde calida posteaquam horum vim imbibit, epotatur, ipsa verò folia relinquuntur &c. *Capite verò septimo, cujus inscriptio de Sinarum ritibus non nullis p. 158. hæc exstant*: cum quispiam ad solenne epulum invitatur, pridie vel etiam pluribus diebus, ante convivij diem, is qui alterum invitat, libellum mittit ex iis, quos supra descripsimus &c. cum in convivij domum ventum est, solitis salutationum ritibus, ut supra, expletis, in prima aula confident, & suum illud Cia bibunt: inde ad convivij locum itur. Solet is splendide adornari, non peristromatis, quorum apud eos nullus est usus, sed picturis, floribus, vasis, & ejusmodi antiqva supellectile; Hactenus ille. Atque hæc sufficere quidem vulgo possent, sed haud Medicinæ Candidatis, qui à me plura expectant, ceu qui adhuc ignari sunt, herba sit an frutex, an suffrutex Thee vel T'chia. Quippe hi modo nominati auctores, & quos loquentes introduxi inter se non conveniunt, quorum prior seu Tulpus Thee Chinense vel Chiniticum *herbam esse dicit foliis ex nigro viridibus, oblongis, acuminatis, ac in ambitu crenatis, radice fibrosâ ac in minimas particulas dispersâ*: Japonensem aut Japonicam *foliis colore dilutiore ac sapore esse gratiore* &c. posterior verò

D

Trigau-

SIMONIS PAUELI COMMENT.

C Trigautius *fruticem esse* asserit, ex cuius frondibus celebris illa Sinarum Japonumque *Cia* decoquitur. Prior Thee herbam *crescere non tantum in China ac Japonia, verum etiam in Chiam*: posterior etiam putat *suspicari licere* (arrigite quæso aures Philobotani Medicinæ Candidati) *nostros etiam* (intelligo per eos Europæos) *saltus minimè hac fronde carere*. Quæ inferius mox mihi excutienda accuratius veniunt. Noto interim ex Oleario l. c. p. 600. Maffæum de rebus Indicis testari Japonios ex *herba quadam* expressum liquorem nomine *Chia* admodum salutarem haurire; *Linschotanium* de Insula Japonia ex herba quadam Chaa sibi potum parare. Atque hi Authores neque fruticis neque frondium meminerunt, sed uno ore Thee herbam esse asserunt. *Jacobus Bontius* in Indiis orientalibus, civitatis Bataviæ novæ in insula Java Medicus ordinararius de Medic. Indor. lib. 2. de conserv. valetud. Dialog. VI. p. m. 97. dicit. *Herbulam unde Thee conficitur bellidis seu cōsolidæ minoris folia referre cum parvis in ambitu incisuris*. Quem sane miror, cum sequenti capite pag. 100. referat, homines istic in cæteris rebus Idiotas, tam exactam herbarum ac stirpium nancisci scientiam, ut si vel doctissimus Pavius nostri ævi Botanicorum princeps è mortuis resurgens huc veniret, miraretur se ab his hominibus barbaris doceri posse, quod spreta illorum informatione adeò perfunctoricè ac fecit descripsit nobis Europæis Thee, cæteris seu Historiographis cum id vitio non dari, ipsi verò commētanti in Indicas plantas possit. Gratia tamen illi agendæ, quod ex parte delineet ac pingvi Minerva depingat Thee, quod pro herba aut *nō* habere occiperem propemodum, quippe illius folia cum bellidis perpuisillæ herbæ comparat, *parvis in ambitu incisuris* quas Tulpius etiam ei tribuit. Observatu dignum Tulpium, Trigautium ac Bontium aliosque authores ad unum omnes unanimiter in eo convenire, quod decoctum Thee subamarum aut non ingrati amari saporis sit. Subsidium ergo mihi submittatur: causa quam ago postulat. quò mihi venit *Reverendus Pater Alexander de Rhodes de la compagnie de Jesus*, in suo tractatulo cui titulus: *Sommaire des divers voyages & Missions Apostoliques Du R. P. Alexandre de Rhodes de la compagnie de Jesus à la Chine & autres Royaumes de l' Orient, avec son retour de la Chine, à Rome; De puis l' année 1618. jusques à l' Année 1653. à Paris, Chez Floren*

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

14
A

Florentin Lambert, rue saint Jaques devant S. Yver à l' image saint Paul M. DCLIII. Privilege du Roy, loco pag. 25. quem locum ut Philobotani ac Medicinæ Candidati nondum Gallicè aut Italicè docti, accurate intelligerent, S. R. M. Daniæ ac Norvviagiæ Regis ac Dni. Dni. mei clementissimi Secretarius ab epistolis Latinis Monsieur Thierrî Günther Friederici F. Gallicam adeo accurate callens linguam, ut vernacula illi videri queat, ita in Latinum transtulit; sunt ergo tam periti Gallicæ linguæ interpretis hæc ipsissima verba: Ex rebus hujus regionis raritate nobilibus est Tay, cujus usum universo Orienti communem, etiam Europæ innotescere videmus, estque sane inter res maxime salubres quas ego quidem in hac regione conspexerim, merito numeranda, & haud scio an ex præcipuis causis firmæ quæ hic populus utitur valetudinis, ultimæq; ad quam ut plurimum pervenit senectutis. Folium id est magnitudine folia nostræ malipunicæ æquans arbuscularum myrto simillarum. Nec in universo orbe præterquam in duabus Chinæ provinciis, Nanqvin videlicet & Chim, Cheau, reperitur, quarum incolæ horum foliorum mensibus perinde ac nostri (intellige Europæos) vindemiis suis occupantur. collectam siccant in furnis, asservantque in vasis diligenter obturatis. Frequens ejus in universa China, Japonia, Tunqvino, aliisque Regnis usus est, tantusq; proventus, ut exiguo pretio veneat; quapropter & sæpius in die, vel ut verius dicam singulis horis eâ utuntur in hunc modum: folia in ferventem aquam conjiciunt, quam eo ipso tempore ab igne retrahunt, mox in imum desidentibus foliis, quod intra horæ quadrantem fieri consuevit, hauriunt hanc aquam, quam possunt calidissimam, ejusque tres experiuntur admirandas virtutes, quarum prima est, quod caput levet, reprimatq; vapores; Ego quando hemicrania vel alio quodam capitis malo infestarer, potu hujus aquæ ita omni dolore liberabar, ac si detractum manu morbum mihi aliquis ademisset; Cogebam sæpius audiendis confessionibus nocte integram vigilare, utebar eodem remedio, quo adhibito non modo per totam noctem somno non premebar, sed & die sequenti, perinde ac si omnino non vigilassem, nihil sentiebam molestiæ, volui aliquando hujus rei per sex noctes continuas experimentum facere, sed ut verum fatear, lassum oppido me factum sensi.

D 2

B
virtus

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *virtus est*, ventriculum corroborare; *Tertia* renes calculo & arenulis expurgare &c. Haecenus Alexander de Rhodes. Subsidio etiam mihi venit *Bernhardus Varenius Med. D. in descriptione Regni Japoniae cap. 23. p. 161.* his suis ipsius verbis; ubi inquit; in primis verò ipsi (Japonenses) non minus ac Chineses delectantur haustibus aquae penè ferventis, inperfo pulvere Tsia. *Herba est Tsia non tantum ipsa viridis coloris, sed quemlibet etiam liquorem eò imbuens colore, in certis, non omnibus crescit regionibus, ejus quaedam praestantiora folia magno censentur pretio.* Divites haec in urceis duarum Hollandicarum mensurarum vel quatuor asservant, in singulis nimirum unum vel alterum optima speciei parvum vasculum injiciunt, & deinde accurate orificium claudunt ad aëris ingressum prohibendum. Teruntur illa folia in pulverem &c. & paucis intermissis saluberrimum hoc potionis genus, & gustu suave esse dicitur, *imprimis pro delendis crapulae precedentis diei molestiis & omnibus pituitosis affectibus*, & vulgus proverbio dicere solet de divitibus: *Ille ne sanus non sit? bibit de optima Tsia &c.* Paulo superius clarissimi Olearij quidem memini ac retuli ex eo,

D ipsum amandare lectorem suum, cognitionis herbae Thee avidum ad alios auctores; verum quae ipse de Thee in Persico itinerario commentatus est, his illius verbis loco citato pag. 599. accipite. *Es ist oben / (nemblich im 6. Capittel pag. 538.) dieses Buchs gedacht worden / daß zu Isphahan am Maydan unter anderen Krügen auch einer sey / welchen sie Tzai, Chattai, Chane heissen / im selbigen / wie auch an andern Dertern trincken sie (nemblich die Perser) ein heiß schwarzes Wasser welches gekocht wird auß einem Kraut / so die Usbekischen Tartaren / von Chattai in Persien bringen. Es hat länglichte spise Blätter / etwa ein Zoll lang und einen halben breit / siehet wann es gedürret schwarzlich / rollet und krummet sich als Wärme zusammen / es ist aber eben das / was die Sineser Thee / die Japaner und Indianer Chia und Cha nennen / dann bey diesen Nationen diß Kraut in hohen Werth gehalten wird / die Perser kochen es mit klarem Wasser / Anis oder Fenchel / etliche thum auch wenig Negellen darzu / und versüßen es mit Zucker / hat eine constringierende oder zusammenziehende Art. Es wird diesem Wasser von den Persern / Chinesern / Japonern und Indianern eine fürreffliche Krafft und Wirkung zugeschrieben: Es soll dem Magen / Lung / und Leber / dem Geblüte / ja allen visceribus des Menschen heylsam seyn / selbige reinigen / stärken und den Stein vertreiben / das Hauptwehe vnd alle übrige Feuchtigkeiten / wordurch der Mensch träg und schläffrig wird benehmen.* Einer der diß Wasser

ser

ser fleißig gebraucht / soll etliche Nacht munter und wachſam ohne beſchwe-
 rung deß Schlaſſs ſitzen / und Kopff- Arbeit mit luſt verrichten können. Wen
 es mäßig genöſſen wird / ſoll es den Menſchen nicht allein allezeit bey guter Geſund-
 heit erhalten / ſondern auch zu einen hohen Alter bringen. Es iſt dieſes Kraut Thee
 nunmehr auch in Holland wohlbekandt / und bringen es die Ost- Indien- Jah-
 rers mit herauß / man kan es zu Amſterdam habhaſt werden / wiewol noch nicht in
 großer Menge / weilen wie ich bin berichtet worden / die Frankeſen es ſehr an ſich
 kauſſen. Hætenus Clariffimus Olearius. Quicum Uzbeckorum Tar-
 tarorum meminit, liceat mihi qvædam ab instituto meo non aliena, ex
 Johann. de Laët description. Persiæ Cap. 1. p. 115. petita, hic intercalare, pro-
 greſſuro acturum ad alia, ut fermoni de Thee finis aut modus ſit; cujus
 hæc ſunt; Uzbeek, (inquit Teixeira) *ampliſſima provincia qua licet ſuperi-
 oribus ſeculis Persiæ fuerit ſubjecta, hodie non tantum ab ea ſeparata eſt, ſed
 & Persis bellum infert, & nonnullam partem Persiæ decerpſit.* Sed juvat
 quoque nonnulla accerſere ex popularis mei *Nobiſſimi Viri Johannis Al-
 berti von Mandelslo Megapolitani* itinerario Indiæ Orientalis, cujus immat-
 uram mortem tanto fero familiarius, quanto illius Parens *Vir Nobiliſſi-
 mus Dominus Ernestus à Mandelslo* cum meo Parente *Henrico Paulli* olim **B**
 vixit conjunctius, atqve adeo prærepta nobis occasio ſit, ut ob viven-
 tem poſt funera virtutem, parentum utrinque ſuscitare pectoribus in no-
 ſtris conſveti parentû amoris igniculi non potuerint. Sed ad rem. Is verò
 poſtquam ſummam humanitatem & benevolentiam imparem Præfecti
 Britannorum, qua ipſum Surata in Indiâ advenam excepit & complexus
 eſt, memoraſſet, de herba Thee libri citati Cap. XI. p. 42. memoratu digna
 hæc memoriæ conſecravit. Sonst gebrauchten wir bey vnſeren täglichen Zu-
 ſammentunfft deß Abends viel von dem ſchwarzen Waſſer / ſo auß dem Kraut
 Thee gekocht wird / dieſes Thee Waſſer trincken iſt in Indien gar gemein / und wird
 nicht allein von den Indianern / ſondern auch von den Engelländern und Hollän-
 dern ſehr beliebter und genüget / ſoll allen ſaulen Schleim aufführen / den Magen wär-
 men / und die Däwing befördern / wir trincken daſſelbe täglich dremahl / nemb-
 lich deß Morgens frühe / nach der Mittags- Mahlzeit / und auß den Abend /
 die Perſer trincken auch ein ſchwarz Waſſer Cahvé genandt / iſt dieſem an der Far-
 be gleich / müſſen beyde gar heiß getruncken werden / haben aber wiederwertige Wir-
 ckungen / dann das Kahvé ſoll ſehr kühlen / und daher die Natur unfruchtbar
 machen / deßwegen es auch die gellen Perſer gerne gebrauchen ; dieſes Thee aber
 D iij **fol**

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C soll den Magen / und die innerlichen Glieder mäßig wärmen und stärken: Und halte ich gänzlich dafür / daß vom Gebrauch dieses Thee, weil es eine zusammenziehende Krafft hat / meine Leibesbeschwerung sich änderte / und der Bauchschluß anffhörtete. *Haecenus Nobilissimus Dominus Johannes Albertus à Mandeslo.* Opportunè hic loci recordor D^N. T V L P I V M ex relatione eorum qui cum summo imperio Indiae Orientalis provinciis praefuerunt, ea posteritati tradidisse, quæ cum ipso de herba Thee communicarunt; Quem merito inpraesens imitor, in fidem & testimonium ea quoque producens, quæ *Nostras & Patria Danus Wilhelm Leil* / per literas hoc officium à me rogatus post suum ex India orientali reditum hic Hafniae mecum communicavit, cujus hæc sunt: **Weitern Bericht von dem Kraut Cha oder Thee;** Wilhelm Leil / gewesener Gubernator und Commendant in Ost-India / wegen Ihre Königl. Majest. zu Dänemarck / Norwegen etc. auff dero Festung Danisburgk / und was daran dependitet, und sonsten in vielen Jahren höchstgedachter Königl. Majestät Diensten in gedachten Ost-India in vielen Deyrtern / so wol in Terra firma als in den Insulen / (aber nicht in China, weil keine frembde Nation da kommen möchte) frequentieret, berichtet wie er von den Chinesern auff der Insul Java major, item Macascar, in Celebes, und andern Deyrtern informiret / das gedachtes Cha oder Thee in China un Cathaya wachse; das beste aber auß Cathaya komme / welches Land den Tartarn gehöret / und wird selbiges Kraut genandt in der Chinesischer / Japonischer / Tartarischer / Persischer / Arabischer / Türckischer und Hindustanischer Sprache / und allen den Ländern Cha, wornebenst zu wissen / daß das Ch-eben also wie es von den Spaniern und Engländern pronuncieret; in der Persischen / Arabischen und Türckischen aber es mit ihren Buchstaben also **چ** geschrieben werde. Aber von etlichen Chinesern die an das Meer gelegen / wird es genandt The. Es wird jährlich ungläubliches Geld an selbiges Kraut in obgedachten Ländern consumieret, dessen Krafft und Wirkung ist: Daß es den Magen conservire, un mache gute digestion, erwärmet die Glieder / trucknet alle böse Feuchtigkeiten / treibet dieselbe auch durch die Urin / und sonsten forthin weg / hindert und benimmet den calculum, verreibet den Stein und graveel, und alle Podagrische Flüsse / also daß ich selbst in so vielen Jahren ich allda gewohnet / durch dessen Gebrauch nechst Göttlichen Segen / keine Plage von den podagrischen humören gehabt / wormit ich itziger Zeit / und so bald ich wider in Europam gekommen / nicht wenig belästiget werde. Und wissen die Chineser in China, daß auch notabel von keinem calculo zu sagen: Summa das The erhält den Leib frisch und gesund: Und wann jemand truncken ist / macht es bald hernach wieder nüchtern; Item wosern man begehret in
der

der Nacht oder sonst wachend zu seyn / so gebrauchte man seiner. Es erhält alsdann einen lange weile wachend; oder vigilant und lustig zu seiner Verrichtung. Man gebrauchte aber nur das Wasser davon / und zwar so warm getruncken / als möglich ist / jedesmahl einen Pögel bis anderthalb weniger oder mehr / nach deme einen jeden gelüftet; des Morgens nüchtern mit ein wenig eingemachter confectur von Ingår, oder sonst des Mittags nach der Mahlzeit / auch wol zwischen der Mahlzeit / Item des Abends nach der Mahlzeit / oder sonst wie es einem geliebet / weil es keinen Schaden thut / ob man es schon viel gebrauchet / dessen decoctum muß also geschehen: In einem Topff genommen einen halben Pott gut Wasser / dasselbe gekocht / und alsdann einen Löffel voll von selbigen Kraut darinn gethan / den Topff wol zu gedecket / und lassen dasselbe eine viertel Stunde stehen / und immittelst etliche mahl umbgeschüttelt; hernach das Wasser allein getruncken / und wer es wegen des bitteren Geschmacks so nicht trincken kan / der thue darbey Zuckercandis; wann er es auß dem Becher trincken will; aber es wircket besser außserhalb des Zuckers / und also kan selbiges Kraut zweymahl im Wasser erwärmet / und mit Nüssen gebrauchet werden / gibt aber nicht mehr Kräfte / als zu zweymahlen von sich. Aber die Vornehmsten in China wie auch insonderheit die Japoni haben ihre besonderliche Kessein darzu / kochen das Wasser absonderlich / und werffen das Kraut absonderlich in ander Geschirr / begiessen darinn selbiges Kraut mit dem heißen Wasser / decken es mohl zu / und lassen es also ein viertel Stunde stehen / immittelst schütteln sie es bisweilen umb / darnach trincken sie es / und gebrauchens täglich.

W. Leyl.

Jam porro mihi subsidij nihil reliqui est, quo indagare aut assequi vacam quid sit Thee aut T'chia Chinesium: quippe qui instar Herculis Xenophontij in Bivio constitati, dubius sum alterutrum defendam; herbane seu *πράν* an *θαμνίσκιον* seu pusillus sit frutex Thee, sed prius inquirendū an, ut paulo ante ianui, in Asia sola (non profiteor Geographica nomine Asia omnes regiones seu continentem, insulas, peninsulas Orientis, Tartariae partem complectens, aut eas regiones, quarum in prioribus facta est mentio) an etiam in Europa eadem germinet; aut si non: Quænam Europæarum plantarum deinceps succidaneum (ut pharmacopæi loquuntur) esse possit modo dictæ sive herbæ sive suffruticis Thee. Excutio ergo priorum authorum de Thee commentaria, quo seu punctis seu

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C seu suffragiis illorum collectis, per majora ut Jcti loquuntur, concludatur; herba sit aut suffrutex Thee. Obtestor autem hic Medicinæ Candidatos, ut non partium studiis occupatis, sed omninò defœcatis animis, nec nisi perlecto *Hipp. libro de aëre, aquis & locis* ad mea hæc legenda animum appellant, quo gnari sint, quantum omnia hæc inter se conveniant, aut discrepent, ac eadem plus minusve in hac vel alia Regione valeant, aut variant, quæ compendifecisse *Celeberrimus Hoffmannus lib. 2. de medicament. officinalib. cap. 15. p. 469. §. 10.* de myrto verba faciens, his verbis videri poterit, cujus hæc sunt: *non negligendus est locus natalis plantæ, ob quem vel latior vel strigosior est, & consequenter facultates non sunt eadem*; quod ego in *Quadripartito* meo passim, præsertim verò in historia Bætonicæ ac Gallij sub finem; itemq; exemplo Cardui benedicti, Cochleariæ, Trifolij fibrini, Ari, Cæpæ, Cicutæ, Dracontij, Scillæ veluti ad oculum demonstravi. Verum hæc quid sibi velint, nec dum capere possunt Medicinæ Candidati; sed scitote ô mei, eo hæc collimare, ut seu defendam ñ Thee esse herbam, vel esse suffruticem, credibile videri non

D solum Orientalis Indiæ Regiones aut insulas, quarum in prioribus sequutus vestigia laudatorum authorum feci mentionem, ut sunt China, Japonia, Chian, Nanqvin, Cham, Chian ejus esse fertiles, sed quoque ex ingeniosa conjectura *R.P. Nicolai Trigautij suspicari nobis licere, fortasse nostros etiam hac fronde saltus* (nempe Europæos) *minimè Thee carere*, in quam sententiam ideo facilis propendo, quod *Clariss. Olearius* retulerit, *Uzbekenses Tartaros* (quos divisum imperium cum Persis habere autoritate Clarissimi Viri *Johannis de Laet* superius demonstratum est) Thee ex Cattajo in Persiam importare; sed quoque *S. R. M. Dania ac Norvvagia arcis Regia Danisburgica in Carmandel Præfectum Dn. Vilhelmum Leyl* Nostratem magna autoritatis & fidei plenum, in suis literis ad me testari, se in Java majori, Macassar & Celebes ab inquilinis doctum esse, quod quidem ñ Cha sive Thee in China & Cathajò crescat; ast optimum ex Cathajo Regione Tartaris parente exportari. Notum autem est, Tartariam ob poli elevationem in multis cum Europæis provinciis sub eodem climate sitis convenire, adeo, ut minime absurdum vidèri debeat, complures arbores, frutices, herbas æqvè latè in his septentri-

oni

oni subjectis Regionibus succrescere, quam in Tartaria, variâ facie, cli-
vosa, saltuosâ montanâ, campestri, aprica, irrigua. Sane cum *Tulpus*
una cum R. P. *Nicolao Trigautio* defendat, videri Thee non longè cog-
nitum fuisse Chinesibus, nec admodum diu in usu fuisse, ideo quod ipsis
ayita nomina, quibus hanc plantam designent, sive hieroglyphici illi
characteres desint, quibus illius Naturam exprimant, utique ex *Olearij*
Itinerario Persico & nostratis VVilhelmi Leyl literis magis magisque con-
firmor, Cha sive Thee longè uberius in Cathajo, quam ipsa in China
succrescere, qui docent, Cha Tartaricum esse vocabulum, & teste W. Leyl,
quosdam solum Chinesium ad littus sitorum occepisse Cha appella-
re Tè. Cum itaque Europæi sive Chinam ipsam vel certe adjacentes
ei insulas longè frequentius frequentent, quam Tartariam, Chineses
verò Cha Tartarorum sua & vernacula lingua Thee appellant, hinc usu
venire arbitror, ut Tartariæ alias indigenæ, sive herbæ sive suffruticis fo-
liola, ætate imperfecta & lacera, & quasi dimidiata, rarissimè integra,
posthabito Tartarico vocabulo, Chinesibus familiari, Thee nempe Eu-
ropæis vendantur. Notandum autem quod *Tulpus* referat, Japonensium
T'chiam longè pluris æstimari, quam Chinesium Thee; venireque
ipsius unam libram centum argenti libris id est, ut ego interpretor 40
Joachimicis seu quadraginta unciis argenteis: Trigautium verò asserere,
longe viliori pretio, nempe libram unam, uno aureo, sæpe duobus aut
tribus; apud Japonenses præstantissimam decem aut sæpe duodecim au-
reis venire; Contra R. P. *Alexandrum Rhodium* tradidisse, nusquam in
universo orbe, præterquam in duabus Chinæ provinciis Nanquim &
Chim Cheau reperiri, mox tamen addere ob uberrimum proventum
exiguo venire pretio. Hæc quidem non cohærent, quæ alij concilia-
bunt, ac mea nondum refert vili an magno aut quanto pretio Thee ve-
neat. Ego solum id studui hætenus, ut demonstrarem Cha Tchiam
aut Thee Tartariæ indigenam esse sive suffruticem sive herbam; Quam
cum ab Heroicis usque temporibus non notam fuisse Chinesibus *Tul-
pius & Trigautius* ostenderint; *Olearius verò & VVilhelm Leyl* testentur
ex Tartaria in Persiam æquè ac in Chinam importari; in eam devenio
sententiam, fortè ab irruptione admodum nupera Tartarorum, seu
E
quam

B

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C quam China 1644. sustinuit, occipisse eam inclarescere, ac ex Orientali India in Europam transportari primulum : aut quia ij authores, quorum mentionem fecit Olearius atque adeo ante hanc irruptionem testenter notum fuisse Theé Chinenfium; Tartari verò non semel devastarint Chinam, defendi tamen posse videtur, usum Theé à Tartaris ptimum esse doctos; ut nos hodie eum à Chinenfibus docemur, nullius ut puto in Tartaria pretij fruticis. Nam si tanto pretio, quanto *Tulpius* refert in China Theé veneat, vel etiam ejus unica libra ipsa in Japonia decem, sæpe etiam duodecim aureis si præstantius sit Theé venire soleat, quæ Amstelrodami vel Hamburgi libra octo Joachimicis venditari possit non video: mercatorum cum proprium sit (in quarto modo) semper lucrum facere teste Mercurio Plautini Amphitruonis. Cum itaque longe lateque Tartariæ Regnum pateat, ac in quibusdam illius provinciis Theé Chinenfium succrescat; verosimile videri arbitror, id etiam in ericetis aut fruticetis aut similibus incultis Europæis locis, ratione cœli folique cum climate Tartariæ congruentibus reperitur iri. Jam ergo

D quæritur: Quid sit π Theé herbane an suffrutex? præter illos authores, quos ex Itinerario Persico Olearii introduxi, affirmantes esse herbam; *Bontius*, *Varenius*, *Olearius*, *Johannes Albertus von Mandelslo*, deniq; *VVilhelm Leyl*, quoque herbam id appellant; Ast Rever. Patres Jesuitæ *Trigantius* & *Alexander Rhodius* fruticem arbusculamve Theé esse pronuntiant. Si ergo majora vota primas obtinent, firmiter concludendum Theé esse herbam. Ast cum *pluris sit oculatus testis unus quam auriti decem*, ut illa ex *Truculento* Plauti huc accersam, ac modo dicti R. Patres ipsi Indiam orientalem peragrarint, quis non his duobus potius quam cæteris omnibus (pace & sine illorum ingratiis illa & præfiscine dixerim) fidem haberet; cæteri ad unum omnes (quorum authoritati nequidem tantillum, quantum plumæ pendet detractum velim) inter Botanicos nomina non profitentes sua, tuto delitescere, veluti sub umbone vocabulorum improprio significato, & omnis erroris absolvi possunt; quæ sæpiculè confundi apud botanographos superius in historia Tabaci demonstratum est. Proin consarcinanda omnia illa utrinque sunt ex relatione priorum auctorum petita, quo post habi-

tis:

us Logicorum tricus Academicis, Botanicis, solemnī more, quasi quædam sive definitio, sive descriptio compingatur, & quidem primò Herbæ Thee suffruticis; Nemo mihi quod vitio vortet. Nam cum Geographi de nova Zembla, & Australi terra incognita quædam commententur, quamvis eas regiones ipsi nunquam oculis usurparunt, cur mihi, etiamsi in Asiam nunquam delatus sim, non liceret quoque delineare ex parte Asiaticæ sive herbæ sive suffruticis folia, Thee dicta in Musæo meo, quò prohibeam deinceps, ne ob abusum Thee, quæ magna copia in Europam importari, & in officinis passim venundari occipit, universa iterum Europa orbis Regina, simili pestilenti sidere hoc seculo ex Oriente affletur, quam Patrum nostrorum memoria ex America sustinuit, atque utinam sustinuisset, sed adhuc sustinet, modoque eam non affligeret: id est ut verbulo me expediam, Corrupti America priscos nostros Europæos mores & diætam, olido Tabaco: Jam Asia suum Thee quidem Chinesibus saluberrimum mittit medicamentum, attamen obtrudit id nobis ignatis, quid sit π Thee. Quod ita ceu herbam mox ceu suffruticem describere amsim; Nempe *Thee est herba foliis oblongis, acuminatis ac in ambitu crenatis, unciam quasi longis (quæ & pollex mechanicis dicitur) latis dimidiam, in China ex nigro viridibus, sapore amaris, in Japonia natis, colore dilutiore ac gratiore sapore; viridi colore quemlibet liquorem imbuentibus, quæ exiccata nigricant, seq. vermis in modum conglomerant; radice fibrosa ac in minimas particulas dispersa.* Hui! videris ipsam Betonicam his verbis ceu penicillo depingere quis dixerit? sic est, non intercedo, imo Europæis potius persuadendum, hanc usurpare occipiant, ceu innumerarum virtutum notissimam herbam, quam ut pergant eis omninò ignotum Thee Chinesium, magnis sumptibus redemptum decoquere, & cum eâ sua bona; cujus moderatus usus, ut mirificè cerebrum ac nervosum genus, insigniter citra insignem calorem reficit & exiccat: Ita immoderatus non potest non esse nobis Europæis non minus noxius quam vini. Thee verò ceu suffrutex ita describi poterit, nempe: *Thee est frutex quidam myrti formis, aut myrto simillimus ex nigro viridibus foliis, magnitudine folia mali punice seu granate æquantibus, sed parvis in ambitu incisuris, in bellidis foliorum ambitu conspicuis similibus,*

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *que studiose verno tempore collecta in umbra vel etiam furnis exiccata in vas-
sis aut urceis satis capacibus diligenter obturatis, aut accuratè illorum orifi-
ciis clausis ad aëris ingressum prohibendum in China servantur.* En jam Ti-
bi fruticis Theé maximis sumptibus in China redempta foliola. Cæte-
rum si mihi idem quis, quod Laberius *Mimus teste Macrob. septim. satur-
nal. c. 3. p. m. 480.* Cicerone ipsum ad confessum non recepturo, hic loci
objiceret, nempe, me duabus sellis sedere, ac modo ñ Theé in herbarum
classẽ, modo suffruticum conijcere, is hoc responsum à me auferret,
me non quidem anguste sedere, ut Cic. illi respondebat (nam inter Da-
niam & Cathajo Tartariæ provinciam satis ampla illi mecum est sessio,
ut quasi in hemicycliis confidentes sermones ultro citroque super folia
Theé possim⁹ cõferre) *sed neq, me esse fide lubrica* quod tanto viro ac Con-
suli Romano Mimus ille objiciebat; ac me neque in definitionibus istis
duabus plusculum quam concedit veritas, indulgisse rationi, ut cuilibet
replicanti priora, ac utrasque descriptiones concinnatas ex Virorum pro-
batæ fidei relationibus inter se comparanti manifestissime constabit:

D Nisi mihi idem objiciat. *Bontium* describere herbam haut fruticem;
aut asseverare Theé esse herbam, atque adeo me quæ corrigere velim, ea
depravare videri, quod olim vitio Epicuro dabatur dogmata Democri-
ti tractanti; Quæ tamen parcius mihi objicienda meminerit; Qui contra
ipsi *Bontio* Botanico summo, non mihi imputabit; quod brevi loquen-
tiam colens obscurarit historiam Theé, folia illius ex parte crenata ad
bellidis herbusculæ parvis in ambitu incisuris comparans; & cur non
potius cum fruticis aut suffruticis alicujus foliis comparavit? Atqui hacten-
us animj oculis satis superque tecum contemplati sumus Theé, Medi-
cinæ Candidati inq̃uent, qui Pyrrhonium aut scepticæ sectæ me addi-
ctum clamabunt; ceu semper pergentem aliud ex alio cogitare, rem
considerare, nec unquam discernere: *Quamvis propterea secta hæc* (ut in-
comparabilis *Johannis Vossi* sermonem usurpem) *non in totum damnan-
da: quando etsi multa certa sunt, longe tamen plura sunt incerta, quæ permi-
sta veris similitudine veri fallant, in cujusmodi utile est ἐπιχειρῆναι ac verum ru-
spari.* Cic. lib. 1. de Natur. Deorum: *Non sumus ij, quibus nihil verum esse
videatur, sed ij, qui omnibus veris falsa quaedam adjuncta esse dicamus, tan-
ta si-*

ta similitudine, ut in iis nulla insit certa judicandi ac assentiendi nota. vid. Voss. de sectis philosoph. cap. 20. p. 108. Nunc ergo omnibus duabus rationationibus relictis, rem si vobis integrum decernam, Vos Didonis apud Maronem verbis invitans.

Quare agite, ô tectis juvenes succedite nostris,
 ut capeffamus Dodonæum, ac ex eò conferamus descriptionem Betonica herbæ, itemqve chamelæagni fruticis, cum utrisque meis, quas dedi, & Theé Chinici descriptionibus Et posthabito partium studiô illorum attributa, & præsertim Chamelæagni, & Theé Chinensi accuratè, aut ad ungvem examinatæ, convenire arbitror, non curans me hæc defendentem multum quis rideat, jam Dei gratia sexagesimum secundum agitantem annum; cum me admodum adolescentem Epictetus docuerit in suo Enchiridio cap. 29. p. 17. nempe. *Sapientia studium suscipere cupis? statim te para, quasi futurum sit ut deridearis, ut multi te subsannent: ut dicant Te subito philosophum extitisse: ut rogent, unde supercilium istud. Tu autem supercilium ne habito, ea verò quæ optima tibi videbuntur, sic teneto, quasi à Deo sis in ea statione collocatus. Caterum memento te si in eodem statu permanseris, iis tandem admirationi fore, qui te prius deriserunt, sin eis succubueris dupliciter fore deridendum.* Sed Epicteto relicto, revertor ad Dodon. à quo Betonica quoad folia & radices his verbis pemptad. 1. lib. 2. c. 20. p. m. 30. describitur. *Betonica foliis exit oblongis, latis, virentibus, aliquantulum asperis per ambitum serra modo incisis quercus cujusdam similibus, sed tamen minoribus &c.* Si autem priorum recordaris, nosti ex *Tulpio* Folia Theé esse oblonga, acuminata & in ambitu serrata, eadem ex *Oleario* pollicem quasi esse longa, lata dimidium; iterum ex *Tulpio* eadem esse in China ex nigro viridia, in Japonia vero colore dilutiore, videntur secundum hanc descriptionem Theé Betonica sit similis. Idem *Dodon.* stirp. Histor. pemptad. 6. lib. 2. c. 20 p. 780. *Chamaleagrum ita depingit. Chamaleagnus humilis & exiguus est frutex, cubiti altitudinem raro attingens: ramulos promit nonnullos; foliola circa hos latiuscula, oblonga myrti foliis haud multum dissimilia, sed duriora, & subinde longiora &c. Totus frutex cum gravitate quadam odoratus est, præsertim seænen & ejus oleosa pingvetudo gaudet locis incultis & ericastris, aliquantulum*

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *lum aquosis & palustribus.* Quæ ad florem spectant sciens volensque hic loci prætereo. Nihil enim de floribus seu semine Cha (seu Thee) in commentariis eorum authorum quos replicui, historiam Thee ut convenienter pertractarem, relatum comperi; nec etiamsi accuratè illustraverim omne Thee quod in arculis Fleischerianæ officinæ aliquando Hamburgo advectum servabatur, ne quidem foliolum unicum floris, stamen, apicem, vel denique calycem; neque julum, neque semen, alit feminis siliqvas, neque bacculas, aut quicquid his singulis vel omnibus analogon reperi præter unum itemque alterum præsemen albicantis caricis aut arundinacei graminis, unde inferre licet Chinesium Thee, æquè ericeta aquosa & palustria amare loca ac nostratam Chamæleagnum. Jam conferatur hæc Dodonæi Chamæleagni descriptio, (nam cur Thee quoque cum Betonica comparatim, inferius patefceret cum mea adumbrata fruticis Thee figura; quam R. R. P. P. Trigautio, Alexandro Rhodio, & clariss. Viro Bontio foeneror. Et nonne prior patrum *folia Thee ex frondibus fruticis cujusdam carpta aut lecta* inservire Sinis Japonibusque ac finitimis gentibus ait, ut *celebrem illam potionem, quam Cia vocant, sibi ex eis decoquant?* Nonne posterior Thee folium esse fatetur arbutularum myrto simillarum, mali punicæ folia æquans? quæ studiōse crenata depingo, licet *Dodoneus* in descriptioe Chamæleagni, neque ipsi modo laudati R. R. P. P. Jesuitæ ne vel literula crenarum in fruticis Thee foliis conspicuarum meminerint, quæ *Olearius* circiter *pollicem longa, dimidium lata.* *Etwa einen Zoll lang und einen halben breit siccata nigricare.* (nigricant quoque chamæleagni folia siccata, & longitudinè pollicem quasi æquant) *Tulpus* ex nigro viridia, oblonga, acuminata, & in ambitu crenata: *Bontius parvis in ambitu incisuris instar bellidum describit*: Cætera quæ ad natale solum pertinent, à *Dodoneo* allata ipse excute, & conferto cum mea descriptione, ac mecum accuratius perpende, anne probabilia tibi videantur illa, ad quæ superius digitum intendi, nempe in Tartaria quoque nasci chamæleagnum; mihi certe probabilissima (ut ita dicam) ea videntur, ac Cha Tartarorum seu Thee Chinesium nihil esse aliud, quam nostratam vulgarem Chamæleagnum, seu myrtum Brabanticam Danicè *Porß* in Germania inferiori

Post

Post in Belgio Sagel dictam. Quam cur crenatam depingam, hujus rei hanc rationem accipite. Quod grandiuscula Thee Chinenfis folia ex Oriente ad nos in officinas nostrates allata, cocta, ac utcunqve explicata crenata appareant, ac nostratis Chamæleagni complura folia licet non omnia crenata sint: æqvè ac non omnia Thee folia, sed solum inter ea majora crenata legantur. Interim oggeris *Dodonæum* velle, quod Chamæleagni folia *myrti haud multum sunt dissimilia*. Myrtum autem veram non esse crenatis foliis. Sic est; & catè me mones, sed horum non immemorem. Tu quoqve recorderis obtestor te, quisquis es, Botanicorum Roscium ac Homerum celebratissimum *Casparum Bauhinum* desiderare quædam in figura chamæleagni latinæ editionis Dodonæi, adeoq; figuram Belgicæ editionis huic præferre; me verò requirere ejusdem studium tam in figura Chamæleagni, quam in illius descriptione, nempe quod neqve verbulo crenarum, neq; lusus Naturæ (quod palmarium in hac causa, in Chamæleagni foliis meminerit, neque quod ea modo & potissimum in apicibus crenata, præsertim si nondum ad statam ætatem ac justam magnitudinem pervenerunt proferat. Sed similis lusus quibusdam plantis non omnibus familiaris est. Exempla desideras Philaethes? En tibi malvam folio variantem Bauhini, in qua ne unicum quidem folium alteri simile in uno eodemqve individuo; sic cannabilla Indica *Bodæi à Stapelen*, sive Eupatorium Canadense foliis Enulæ *Jacobi Cornuti*; sic *Lysimachia lutea* major minorqve, ac *Pseudolysimachia* mirè in foliorum formis ac numero eorum ludunt; & quem fugit, ut admirabilis Peruvianæ flos in Nobilissimo Europæo hoc Daniæ Regno, admirando Naturæ artificio plus minusve pingatur aut variet; quam in Americano Peru. Nec tamen quis asseret, specie eam differre ab Americana; quippe solum numero inter se differunt. Et nos, cum vel his in Europæ provinciis ac Regnis oppido ludat in foliis Chamæleagnis; omnia nostratis chamæleagni folia ad ungvem examinata, aut lynceis oculis ad Tartaricum aut Chinenfe Thee, vel illud contra ad Chamæleagnum comparata, lustraveris, si forsan tantillum, & solum secundum magis & minus in magnitudine, colore ac crenis varient, illicò non eundem specie suffruticem, cum Asiaticâ Chamæleagno seu Chiâ ut Sinenfi Thee dicemus? Tu urges ac instas; illa non ex meo solius cerebro deprompta hic congeram:

A

B

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cgeram, sed ut auctoritate Botanographorum, quod ita ludat nostras Chamæleagnus probem. Probabo id & quidem ex modo laudato *Bauhino*, sed doleo, quod neque in novissima *Tabernamontani* editione, neque in *Ebrodunensi herbario* hujus Chamæleagni ut deceret, habita sit ratio, & exuberantius tibi possem satisfacere. Sed Bauhinus nobis sit instar omnium, qui in *Pinace* XL. annorum magni ac indefessi studij ac judicij acris opere Lib. XI. sect. IV. p. 415. in Chamæleagno hæc observavit: *Rhus Myrtifolia Belgica* (seu Chamæleagnus) *variat foliis aliquando latioribus, aliquando angustioribus; aliquando foliorum arbuti instar crenatis, ut Rosochio nomine Rosmarini Septentrionalium, seu myrti nostratis à Doctore Backmeistero accepimus.* Hactenus Bauhin⁹. Hujus Chamæleagni Megapolitanæ surculū anno 1622. in ericetis Rostochiensibus (in *der Rostocker Heyde*) mea ipsius manu verno tempore, aut certe nondum se in florem induentis defractum ramulum, cum in botanotheca mea mihi servē illiusq; foliola seu teneritudinē seu magnitudinē seu colorem, seu crenas spectes, omnimodè Theé Chinensis foliolis similia sunt, proin Megapolitanæ Chamæleagni unicum tenerum & venum foliolum itemque aliud & æstivum, seu durius & numeris omnibus absolutum ex officina *Dni. Christophori Herfordij* petiitum, quibus par foliorum in China natorum junxi quò candidus Lector veritatem causæ cognosceret, quam fieri potuit accuratissimè æri incidendum curavi, cui⁹ figuram reperies in eadem tabula depictam, quæ Cochlearias Amagrienses continet, vid. ergo historiam Cochleariæ Nō. VI. Nō. VII. Nō. VIII. Nō. IX. Nō. X. in *Quadripartito* meo *Betanico* secundæ editionis. Sed ultimo prodit *Argus Philalethes* practicæ Medicinæ deditus, multis dubiis onustus, inqviens, forsitan ita se reshabet, ut ampliter demonstrasti, nempe Theé Chinense discrepare ideo à nostrati Theé seu Chamæleagno, aut Myrto Brabantica; quod illius folia primo vere, & quod mirandum in Nanquin & Chim Cheau tanta hominum frequentia aut studio legantur teste *Rev. Patre Alexandro Rhodio*, quanto Europæi in vindemiis suis occupantur, quæ studiosè vel in umbra vel in furno siccata, ita conglomerantur, potius ut oculos aut gemmas fruticum arborumve exiccatas, quam folium repræsentent. Nostratis contra Chamæleagni ramulos vel media vel sera æ-

state

state suspendi in officinis una cum foliolis, vel neglectos jacere ac exiccari nulla arte, floribus, seminibus, quod maximo observandum opere, veluti fœtos cum cernas. Sic est, hæc quoque mens mea, & sic animum induco meum, nempe quod ob has circumstantias magnum intercedat discrimen inter recensita folia. Atque nosti lctis arbitris, lenem circumstantiam variare totum casum, & tamen quis decerneret nullum inter Chinenfis Chamæleagni & nostratis Europææ discrimen virium aut qualitatum adverti? Idem Argus porrò quærit, an expediat nostris Europæis loco Thee Chinenfis nostratam myrtum Brabanticam aut Chamæleagnum commendare. Maximè expedit. Atque ferit caput, inqvies, ferit & caput Betonica, & hilaritatem aut potius agilitatem cerebro & membris conciliat. Ob quam specificam facultatem tantopere Thee Chinenfium expetitur à publicis Personis Reipublicæ causa ablegatis, quo supparent sint expediendis negotiis jungentes intempestas noctes solidis diebus; quibus (sed id jocularium, nec indementius id dictum, aut ob hoc ringi quenquam eorum velim) *Plato lib. 3. de Republ. p. 433. D. itemque publicis Medicis solis indulget, ut mentiantur, inqvies: Revera Diis inutile est mendacium, hominibus autem pro medicamento est utile, quare publicis Medicis concedendum, privatis autem hominibus minime attingendum. Patet. Igitur Rempublicam administrantibus præcipue, si quibus aliis, mentiri convenit, vel hostium vel civium causa ad civitatis utilitatem.* Atque regeris; perhibent Danicum nostrum *Pors* vel Megapolitanum *Poss* vel Belgicum *Bagel* seu Chamæleagnum Dodon. cerevisiæ coqvendæ remissam, enormes cere capitis dolores, unde *in fers*, sulphur illud capiti esse noxium. Heus tu, nonne nosti ex Seneca, *etiam optimarum rerum esse quandam intemperantiam* & nōne oppido tibi caput dolet abusu vini Rubildæi, vel in quod pimpinellam sanguis orbam maceraveris, quæ omnia nolo hic repetere altius. vid. illorum historias loco proprio in meo *Quadripartito Botanico* secundæ editionis. Sic si minimum Chamæleagni cerevisiæ coqvendæ remiscueris semine gravidatæ, illa te demtentabit, si tantillum condimenti instar reficiet non minus dubio procul tibi hic in Europa spiritus, quam si in Asia degeres ubi Thee audit; hic Hafniæ sinapi vocatur *Sennep* in Belgio *Mustard*: est tamen sinapi & manet sinapi seu eadem specie herba Inauditum sed insigne paradoxo dixe-

F

72

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cris. Scio. Tu verò pergito callidissimam Chinesium nationem in omnibus imitari, nec tu minus hic in Europa observes velim, commodum Chamæleagnifoliorum colligendi tempus, quam in Asia Chineses (nosti autem ex prioribus id venum esse) & accurate ea in umbra aut furno sicca, reconde in vascula capacia probè operculanda; post dein considera, quæ ex Hipp. libr. de aëre, aqua & locis superius citato doctus es, utiqve ingentem quidem inter Asiam & Europam cœli differentiam intercedere, diffiteri mecum non poteris, ast me quoque probasse ex cœli positu Tartariam ac Daniæ Regnum & vicina loca non multum declinare à Tartarorum climate, qui promi condi esse videntur sui Thaqvòd in China itemque Persia Theé audit. Hæc si contuleris inter se invicem, studium porrò non requires meum scio, acherbam mihi sive presso sive contorto pollice porriges. Concedo itaque: porrò Argus noster argutabitur, Chamæleagnum myrtumve nostratem sylvestrem, seu nostrate **Pors**/ seu Saxonicum **Post** ipsissimum esse Tha Tartarorum, & The Chinesium Persarumque: Attamen per ipsum tuum Hipocratem per bonam consequentiam convinceris inquit Argus Philalthes nunquam tam præstantem Chamæleagnum sive hic in Dania sive Germania aut univèrsa Europa repertum aut observatum iri, quam sive in Tartaria sive China: quod forsàn de China concessero, de Tartaria non item, obrationes antea allatas & cœli clima; in qua dubio procul exiguo imo vel omnino nullo venit pretio, Tartaris Botanophagis ut ex eruditissimo *Joh. Antonij Magini commentario novarum Geographicarum Tabularum Venetiis Anno 1596. edito p. m. 231. constat, cujus hæc sunt: Viētus immundissimi sunt ac sordidi (Tartari) mappis enim non utuntur, non mantilibus nisi perpauci: bibunt aquam lac ac cerevisiam ex milio coctam. Vinum apud eos ut plurimum non nascitur: advectum sicut ceteri homines avidissime bibunt usq. ad ebrietatem, quæ apud eos est gloriq. Laudant acetosum lac, quia stomachum eorum confortat, & medicine purgativæ vim habet. Herbis variis maxime autem iis quæ juxta Tanaim crescunt, suaviter vescuntur, & inter ceteras magnifaciunt herbam illam quam vocant BALTRACAN, quæ maxime eos nutrit, vigoremq. eis præstat: cum igitur hæc herba fructum producit (Anonymus in Dod. Author. part. 2. lib. 20. cap. 12. p. 495.*

¶ 495. *de radice id affirmat non de fructu*) libenter Tartari sua desertis & solitudines permeant, in quibus nihil pro victu invenitur. Nam si alium vitum non habent, hæc sola herba ipsis sufficit, quam frequenter inveniunt ac super currus & equos eam deferunt. Sed pascantur herbis Tartari, non curo, suis: ego nostratam myrtum seu Chamæleagnum ut cæpi, contem- plabor accuratius. Constat aut palam est in Islandia nostrati, cœlo rigidissimò, præstantissimam totius Europæ Angelicam crescere; itemq; Norvvagiæ nobilissimum Regnum, Islandico cœlo quidem mitius, ast hyme valde inclemens, tamen, unde

non dulces educat uvæ

Gentianam optimam proferre quidem tanta abundantia, ut quotannis Rhopolæ ex Germania & Belgio advenæ, illius (una cum aliis medicinalibus herbis, pyrolis, & similibus) ingentem copiam ex Norvvagia exportent: Et nostratam myrtum Danicam, aut Chamæleagnum nullius usus aut pretii dicemus? viribus præstantissimis, ut mox innotescet. Sed Chinenfium Thee aut Chamæleagnus, inquit, Argus inclaruit, aut potius Tartarorum Cattay Regionis (de qua scio disceptare inter se Geographos, quorum ego litem meam non faciam, qui de herbis in eâ nascentibus, non de finibus his sermonem hic instituo) ast Europæa Chamæleagnus nondum. Consequentiam nullam video, quæ ita argumenteris; & quod illa prior inlarescere cœpit, quid hoc ad temperiem aut qualitatem illius attinet? Sic nostras Islandica Angelica, sic Gentiana Norvvagica clarent, quibus similes ac bonitate nostratibus minime cedentes ipsa Tartaria, aliæque regiones, quibus nobiscum idem clima, dubio procul proferent, modo periclitari illarum vires incolis earum esset integrum. Si verò hic loci, ubi maximè seria tracto, Socraticum in morem, joculari mihi licitum, dico Thee Chinenfium idem accidere, quod in proverbium apud nos Danos abiit (*det er kommen for Orde som Konge hansker*) non quod Koagienses Chirotece præstent Britannicis aut Italicis ambram, moschum, stacten, casiam redolentibus, sed ideo clarent, quia prius inclaruerunt, antequam ex Hesperia, Britannia & Italia suavissima, suaveolentiâ & tenerrimâ alutâ ad nos perlatæ sunt Chirothece. Tantum valet, ubi infedit ac inveteravit in pectoribus aut venis aut me-

F 2

dullis

Cullis præconcepta opinio ! vix ut furcâ expelli possit. Mera ergo est opinio, nostratam Chamæleagnum seu myrtum Danicam aut Cimbri-
câ præstantia ac viribus cedere Tartariæ Tha vel Cha, Chinesibus Theé dictæ: aut eam omnino esse negligendam neu in officinas introducendâ: Aut nisi ipsa est ipsissimum Theé Chiniticum, ideo, quia hætenus à nemine mortalium (licet alias lupuli loco quibusdam Europæis inserviat) unquam eum in modum decocta est, quomodo Theé suam decoquunt Chineses aut quia obscuri ac ignobilis huc usque fuit usus, deinceps neque eam Chiniticum in modum coqui, vel surrogari Theé Chinesium vel posse vel debere. Ego non diffiteor, me descendere in hanc sententiam (à quâ tamen perlubenter rationibus melioribus me dimoveri patiar) commodissime myrtum nostratam, seu nostrum **Post**; aut Megapolitanum **Post**, Chinesi Theé surrogari posse. Sic Scordium Creticum omnium quidem præstantissimum creditur, Creta quod profert. Ast diu Germania ac Dania desierunt id ex Creta usque aut Venetiis petere, postquam iis verum Scordium innotuit, cujus tanta in Lalandia nostra copia & abundantia, ut ejus veluti uberrimam messem instituere possis, nec minor quoque Asiatico æquivalens copia in ea reperitur, ita ut Asiaticum meritissimè præ nostrati spernamus. Sic ubi explorata & probata absynthii nostratis vulgaris & rustici vires aut qualitates sunt, ac certum sit id illi non cedere, quod in Ponto Asiæ ad mare Euxinum nascitur, neque quod Romæ unde Romanum dicitur, unquam amplius id vel Roma vel ex Ponto petimus. Sufficiunt montes (dexterrime de his judicans, Incomparabilis Hoffmannus inquit *lib. 2. de med. offic. p. 101. §. 510.*) *Europæi qua maxime perflatiles sunt. Nobis quidem præbent agri nostri. Ponticum autem seu Romanum hortus Medicus* Ast Theé vel Chiniticam Chamæleagnum Europæi ex Asia petunt tamen, præ foribus illis quæ crescit in Europa ! *Sapere quidem est, teste Comico, non quod ante pedes modo est videre, sed etiam illa quæ futura sunt prospicere*; ast desipere est, domi suæ esse divitem, & foris stipem colligere, aut despicere patria, prospicere exotica. Abundamus Chamæleagno Europæa & Chiniticam seu Theé à Chinesibus emendicamus, & magno pretio redimimus virib⁹ propemodum cassum, uti infra demon-

strabi-

frabitur. Verum quantopere tu commendes Chamæleagnum, velis-
 que id ipsissimum esse Cha Tartarorum vel Theé Chinenſium, me ta-
 men inquit Argus Philalethes in partes tuas non trahes: niſi tuam Da-
 nicam vel Germanicam Chamæleagnum, aut myrtum aut potius illius
 folia decoxeris, coxerisque Theé, colaveris, ſapueris an inter ſe conveni-
 ant. Hic me argute, mi Arge, obtundere velle videris, tametſi intelligas
 quid velim; quaſi non conſtaret ex prioribus, me velle prius ſtato tem-
 pore myrtum noſtratam ſeu Chamæleagnum & colligendam, & ſecun-
 dum omnes circumſtantias, & ex præſcripto Chinenſium exactiſſimè e-
 andem hic in Europa eſſe tractandam. Quæ dudum periclitatus fuiſſem,
 niſi menſibus hybernis hæc commentarer: Condonabis ergo mihi & ſe-
 xagenario majori ob vitæ ſummam brevem, ſi potius hoc loco conſili-
 umdem, quam ut perfunctorie ac feſtinanter, ceu canis è Nilo bibere fer-
 tur, pertentem omnia; & quam multa dubia obtruderet propterea Phi-
 lalethes. Diſſindendus dies eſt, ubi non liquet Jurisperiti ajunt, & ego
 aliquantisper ſolum hæc differri poſtulo: ipſus Horatius cum velit, quæ
 quisquam ſcripſerit nonum uſque in annum eſſe præmenda: hic cum
 periculum in mōra ſit, quippe cum agatur cauſa toti Europæ lucroſa, ne
 Aſia deinceps pecuniâ nos emungere pergat. Rogo itaque, i-
 mo obteſtor omnes quotquot in Europa degunt ſive Medicos practicos
 ſive Pharmacopæos, non philargyros, ſolicitiuſ, ſi Deo per miſericordi-
 am ſuam placuerit, mihi defloccato jam ſeni, vitam prorogare ulterius
 meam, explorare data in rem eam oportunitate mecum ſtudeant, vera
 aut vero ſolum ſimilia poſteritati tradiderim. Norunt enim ex priori-
 bus Ciceronem decreviſſe, omnibus veris falſa quædam adjuncta eſſe;
 Atque Philalethes inſtabit, ac multa quidem movere, ſed parum pro-
 movere me dicet, meque monſtrare ſolum aliis viam ceu Hermæ ſolent,
 quam ipſi nunquam ingrediuntur. Sic eſt: verum in præſens Te ſalve-
 re valereque jubeo Arge, qui poſt dein non indignabor, ſi perges
 ut cœpiſti ſuper herba Theé verba publicitus mecum commutare: mihi
 in præſens cum Medicis practicis in arenam cum deſcendendum ſit. In-
 ſtabunt ergo illi, ac me ſummæ temeritatis poſtulabunt, quod Theé Chi-
 nitico noſtratam ſive Danicam ſive Germanicam ſylveſtrem ſeu Cha-
 mælea

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Chamæleagnum substituam, quæ ut caput tentet vël vulgo notum est. Sed pace illorum mihi porro liceat vagari latius, qui non puto hoc in passu me errare, humanum quod est, quod neque à me alienum in aliis puto. Notum autem ex prioribus est, Reverendos Patres Jesuitarum testari folia esse fruticis myrti habitu; quæ altius repetenda sunt. Atque nonne nostrati Danicæ ac Germanicæ Chamæleagno folia perfectæ aut maturæ æstatis seu æstivæ; nisi quod crenata sint in apicibus, myrto usque adeo sunt similia, quam ovum ovo? Quæ effectum si consideras, quoque myrti foliis similem edunt. Committenda ergo hic Thee Chinense; myrtus vera & sylvestris seu Chamæleagnus sunt; ut instituta inter Thee Chinense & Myrtum veram ac Chamæleagnum seu nostratam myrtum sylvestrem comparatione, de horum trium fruticum foliorum sive viribus sive facultatibus nobis constet accuratissimè. Vires autem ac facultates Thee sunt testibus prioribus Authoribus & quidem Tulpio, *Corpora reddere vegeta, atque arcere calculi dolores, quibus nemo Chinesium obnoxius est; tollere dolorem capitis, gravedinem, lippitudinem, destillationem, spiritus difficultatem, ventriculi imbecillitatem, intestinorum tormina, lassitudinem ac somnum evidenter compescere; calfacere modicè & adstringendo ventriculi osculum, refranare, coercereque vaporum in caput adscensum; cujus potionem calidam Trigautius revera ad multa salutarem esse putat.* Quæ ut non nego, ita ut ipsi Chineses credunt & perhibent, nihil esse foliis Thee ad vitam in extremam senectutem prorogandam conducibilius aut salubrius, λόγος sunt, & ad hyperbolen Rhetoricam pertinens locutio est; cui similis illa, quando ipse Cicero in L. Calpurn. Pisonem p. m. 753. de reditu suo glorioso ita differit; *mihî ipsa Roma prope sedibus convulsa ad contemplandum conservatorem suum procedere visa est; quem ita accepit, ut etiam mœnia ipsa viderentur ac tecta urbis ac templa lætari;* Cum hæc Chinesium felicitas aut μακροβιότης unice sit accepta ferenda, ut causis secundis, Chinesium cœli clementiæ, & longe tenuiori eorum victus rationi, propemodum ad Pythagoræorum accedenti (non loquor de Tartaris humana facie beluis) quæ apud nos Europæos longe plenior, ac proin morborum quoque feracior. Unde mecastor, incomparabilis noster BARTHOLINVS amicorum summus, affinium honoratissimus, salu-
berri-

A
 berrimum quoque omnibus nobis in Europa degentibus consilium sufficere in consilio suo Medico de Cometa præclaræ eruditionis sive ingenii sui singularis lusu, videtur, tenuem cum commendet diætam, plenam cum dissuadeat; Cujus hæc sunt. l. c. pag. 145. *Carnium esus parcior imperandus, inde enim putredines ingentes, & multorum malorum origo. Neq; enim ex masophagis, dicebat Diogenes apud Porphyrium de Abstin. l. 1. fures & milites, sed ex $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\omicron\upsilon\sigma\iota\varsigma$ sycophanta. Hinc quadragesimale jejuni-um imperatur in concil. Laodicen. Canon. 50. cum $\xi\pi\sigma\phi\alpha\gamma\iota\alpha$ seu pane, sale & aqua, ut ex Epiphanio explicat Christoph. Justellus. Parum igitur carnis, plusculum juris expedit.* Hinc tenuis nempe diætâ, Asiaticos ad grandævam senectam provehit; nostra hæc seu plena nos Europæos gradu quasi dejicit, contententes ad illam captandam. Tantum cœlum & diætâ ad vitam prorogandam, & potius vitam aut valetudines conservandas valent; non solum Thee vel etiam Chocolata; quorum prius ex Orientali, posterius ex Occidentali India allatum, inclarescere occipit, de quo Antonij Colmeri de Ledesma opusculum ex Hispanico in Latinum translatum Marco Aurelio Severino interprete legi potest; Meum est pergere **B** hic loci in historia Thee: Quod vero illud sit admirandarum virtutum (ut R. P. Alexander Rhodius docet) quodq; caput levet reprimatq; vapores, usque adeo ut specificum in hemicrania videri possit, ceu qui ipse cum eâ vel alio quodam capitis malo infestatus esset, à potu hujus aquæ ita omni dolore liberatus sit, ac si detractum manu morbum ipsi aliquis ademisset; Quodque somnum inhibeat, quodq; ventriculum corroboret, quodq; renes calculo & arenulis expurget; Quodq; (ut Bernhardus Varenius loquitur) imprimis pro delendis crapula præcedentis diei molestiis & omnibus pituitosis affectibus sit saluberrimum; Quodque (ut Olearius affirmat) constringendi & adstringendi facultate sit præditum; quodq; ventriculo, pulmoni, hepatis, sanguini imo omnibus visceribus humanis sit saluberrimum; eaque extergeat, corroboret, calculum pellat; quodque dolores capitis omnesque exuberantes humiditates, quæ causantur homini pigritiem, & somnolentiam auferat: quodque popularis meus à Mandelslo referat, quod Thee datam, (liceat mihi ita loqui ipsius hic loci interpreti) illam aquam non solum Indiani, sed quoque Belgæ plurimi faciant, & frequenter

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cquenter usurpent, ceu educentem omnem pituitam, corroborantem ventriculum, & omnia viscera calfacientem ac corroborantem; Quodque ipse sibi omnino persuadeat, quod ab usu Thee, cujus aquam cotidie tribus vicibus sorbuerit Surattæ, quia constringendi facultate sit præditum Thee, corporis sui molestia ac Diarrhæa accessarit; Quodque nostras *Wilhelmus à Leyl* testetur, quod ventriculum corroboret, ac concoctionem illius adjuvet, calfaciat membra, exciet omnes excrementitios humores, expellat eos per urinam vel aliam viam; quodque præcaveat, ne quis calculo neu podagrâ infestetur, ut in se ipso præside Castri Danisburgici in provincia Carmandel Indiæ Orientalis comperit; quodque redux in Europam podagrâ tortus sit; quodque ebrietatem abigat; quodque agiles ad tolerandos labores efficiat, somnumque inhibeat, horum omnium nihil in dubium vocabo: Ast si iisdem viribus, imò insuper aliis egregiis, Myrtum esse præditam comprobavero, Thee cum videri myrti species queat; imo sit: nonne cum myrtus nostras Danica & Germanica Chamæleagnos aliàs dicta, ut ex prioribus constat, naturaliter quidem ludens in foliis; simillima facie sit Thee, imo eam ipsissimum esse Thee arbitrer, deinceps concludere licet, congruere etiam inter se Thee Myrti ac Chamæleagni vires? Quod mihi probandum incumbit in hoc meo *ἰατρικῶν* Botanico. Dum ergo excutio Hipp. ac illius autoritate indago, quantum valeat in medendis ac expellendis morbis, myrtus; docet ille *de superfectione sect. 3. pag. m. 46. v. 40.* Ubi uteri osculum connivet (miror interim, cur rerum Chinesium Scriptores verbulo non meminerint an vel non Thee utriusque sexui profit) dehiscere illum à suffitu, ad quem adhibet inter alia *myrti folia viridia contusa*; cur viridia, non arida? illa sale & sulphure maxime volatilibus abundant, hæc minus, sed vehementer ob partes terrestres, & simul tantillum calidas, ut ex Gal. constat, exciant, ob quam illius crasin & partium diversitatem cum leviter ac vix calida sit, etiam frigidam myrtum appellat Gal. de quo loquendi Gal. modo memini alicubi in *Quadripartito* meo me pluribus egisse. Hic ergo effectus, quem nos Hipp. docet, tenuium esse partium myrtum, eamque valenter siccare vincit. Idem *Hipp. lib. 1. de morb. mulier. sect. V.*

pag.

pag. m. 193. *versu sexto* inter alia corruptum foetum ejicientia, *myrti bac-*
cas, juncum odoratum & lentes in vino decoquit; ac paulo post *foliorum*
myrti acetabulum in eundem finem commendat; vide iterum eundem
de Natur. muliebr. sect. V. p. 135. v. 35. ubi ad subdititium, & uterum aperi-
 ens medicamentum parandum *Myrti nigri fructum aquâ maceratum po-*
lentâ immiſſâ bibendum exhibet. *Galenus* verò noster 7. *simpl.* 123. p. 128.
 aperte docet: *Myrtum plantam ex contrariis constare substantiis, vincere*
tamen in ea frigidum terrenum. Habere verò etiam tenue quoddam cali-
dum, itaq; violenter desiccare. Porro tum folia, tum germina, tum fructus
tum succum, non parum inter se in adstrictione disſidere. Folia item arida
viridibus plus desiccare &c. ac restringendi vim hæc omnia habere, tum fo-
ris imposta, tum intra sumpta in corpus &c. Idem lib. 2. de aliment. facult.
 cap. 18. p. 68. Tom. 2. decernit, fructum myrti nutrire tenuiter, æque ac
 fructum Juniperi, facultatem tamen habere contrariam. *Quandoqui-*
dem valenter adstringit, & ob id ipsum alvum sistit; non tamen pro ratione
adstrictionis frigidius facultate est (hæc maximè consideranda & perpen-
 denda sunt in excutienda herbæ Thee, Myrti ac chamæleagni temperie, ut mox constabit) *propterea quod aſtrictionem habet non ſolam, ſed a-*
crimoniâ etiam quadam admiſtam. Porro cibus omnibus, qui qualitatem
medicamentosam habent vehementem, est commune, ut cum eam qualitatem
 (velim iterum asterisco aut ungui impresso notentur, aut ut cum Barbaris barbarizem Notabentur hæc Gal. verba) *coctione aut aſſatione aut*
maceratione deposuerint, exiguum corpori dent alimentum, prius autem pro-
ſus non nutrire. Id enim ipsum & cæpis & porris accidit. Atque hæc ex
 Gal. de myrto, Dioscorid. hæc sunt. lib. 1. cap. 156. mihi 160. ita scriben-
 tis. *Vis & myrti & seminis adstringit &c. Succus virentibus baccis ex-*
pressus eodem effectus exhibet, stomacho utilis, urinam cit, prodeſt contra
phalangij morſum & ſcorpionis ictum in mero &c. Sed penè omiferam
 quod ex eodem Dioscor. constet, myrtum duûm esse generum; Et Thee
 duûm generum in Europam quoque mittitur à Sinensibus. Verum ab-
 eo ad *Athenæi Deipnosophistarum lib. decim. quintum p. mihi 675. C.* ubi
 refert apud Græcos in Symposiis, *iis quorum caput meri potione tentare-*
tur, opus remedio fuiſſe. Promptiſſimum id est ex florum fasciculis ac sertis
 præfer-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *praesertim Natura duce atq; magistra. Nam ut inquit Andreas, cum aliquem forte dolor capitis urgeret, ejus compressu levatus, vinculum intellexit esse doloris praesens auxilium. (hoc experimentum proh! quantum lumen accipere ex non ita pridem invento Harvæano & sanguinis circulatione posset?) Hac igitur medicina opitulantes, eorum qui nimium bibissent, caput revinciebant, hederacea praecipue coronâ, quae planta citra cultum ubivis copiosa provenit, facie alioqui non invenusta, corymbis & foliis virentibus frontem opacat; astrictioisq; vehementiam patitur, & postremo refrigerat citra odoris gravitatem. Ob hanc rationem coronam illam, vita (ô si) Baccho dedicasse videtur, qui & potum invenerit, & malis inde nascentibus succurrat. At jam inde voluptatibus illecti homines praeter eam vim quâ ebrietatis incommodis medetur, & confert ejusmodi corona, oculorum quoq; & narium delectationem expetiverunt: ac tum myrteam coronam quae adstringit, & vini exhalationes arcet, tum è rosis quae & gravitatem capitis nonnihil sedat, & astuantes potionem refrigerat, usurparunt: lauream verò quae calfacit, & gravem odorem spirat, computationibus inutilem esse judicaverunt, tum etiam violas, quae odore caput feriunt, & quicquid gravare aut opplere alioqui posset, rejecerunt &c. postea p. 675. C. Philonidis sententia: his verbis subscribit, inquit: Verumq; id prorsus arbitror à Philonide proditum è myrto coronam meri vapores prohibere, è rosis autem refrigerare & gravitatem capitis lenire. Noto ex Eruditiss. Bodæi à Stapelen Comment. lib. IV. Histor. Plantar. Theophr. p 376. ipsum ex Clement. Alexandr. observasse, myrtum efficacem esse provocando risui, qui plerumq; est comes Veneris additque: fingi myrtum adeo gratam fuisse Veneri, ut omnes qui Veneri celebrandæ operam impenderunt, redimiti fuerint myrtea corona. Idem p. 377. ex Athenæo probat, Lesbios myrti ramulis implexis se coronasse, quos hypothymidas vocarunt, refertque Nomen hoc accepisse, quod cerebrû sua fragrantia quasi suffiant ac refocillent. Insuper cui hæc nōdum sufficiant, aut qui plura de myrti viribus cognoscere cupit, is adeat velim histor. plantar. universal. Ebrodunensium herbariorum lib. V. c. 1. p. 507. & perlegat usque ad pag. 517. in qua vel priora confirmantur, vel iis similia proponuntur. Restat ut nunc vires & qualitates nostratis myrti seu *Porti* aut Megapolitanae *Porti* aliàs quoque myrtus Brabantica &*

Chama-

Chamæcagnus dictæ indagem ac scruter. De huius quidem myrti viribus, quæ quoque Botanicorum Principi Bauhino Rhus myrtifolia Belgica appellatur, usque adeo multa, quam de vera & priori in commentariis veterum neu recentium authorum relata non sunt, attamen præstantissimarum esse virium inde constat, quod ipsius Plinius *lib. 24. Cap. XI. p. mihi 1108.* referat quod *Rhus ipsi herba dicta*, quæque interpretibus ac arbitris summis botanicis Clus. & Dodon. Chamæcagnos nostras est, *venena & tineas pellat*, insigni argumentô: eam sive viridem aut recentem, sive exsuccam aut siccam, singulari sale & sulphure utrisque volatilibus abundare; partim quod ejus acerrimus odor, at non ingratus, & sapor amarus; partim effectus quos edit comprobat. Vultis Viri experientissimi id autoritate aliorum comprobem? faxo: Præsto adest Dodon. qui loco superius citato cum de forma Chamæcagni agerem, perdocte de viribus aut qualitatibus illius hunc in modum differit: *hujus semina (inquit) impensè calida & sicca sunt, ad tertium usq; gradum accedunt. Folia quoq; calida & facultate sicca sunt, sed multo minus. Fructus cerebro molestus, cerevisia inter coquendum addictus (quod à plerisq; fit) admodum caput tentantem, & cito ebrietatem adferentem eam reddit. Totus frutex cum fructu aridus, vestimentis interpositus, à tineis & vermibus ea tuetur*; addo glires abigere vid. historiam Chamæcagni in Classe secunda mei Quadripartiti. Præterea ab illustri Heroë Germano Barone, Holsato Patriâ, optime mihi cupiente ac favente studiis, bonâ & præfîcâ fide relatum est: Polonos doctos esse, usu Chamæcagni seu myrti nostratis enecare pediculos porcorum. Si enim suis in haris subternas Chamæcagnum spatio aliquot horarum pediculi intermoriuntur omnes, nec lendes post dein animantur. Quin & in saltibus in quibus Chamæcagnus crescit, nunquam stabulantur, aut cubilia sua habent serpentes; imo ne quidem accedere ad eos, multo minus eos perreptare unquam visi sunt. quam singularem observationem fœneror sylvarum Regio præfecto, olim domestico meo ad secundum ab hâc urbe lapidem habitanti. Quis nunc negabit, Chamæcagnum præstantissimarum esse virium, hæc quæ præstare & alia adhuc potis est. Audiamus ergo quæ in eam herbarij Lugdunensis Author seu Celeberrimus Dalecham

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C plus lib. i. cap. 38. pag. 110. est commentatus: *Rhus sylvestris Dodonæi & Plinij Rhus altera videtur esse planta, quam alij myrtum vocant alij Pseudo-myrsinen & myrtum Brabanticam German. Gagel. Humilis ea est, lignosa, dura, surculis multis, in quibus folia longiuscula, Buxi arboris foliis satis similia. Inter surculos ramuli exoriuntur, multas veluti spicas ferentes primum flosculis multis onustas, deinde seminibus multis congestis, angulosis pingvi quodam liquore refertis, saporis foliorum, florum, fructus surculorum amarissimi, sed odoris jucundi. Rhotomagenses in quorum agro plurimus hic frutex nascitur, per saltus herbidos & uligine madentes vocant sua lingua, Piment Royal, quasi Melyssophyllum Regium. Rustici aestate surculos foliosos, & seminibus onustos, in manuales fasciculos collectos, vendunt, non ad alium usum, quam ut vestes odoris suavitate commendent, & à rodentium vermiculorum noxa custodiant. Sapor tamen egregie amarus insignem habere vim siccandi & discutiendi monstrat, sed præsertim valere tam sumptum quam admotum ad lumbricos necandos & pellendos. Majo mense & Junio floret, Julio & Augusto fructum perficit. Ex anonymo Auctariorum in Dodon. Authore noto hæc Belgico idiomate: Deefen Gagel heet oock Gold in t' engelsch nae de goudgeele Bloemen, oft klamme geel solferachtige vettigheydt, die men tuschen de Saeden oft schelferen vindt, &c. den Gagel vwordt van sommige voor goed gehouden in al' t' ghenè daer men den oprechten Myrtus toe ghebruyckt; doch t' onrecht. De Bloemen, ende oock de Klamme solferachtiche vettigheydt, die tuschen de schelfern der Saeden schy schuylt, achten sommige veel teghen de uytteeringhe, ende alle Gebreeken van de borst; Jae oock in' t' goudt maecken. Andere ghebruicken dit heel ghevvas teghen't vergift. Sommige doen Gagel in't Bier, om de Hoppe te sparen, als gheseydt is; maer andere doen hem in den most, segghende dat den VVyn daer door vvel rieckende vwordt, de maghe sterckt, ende de hersenen niet en beschadicht. Hactenus ille. Quæ ultima hujus anonymi verba proh! quam præclare nostratis Chamæleagni vires præclaras describunt, quibus cum Thee Chinenfi congruunt, præsertim cum ante docuerit, multo lento subluteoque rore, aut rosido sulphure eam seare, despiciatui hactenus habitam, quasi nullis alijs polleret viribus, quam ut rusticis nostratibus,*

&

& Germanicis inferviat lupuli loco, quo ocyus eos inebriet, qui effectus exuperanti in Chamæleagno Sulphuri unice acceptus est ferendus. Verum adverto me abripi ad chymica principia, ad quæ explicanda hic loci iterum non abibo, cum publica monumenta præclaræ eruditionis Virorum abunde testentur, me ipsis satisfecisse in digressione mea de febribus malignis, salis ac sulphuris præsertim volatilis, naturam, genium, indolem, & illorum effectus ex instituto excutientem: quo nomine, seu quod adeo benigne hoc meum studium interpretati sint, hoc loco publicitus ingentis ago & habeo gratias; post dein mihi ipsi grator, quod huc usque, dum ab anno 1629, quædam in rem medicam commentatus sum, nec dum compererim, quenquam in dubium revocasse ea. Quid jam mihi fiet, dum hoc profero paradoxon de Thee. prætolabor, personam inducens Apellis pictam tabulam in pergula suspendentis, sed

dixerit insanum quis me totidem audiet

ut proverbium vetus habet. Quæ cum ita sint; ac ex instituta inter Thee Chinense, myrrum veram ac Brabantiam seu nostrate Danicum **Pors** / ac Germanicum **Post** / comparatione, evidentissime constet, quod, ut Thee cum myrto congruat quoad formam, ita etiam concordet cum ea quoad vires & facultates: Chamæleagnus etiam similis sit myrto, ut Thee simile est myrto, imò succedere in veri myrti locum, aut ei surrogari, aut illius succedaneum esse possit, Quis ergo, cum Chamæleagnus nostras ipsissimum sit Cha Tartarorum, aut Thee Chinensium (quod puto me abunde probasse) deinceps patrium suum & Europæum Thee quam Chiniticum pluris non faciet, aut domi natum non longe petito præferet? Esse autem Thee nostratem Chamæleagnum, hoc syllogismo insuper probatur;

Quæcunq; forma & viribus conveniunt illa specie sunt eadem,

Atqui rō Cha Tartarorum & Thee Chinensium & nostras Chamæleagnus, forma & viribus conveniunt,

E. illa specie sunt eadem.

& per consequens minimè inter se differunt, seu ut Botanici loquuntur, unius ejusdemque generis aut speciei suffrutices sunt, solum numero non speciei differentes: Atque Medicinæ practicæ Doctores Celeberrimi

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cmi dicent, me hæc defendentem adhuc instar Herculis alicujus sub onere laborare tamen ob contrarios effectus, quos Thee Chinesæ; seu Chamæleagnos Chinitica, & nostra Europæa Danica aut Germanica &c. edunt; Quippe cum omnes effectus, quos Chineses aut Indi Thee suo tribuunt, ex partium diversitate modice calidarum, & impense siccari, crassarum & subtilium æquè ac veræ myrti proficisci videantur: hinc utraque nempe Thee & myrtus vera præservat ab ebrietate, imò Thee infusum, in specie admirando Naturæ opere in China citra ullum incommodum sorbentes aliquot noctes insomnes servat. Quin & iidem objicient mihi, tantum abesse ut Chamæleagnos nostra Europæa ebrietatem dispellat, ut cerevisiam in qua ea decocta est, bibentem acutum inebriet; qui effectus è diametro sibi oppositi sunt; æque ac hi sibi contrariantur invicem, nempe quod Thee Chinesium instar incitamenti hemicraniam & similes capitis dolores discutere sit observatum, quos Chamæleagnos Europæa causatur. Sic est Viri experientissimi. Non nego; fateor quidem Galenum passim demonstrare, quantum in uno misto diversitas partium valeat, & id insignito exemplo nucum juglandium cum in vigore essent, *de composit. medicamentor. secund. loc. 1. lib. 6. c. 2. p. 632.* omnium optimè nos docere, quam tamen solam ad edendos istos effectus, quos Thee ac myrtus nostras Brabantica edunt, sufficere haud affirmaverim; sed utraque hæctora substantiâ & secundum, his utrisque proprium, missionis modum agere, me defendere potius posse, quam ut imbecilli illorum calori, sed excellentissimæ siccitati, atque adco solis illorum primis aut secundis qualitatibus effectus hos transcribendos arbitrer. Sed veritas ipsa quæ nuda in plano pugnare dicitur meæ huic patrociniabitur causæ, ut probem, unde hæc qualitarum discordantia suam sortiantur originem. Sciendum autem sale & sulphure, eoque maximè glutinoso, ut præ cæteris curiosè Anonymus in Dod. Author observavit, maximè Chamæleagnum exuberare, quo nec ipse Dod. per bonam consequentiam destitui illius semina fructumque negat; sed quod sulphur minime infensum meo arbitratu cerebro nervisque est: imò quod instar myrti ramulorum implexorum quos Lesbij hypothimidas vocarunt, *cerebrum sua fragrantia quasi suffiat ac refocillet.*

Secus

Secus enim si res se haberet, non video, qui non fatiscerent infomnes noctes sapiculè transigentes Regum Principumque ac Rerumpublicarum ablegati ad exteras provincias, quorum fidei fides habenda, sed interim experientia eam vel confirmabit, vel in dubium vocabit. Sic Democritum per aliquot dies cibum non cepisse; sed solo nidore panis ex furno recens extracti sustentatum fuisse, accepimus, ut *Diogenes Laërtius* his verbis p. m. 657. *Editionis Casauboniana* testatur: nos sic de eo lusimus:

Quisnam tam sapiens visus, qui tale patrarit

Unquam, quale sciens omnia Democritus.

Qui per tres tenuit presentia fata dies &

Ille recens cocti panis odore aluit.

Sic moderatus vini usus nos reficit & nervos corroborat, & sulphure suo exiccat, quod nec citharædos nec saltatores latet, ceu qui ut corroborent nervos, quos expeditos ad phonaſcorum tactum habere discupiant, sapicule manus & pedes vino lavant; illi ut blando chordarum tactu, tremulo sono aures demulceant; hi ut reciprocis pedibus altum saltent, venusteque. Quos si imitarentur Magnates, nempe ut lavarent quandoque manus & pedes vino, vel Roris marini, Salviæ, Betonicæ &c. dici non potest, quantum hoc expediret ipsorum valetudini, imo ex accidenti fieri potest, ut hoc euporisto à malignis præſerventur morbis; quod in Anatomica schola demonstrandum est. Hæc ergo sulphuris volatilis Chamæleagno specifici abundantia, quod vel eminus sese prodat, ac nares in ericetis errantium ferit, cerebrum turbat ceu temetum, unde temulentia illa & capitis dolor. Sic in cellis vinariis, longè facilius quam alias inebriamur, ob vini in doliis licet contenti, in cellas vinarias exhalantes sulphureas sive atomos sive partes, visum effugientes. Tartaros quidem importasse in Chinam suum Cha aut Chamæleagnum, (ut ex prioribus constat) certum est, aſt incertum, an ij id eum in modum præparent, ut Chinenſes quod mihi vero non fit simile. Nam si mores ac diætam Tartarorum spectes, ij ebrietati impensè sunt dediti, & tamen firma valetudine. Hinc cum illi herbis & vescantur crudis, & eadem decoquant v. g. suum Baltracan (de quo *Anonymus in Dod. p. 195.* est legendus) credibile est in super illos habere torreant, aut arte suum Cha

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Cha exiccent, vel non, crudi sint à crapula vel non, caput doleant vel non; modo illi æque ac nostrates, ac aliorum Europæorum Rustici à decocto Cha seu Chamæleagni inebrientur. Hoc vitium in Chamæleagno cæteroquin admirandarum virtutum herba (loquor cum vulgo) cum corrigi posse putarint ingeniosissimi Chineses, verno tempore legenda esse Chamæleagni seu sui Theé foliola, non æstate statuerunt, posteaque solerter exiccare periclitati sunt. Quam facilè verò sulphureæ herbarum partes exhalent, ex Chymicis observationibus notum est. Quod nec Galenum nostrum fugit, si modo loci superius ex *lib. illius de aliment. facultatib. cap. 18.* citati recorderis, in quo docetur vehementem medicamentosam qualitatem id est me interprete salinas & sulphureas partes 1. *coctione.* 2. *assatione.* & 3. *maceratione* corrigi, vel salinas sulphureasque partes volatiles medicamentorum abigi. Hinc assant, aut inclibano studiosissime suum Theé exiccant Chineses, hinc in calidâ quadrantem horæ id macerant, minimè id coquentes, veriti ne omnibus viribus id cocturâ aut ebullitione privent. Sic vos ipsi Viri Celebrissimi novistis Rhabarbarum, Senæque Alexandrinæ optimæ notæ folia omni purgandi facultate privari; illud si assaveris aut torrueris; hæc si coquantur exprimanturque justo fortius. Quod si ergo Europæi quoque Chineses imitarentur, ut superius innui, nec nisi verno tempore lecta folia, ceu quorum messis tunc temporis adhuc in herba; non fruticem ipsum multo minus lætè efflorescentem, semineque locupletem lupuli loco in aqua coqvendæ cerevisiæ decoquerent; sed solum macerarent: utique credibile, nec nostratam Chamæleagnum, tam facile ac jam usu venit, eos inebriatum ire, præsertim (iteratò illa moneo,) si omni caret semine. Tantum valet sulphur, quod tamen in aliis herbis aut fruticibus abundantius, ut in nostrati Chamæleagno, in aliis plus minus reperitur, idque volatilius aliud fixius. Sic sive olentia Moschatellæ Cordi frequentiori odoratu omnis deperit. Geranium moschatū non nisi marcidum ea se commendat, quam ut arte procures, percutiendū semel atque iterum sinistrae manus dorsum Geranio est, aut utrisque manibus confricandum blanditer, si enim nimis contriveris opera in eò luditur. Sic ruta valde &

de & usque adeo volatili est sulphure, ut exiccata sit *ἀσκήθ*, seu omni colore carens, semine oleoso & sulphureo. Absinthium medio modo se habet, uno valdè volatili præditum, sed quod maximè ferit caput (unde nonnulli volunt, quo id eluatur, aut potius evanescat, immergendum esse calidæ prius quam recipiatur ad parandum ex eo vinum absinthites) altero superstitè & fixiore una cum sale volatili & fixo. Sic serpillum, allium, laurus, maxime sulphure æqvè ac Chamæleagnus, quam præ manu habeo abundant, quod tanto difficilius in Chamæleagno evanescit, quanto id lentius, ut ex prioribus constat. Quas in Chamæleagno sive vires sive facultates, cum in officina *Regij Pharmacopæi DN. Christophori Herfordij* explorare sagaciter contenderem, eamque una cum foliis ac semine incenderem, opera in eam rem usus duorum artis pharmaceutices studiosorum liberaliter ipsi fervientium, nempe *Ernesti Christophori Cnorrij Turingi, & Severini Sartorij Silesij* parum abfuit, quin accensa non quidem ocyslime ceu Juniperus; aut instar betulæ fragoribus intermistis crepans conflagraret. cuius fumus cum universum laboratorium oppleret odoratu acris; propemodum betulæ accensos ramos te olfecisse dixisses, sulphuris abundantissimos: unde inferitur sulphure saleque volatili plurimo constare Chamæleagnum. Ex his ergo in medium allatis rationibus ac experimentis nunc constare arbitror, cur Chinesium Chamæleagnos cerebro grato sulphure, sed arte attemperatò aut correctò insigniter spiritus eorum ita reficiat, ut insomnes noctes circa dispendium valetudinis transigere possint in China degentes (exemplum habes in Alexandro Rhodio) nullo capitis dolore infestari; imò ab eo vindicari; nostras seu Europæa Chamæleagnus & præsertim ætate perfecta, floribus semineque maturis cerevisiæ incocta, cum inebriet eam bibentes, ac iis ceu temulentis somnum conciliet, capitisque dolores cicat. Quibus ad rationis stateram exquisitè examinatis, nunc ego omnis temeritatis absolvor, si post habita pretiosa Chinesium Chamæleagnò, illi vili pretio & huc usque vitiosa nuce non pretiosiore Chamæleagnum substituendam decernam: fruticem præstantissimarum virtutum adversus venena & serpentes, ut antea ex ipso Plinio probatù: quippe qui ne quidem odorem illius ferre possunt commendabilem.

H

Qvas

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Quas illius Asiaticis adhuc ignotas qualitates nos Europæi eos docebimus, illis cum debeamus, quod infomnes noctes illius beneficio seu Thee Asiaticæ citra detrimentum valetudinis transigere nos posse creduli hic in Europa credamus.

Verum videor mihi nec dum rationibus ac experimentis his satisfacisse experientissimis DN. Practicis, nisi cum in officinas passim duum generum herbæ Thee inferri advertant, alterum nigricantius, alterum viridius, alterum crenatum, alterum minus, ego quoque Orbi Europæo palam faciam, quæ Thee Chinensium ita variet. Quibus hunc in modum responsum volo: Constare quidem ex Tulpio Chinensi Thee folia esse ex nigro viridia, Japonensi verò colore dilutiore, ac sapore gratiore; hinc posterius libram unam non rarò centum argenti libris in India vel etiam Teste Trigautio solum decem ac sæpe duodecim aureis venire. Et tamen aromatopolæ Amstelrodamenses & Hamburgenses tam pretiosissimæ, & quæ pecunia æstimari nequit, herbæ, (loquor cum Vulgo) integram libram octo Joachimicis, octo Joachimicis dico dividunt, ut superius indicavi.

D Hic verò loci aliter facere non possum, quàm ut sagax ac solers studium indagandi formam & vires Thee *Celebratissimi Viri DN. D. Olai Wormij, olim Collegæ mei* condignè laudem, ceu qui in *Museo s. Lugduni Batavorum Anno 1655. edito lib. 2. Cap. 14. p. 165.* se etiam accepisse duum generum Thee, eorumque aliquot folia aliquantisper macerasse calidâ refert, quorum unum explicuit colore viridi opaco, figura referens folium fruticis rosarum crenatum, oblongum, per longitudinem nervulum extensum habens uncia ferme longitudine. vid. figuram l. c. Cujus ego solertiam studiose data opera imitatus sum. Rogavi namque DN. *Herfridum Regium Pharmacopolam*, daret hoc mihi publica curanti commoda, ut si utraqve Thee Chinensium genera possideret, mihi utraqve lustranda concederet accuratius. Qui indulgere mihi hæc omnia, ac duo scrinia satis capacia Thee repleta jubet depromenda diversorum colorum, in quorum altero, & quod ejus generis Thee repletum erat, (cui simile ut ex prioribus constat in Fleischeriana officina scrutatus eram) ne hylum quidem aut festucam alterius sive plantæ sive herbæ neu pediculos

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

culos neu femina reperi, quam mera solaque Thee folia; alterum quoque scrinium continens nigricantiora foliola, cum invertissem ac ex eo in mensam profudissem omne Thee, idque velut irusparer, ecce ex universo illius cumulo colligo tres pediculos myrti pediculis usque adeo simillimos, ut non solum meo solius arbitratu, sed quoque Herfordij ac antea laudatorum artis pharmaceutices studiosorum, pro ipsissima myrti haud alterius suffruticis fructus pediculis haberi possent. Magnam autem id argumentum in tam dubia causa, myrto adulterari, aut potius substitui eam herbæ Thee Chinensium, ceu quod, ut antea demonstratum est, cum myrto conveniat. Atque hoc genus, aut hanc speciem (nolo hic quævisquam λογμαχῆν) Thee, nisi ipsa myrtus, quia nigricantior, eam esse auguror, quæ ipsos inter Indos, longè vilis, quam Thee herba viridior, venit. Sed cum modo laudatus Celeberrimus nostras *Olaus Wormius* suspicetur, ob tantam diversitatem, quæ in foliis Thee apparet, fraudem subesse, ac multa hic apud nos pro foliis Thee vendi quæ alterius sunt plantæ: (cui fraudi affinis ea est, quam in foliis Tabaci, cum de iis agerem perstrinxi) utique non solum ὁμοψυχοῦς me hic habet, sed quoque lampade mihi ab ipso quasi tradita, non committam hic à quoquam mortalium studium in me requiri meum; præsertim cum Hippocr. velit μηδέν παραρῆν, μηδέν ἐικῆν. Ne ergo quis me temeritatis postulare posset, ceu fraudis insimulantem Asiaticos, egoque malè audirem, mearum esse partium duxi acerrimè ac oculis maximè intentis porro contemplari Thee Chinensium. Exoravi proin DNo. Herfordio liberaliter servientes prædictos juvenes, ut permissu ipsorum Heri, [neque enim nos Medici adeo feroces aut imperiosi sumus, quasi in illos vel etiam Chirugos ceu beluas imperium habeamus, ob artis Medicæ dignitatem, alias nobis reverentiâ, cultu, legibus obstrictos, iussa nostra ceu patrum exequi, sed non bajulare nos instar lecticariorum, aut nobis foccos detrahare instar subhastatorum sive servorum sive mancipiorum] majuscula & perfectiora Thee folia seligerent, aqua calida maceranda, post accuratissime explicanda dein charta bubula exiccanda ac complananda, quò suis studiis mea sublevarent, atque ita traderemus operas mutuas; mihi cum ob graviora negotia vacare huic uni studio non liceret. Ob-

H 2

sequua

C sequuntur illi meæ voluntati, & negotium hoc ex sententia conficiunt, ac ex aliquot numero paucula quædam decem plus minus non lacera neu contrita mihi exhibent, ex quibus duo eaque perfectissima Regius γλυπτός *Albertus Halvveg* satis accurate calavit, ut quilibet curiosis oculis perspiciet. Vid. Histor. Cochleariæ in 4ta Classe Quadripartiti mei, diversa facie & magnitudine, unum verò seu prius illorum usque adeo Chamæleagno Megapolitanæ folio verno consimile, ut vix quisquam habeat comparata inter se invicem, quod desideret. Cætera variant & potius alterius, quam genuini Theé, imo quoque sunt alterius nisi oculi mei fallunt, plantæ aut fruticis, specie à Chamæleagno sive Tartarico, sive nostratis differentis folia, quanto autem minora cum tenera atque ita imperfecta verno tempore legantur, tanto magis pro genuinis Theé foliis esse habenda reor.

Veruntamen ne quis hic loci errèt moneo, [cum antea ex incomparabili Bauhino probaverim, interveniente autopsia, oppidò variare in foliis unum idemque individuum Chamæleagni seu myrti nostratis sylvestris, seu nostratis *Πορσ*/ac Megapolitanorum *Ποστ*/illudque mirè in foliis ludere] dicatque probabile id quoque usu venire Tartarico Chavel etiam Chinitico Theé; unde inferri possit per bonam consequentiam: in China non adulterari Theé; Tu quod defendis esse ipsissimam Tartaricam Chamæleagnum. Bonum sanè factum quod Tu priorum adhuc recorderis Philalethes, aut Philomathes; & ego quoque Tibi respondeo, permanere me adhuc in ea sententia, at nunquam voluisse neu me docuisse, ita variare aut ludere naturam in fruticis Chamæleagni seu Tartaricæ seu Europææ foliis posse, ut folia specie omninò diversa proferat. Monstrum enim fruticum dixeris his foliis, quamvis arte cernas unã eandemque prunum, pruna nigra & surdo colore, luteo seu flavo; mala Persica, Amerina, amygdalas dulces ac amaras; itemque illarum arborum folia proferre. Hic sane mihi aqua hæreret, neque auxilii neque consilij mihi copia. Capessenda ergo iterum mea mihi Botanotheca erat, quam tribus millibus plantis abhinc quadraginta & amplius annis divitavi, ut Accij hic vocem usurpem. Replico eam à capite usque ad calcem, non semel, sed semel atque iterum, contemplan. arguto oculo,

culô, eô animo, ut anne ex his omnib⁹ aliquam, quæ ad spurij Theé Chinitici, seu quo genuinum adulteratur, aut quod ei remiscetur, illi analogon, ex tot herbarum numero possem invenire similem plantam. Et ecce duorum suffruticum ramulorum folia inter eas observo foliis spurij Theé persimillima. Sunt autem ij qui apud solum & unicum Botanicum incomparabilem æternâ memoriâ Carolum Clusium occurrunt; & prior est; *pyrola ipsi tertia vel fruticans dicta, lib. 5. rarior plantar. Hist. cap. 20. pag. 117. descripta*, quam pari fama & autoritate Celeberrimus Bauhinus in Pinace appellat *pyrolam frutescentem arbuti folio*. Posterior suffrutex *Spiræa Theophrasti est, à Clusio lib. 1. Hist. plantar. cap. 53. p. 84. picta ac descripta: Bauhino, Frutex spicatus foliis salignis serratus dictus*. Cum verò antea expedire & ère Medicinæ Candidatorum esse existimaverim, ut post meam, quam hinc inde confarcinaram Theé Chinitici descriptionem, eam, cum Betonicæ herbæ & Chamæleagni fruticis descriptionibus, ex Dodonæo depromptis conferrem: ita huic loco non inconveniens puto utrorumque descriptiones auctore Clusio hic inserere, quo Medicinæ Candidatorū & hoc Authore carentium desiderium expleam. **B** Quod Viri clarissimi ac experientissimi vestris sine ingratiis fiat, meo ipsius & illorum omnium nomine rogatos vos venio; Quorum tempora meis his legendis non morarer diutius, nisi causæ quam tracto pondus & difficultas, ejusmodi verborum circuitiones requirerent, quo non, dum brevis esse laborem, obcurus fiam. Definitio verò prior seu pyrolæ fruticantis Clusio dictæ hæc est; *Elegantissimum (inquit, intellige pyrolæ) est alterum genus interdum quodammodo fruticans; nam novelli breves ramuli, singulis annis succrescentes, aliquot annos firmi viridesq; permanent, & supra tellurem eminent, donec tandem pondere suo depresti, humi procumbant, & musco se condant, fibrasq; interdum agant: folia ut plurimum ad singula internodia, ubi novi ramuli succrescunt, bina terna ad quaterna habent carnosa, supernè saturatius virentia & splendentia Chamadaphnes (quam vulgus laureolam vocat) foliis forma & magnitudine propè similia, in ambitu tamen serrata, gustu admodum exiccante, deinde amaricante, ut reliquarum pyrolarum folia &c. inter quæ ultima verba probè considerent velim Medicinæ Candidati. Idem Clusius lib. 1. rarior*

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C plantar. l. c. hunc in modum spiræam describit: *Duorum cubitorum altitudine assurgit, tenuibus ramis seu virgis puniceo cortice obductis, per quos sine ullo ordine sparsa sunt frequentia, longiuscula & angusta folia, salignis proxima per ambitum serrata, superne dilutiore viriditate prædita, inferne veluti ærugine aspersa exiccantis cum quadam amaritudine conjuncti gustus &c.* & hujus descriptionis ultima verba maximè consideranda sunt; qui unicuique decernendum relinquo, cum herba Theé, præterquam quod ferratis sit foliis, gustus sit *exiccantis cum quadam amaritudine conjuncti*, nec non fruticans pyrola Clusij itemque illius spiræa Theophrasti, seu utraque hæc & præsertim pyrola *admodum exiccante deinde amaricante sit gustu*, anne valde probabile videri possit vel alterutro, vel utrisque commodissime & facillime Theé à Chinesibus præsertim cum quò ad formam ex parte inter se conveniant, non sapore solum posse adulterari? sed prioris seu pyrolæ solum foliolum in tabula æri insculpta & historia Cochleariæ Quadripartiti mei annexa Nō. IX. depictum aut sculptum, & eipersimile Nō. X. in China nati reperies; curassem una eademque opera quoque spirææ celandum, sed cum capax ejus non esset tabula, botanophilos visat ipse figuram spirææ apud Clusium, vel etiam ejus accuratius depictum aut sculptum unicum foliolum inter æri insculptas vasculorum pretiosissimorum cum fictilium, tum æneorum Chinesium figuras, sub finem hujus mei stochasmi Botanici insertas pag. nempe. Ubi duo Chinesis Theé foliola, cælata exhibentur; quorum majus usque adeo persimile spirææ Theophrasti est, tam si longitudinem latitudinem, quam venarum ductum, crenarumque seriem aut magnitudinem spectes, vix ac ne vix quidem, ea ab invicem discernere ut possis. Ast quàm dissimilia utraque hæc sunt ei foliolo Theé, quod primo loco seu Nō. VII. in modo laudatâ tabula una cum Cochlearia Danica celandum curavi: alterum vero pusillum illud sed omninò non crenatum Theé Chinesi foliolum pro! ut illud simile Chamæcagno Megapolitanæ; quam mire ludere in foliis ex Bauhino docui: Hoc ergo pro genuino, illud quod spiræam repræsentat, pro spurio habendum esse reor. Verum cum mihi, neu vobis Viri Experientissimi constet, horum cremiorum, pyrolæ nempe, ac suffruticum spirææ Theophrasti fertilis sit Tartaria

ria

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'.

ria vel etiam China, (quod tamen mihi valde probabile) vestra æqua-³²
nimitas faciet, vitio minime mihi vertatur, si dicam hic nos decere *ἴσως ἢ* A
ἔπιχευ Interim verissimum, manifestissime apparere non omnia ad
nos delata Thee folia esse unius ejusdemque suffruticis foliola, & per
consequens nullum est dubium, quin adulterata aut alia eis remissa sint,
si non sunt vel pyrolæ vel spirææ.

Cæterum hucusque cum in hoc meo *ἰστορικῶ* botanico proventus
esset, commodum ad me invisit fallendi temporis causa Rev. Pater Dn.
Hieronymus Mōlmannus, Jesuitarum ordinis Theologiæ Doctor, bonorum
amicitia dignissimus, quam inter nos auspiciis *Perillustris Herois liberi*
Baronis ac DN. DN. Johannis de Goes literarum ac eas colentium Patroni
summi in vitam, præclara illius eruditio conservat; cui cum inauditum
paradoxon de Thee herba revelassem, ac quantum opere ipsius ordinis focii
me legendis ipsorum descriptis peregrinationibus Indiæ Orientalis, ad-
juvissent, præ cæteris vero laudarem *Nicolaum Trigantium ac Alexand.*
Rhodium eiqve quædam hujus meæ digressionis de herba Thee prælegis-
sem; bene se ista omnia quidem habent (inquit) at rectius Amice Tibi B
non consules tamen, quam ut Tibi compares nostri *R. P. Martini*
MARTINII novum Atlantem Sinensem, novè seu solum abhinc decenni-
um Amstelrodami à DN. Bleau editum, ceu omnium novissimum In-
diæ Orientalis aut potius Chinæ scriptorem. Verum cum nemo sive
amicorum sive collegarum olim meorum celeberrimæ hujus Acade-
miæ cum possideret, (neque enim quisquam eum mihi denegasset) ro-
gavi *S. R. M. Regis ac DN. DN. mei Clementissimi* Bibliothecarium, Vi-
rum Clarissimum *Petrum Schumacherum*, intromitteret me in Regiam
omnigenarum lingvarum, artium, scientiarum, selectissimorum autho-
rum locupletissimam Bibliothecam, quod per facile ab homine facilli-
morum morum obtinui illicò. Dum ergo in Regia hac Bibliotheca
modo laudati Patris *Martini Martinij* novum Atlantem replicarem,
ac ad magni Sinarum imperij Nonam provinciam, vulgo Nanking di-
ctam pervenissem, ipsumque in descriptione istius provinciæ decimæ
quartæ urbis Hœjcheu dictæ, adverterem pag. 106. Cha mentionem fa-
cere; ac affirmare illius folium nusquam alibi quam in ea esse præstan-
tius

C tuis &c. illiusque historiam (mox huic loco inferendam) perlegissem, tanto animi mei pro lubio id factum, vix ut mihi præ lætitia constiterim, non diffiteor; imo vix majori delibutum gaudio incessisse ex agro domū reversum Timonem hariolor, postquam in eo thesaurum invenisset, quanto ego cum *R. P. Martinij* hunc locum. Quin nec diffiteor & me quoque postmodum evax! exclamare, ac instar Archimedis *ἔπειτα, ἔπειτα*, illud ingeminare cepisse; cum quod ipsum Martinium haberem *ὁμοίωτον* Cha aut Thee Chinesium aperte docentem ad Rhus pertinere, vel ipsi persimile esse, quod antea ex Plinio, Clusio, Dodon. Dalechamio & Anonymo in Dod. Belgicæ editionis auctore docui, nostratem esse Chamæleagnum; seu Danicum *Poris*; seu Saxonicum *Post*; tum ut *Martinij* autoritate Chineses non solum fraudis & imposturæ accusari, sed quoque illius criminis convinci queant, æque ac apud *Vitruvium lib. 9. cap. 3.* aurifex ille furti vincitur, qui argento adulterarat auream coronam, quam Hiero auctus regia potestate, Syracusis rebus bene gestis, Diis immortalibus votivam, in fanō quodam constituisset ponendam.

D Sed contemplemur descriptionem Thee fruticis, authore *Martino*, cujus hæc sunt verba l. c. *Folium Cha nominatissimum, nusquam alibi quam hic præstantius est (intellige in provincia Kiangnan vulgo Nanking dictam) id in gratiam curiosi lectoris ac botanices studiosi brevibus describam: foliolum est omnino illi simile, quod Rhus coriaria profert, imo illius quandam esse speciem, tantum non mihi persuadeo, non tamen sylvestre illud, sed cultum est, non arbor sed virgultum est, quod in ramulos varios ut virgulas potius sese diffundit, nec flore admodum differt, nisi quod huius albedo non nihil magis ad flavedinem declinet; æstate primum florem emittit levi odore fragrantem, sequitur bacca viridior, mox nigricans: pro potione Cha coquenda expetitur folium primum vernum ac mollius, quod studiosè ac sigillatim unum post alterum manu carpunt; mox in ferreo cacabo tenui ac lento igne aliquantulum calefaciunt, deinde super stercem subtilem ac lævem manibus propellendo, involvunt, atq; involutum iterum exponunt igni, ac denuo confricant, donec intortum rursus & conglomeratum plane siccum sit: Quod servant in vasis plerūq; stanneis ab omni humiditate diligentissime & evaporatione custoditum. hoc cum in ebullientem aquam conjicitur, etiam post diu-*
turnam

turnam asservationem ad pristinum virorem redit, seque expandit, aquam odore suavi si optimum est, saporeque non ingrato, præsertim ubi assueveris, ac colore subviridi inficit. Multis hujus calidi potus vires ac virtutem deprædicant Sina, qui eò noctu & interdium frequentissimè utuntur, hospitesque excipiunt. Tanta autem ejus varietas ac præstantia discrimen est, ut libra pretium apud ipsos Sinas ab obolo ascendat ad duos pluresque aureos: Illi potissimum adscribitur, quod Sina podagram ac calculum nesciant; post cibos sumptum omnem indigestionem ac cruditatem stomachi tollit: maxime enim concoctionem juvat, quin & ab ebriis adhibitum levamen iis, novaque ad potidandum vires adfert, adeoque & crapula omnes molestias levat, siquidem exiccatur & abstergit superfluos humores, ac vigilare cupientibus somniferos vapores expellit, oppressionemque somni studiis vacare volentibus arcet. Varia apud Sinas habet nomina juxta varia loca, eamque quam obrinet præstantiam, hujus urbis præclarissimam Sunglocha vocari solet. Plenior si quis illius descriptionem desideret, consulat Gallicè editum R. P. Alexandrum de Rhodes, qui illud fusius describit de regno Tunking part. l. c. 15. Hactenus R. P. Martinus Martinius. Qui etiam paulo ante docet, nonam urbem Lucheu, nonæ provinciæ Kiangnan pag. 104. tum à præstantia tum copia herbæ Cha commendari.

Hic aliter facere non possum, quam ut Vos, Viri Experientissimi, quotquot passim in Europa degitis prologi Terentiani & quidem Hecyræ verbis compellem, nempe

facite ut vestra autoritas

Meæ autoritati faulrix, adjuulrixque, sit.

Si nunquam avare statui pretium arti mea,

Et eum esse questum in duxi maximum,

Quam maxime servire vestris commodis &c.

Qui sic, dixeritis? Anne hic oculatus testis præter Trigautium & Alexand. Rhodium, priora omnia illa confirmat, nempe Cha esse Rhun Coriariam, aut illius quandam esse speciem, cujus descriptæ qualitates itemque accidentia cætera nota repetuntur ex prioribus: verbo dixerim me minime dubitare quin Cha Tartarorum vel Thee Sinensium ipsissima nostras Chamæleagnos sit, vel Rhus herba Plinij, Danicè *Porß* Germ.

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Post/Belgice *Gagel* dicta, præsertim cum vel prioris seculi Botanicorum Pater atque princeps celeberrimus *Carolus Clusius* in *auctar. exoticor. libror. p. m. 376.* liqvidissimis verbis asseruerit, se ex figuris quorundam, Sinensium librorum, quos mercatores, quorum res in India orientali versantur, ipsi *Iosepho Scaligero* ac *Petro Pavvio* dono dedissent, tamen rudibus & crassa Minerva expressis, animadvertere potuisse, multas plantas apud Sinenses nasci, iis quæ apud nos reperiuntur, valde similes &c. Quod interim magnum pro me argumentum; probabile esse, nec ipsam Chinam carere nostrati Chamæleagno Tartariæ conterminam. Doleo autem & quidem vehementer, quod cum DN. *Martinus Martinij* cis pauculos annos ex Norvvagia hac in Imperium Romanum contenderit, ut super laudatus R. P. DN. *Mólmannus* mihi retulit, mihi illius huc adventum non innotuisse, cæteroquin ipsum ceu alterum & Germanicum Ulyssæm simili humanitate invitarem, quæ Syrenes Homericum, *Cic. interpr. 5. de finib. pag. m. 153.* quarum hæc est cæntilena svavissima:

D *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses*
Auribus ut nostros possis agnoscere cantus!
Nam nemo hac unquam est transvectus cærule cursu
Quin prius adstiterit vocum dulcedine captus,
Post varias avido satiatus pectore musis.

quo ille *avtoris* unius horulæ quadrantulo, omnia illa me longè rectius docere potuisset (*verus profecto sermo est, quem pleriq; artifices in ore habent, quod non idem sit, neq; simile à viva voce discere, & ex libro legere Gal. inquit lib. 6. de compos. medic. secund. locos cap. 3. p. 627.*) quam quæ ego ad præmorfos calamos ac unguës, jactone me? solam rationem secutus, meditatus sum; cujus tamen mei studij me nec dum pœnitet; maximè cum ex *Cornel. Tacito* 15. annalium p. 373. constet; *Multa experiendo fieri, quæ segnibus ardua videantur.* Sic audendo atque agendo rem Romanam crevisse: Legendo atque tentando *Columbum* Americam detexisse palam est. & quem eruditorum fugit, Par Mathematicorum incomparabile, *Copernicum* & incomparabilem Heroa, Patriæ suæ Daniæ ingens decus ac ornamentum, *Illustrem Tychonem Braheum*, seu quorum

Gloria

Gloria ad Herculeas innotuit usq; columnas,
 majoribus nostris non invisa solùm, sed quoque inaudita, ingenio & per-
 vincaci labore in Mathesi, & invenisse, & demonstrationibus Mathe-
 maticis confirmasse; cujusmodi in arte nostra non dantur, nec quis-
 quam (ignoscat mihi hic loci Argus Philalethes) à me, nisi rana gyrina
 sapientior sit, ut proverbium habet, exiget. Ut taceam, *illustrem Hoff-*
mannum in paraleipomenis officinalibus, dum illius studium integrè in in-
 vestiganda mineralium aquarum natura, investigatu perdifficili versa-
 tur, cap. ult. pag. 696. se tueri adversus hoc genus hominum videri, his
 verbis: *ita moris est in foro philosophico; hoc iniqua est Platon. Aristot. Gal.*
omnium sapientum, probabilia quis dixit, satis est. Sed præfiscine dixerim,
 ac pace R. P. Martinij fiat, ceu cujus præclare eruditioni meritissimò ali-
 à assurgo, quod tamen paucula quædam in descriptione herbæ Thee ne
 remorentur. Nam non capio illa, quod Rhun coriariam illam (no-
 tandum Matthiolum, Bauhinum, Hoffmannum nolle differentiam in-
 ter Rhun coriariam & culinariam, quamvis Gal. inter eas distinxerit, in-
 tercedere, quæ Cha aut Thee aliàs Trigautio & Rhodio appellatur) no-
 lit esse sylvestrem, sed ex sylvestri cultam faciat (id est ut ego accipio, stu-
 diosè eam excoli à Chinensibus) necessario aliquot jugera occupantem,
 maximèque luxuriantem. Quod si verò solum verbulo meminisset
 myrti, conjicerem DN. Martinium secutum alios Botanographos, exclu-
 dentes ex myrtorum verarum consortio, myrtum Diosc. sylvestrem, in
 officinis Ruscum aut Bruscum dictam (de quo Deo volente in quarta
 classe mei Quadripartiti convenienti loco agam) nomine sylvestris Ru-
 scum intelligere. Sic Incomparabilis Florentinus Secretarius *Marcel-*
lus Vergilius in eruditissimis commentariis Diosc. lib. 1. cap. 132. pag. 143. per-
doctè demonstrat, inter illum & myrtum veram ingens discrimen exi-
stere, inqviens: quæ à Plinio & à nobis sativa myrtus hoc capite dicta est,
nullam habet ut in cæteris plantis consitionis aut loci rationem. Nec quia
aut artificio humano, in hortis consita meliorescat, aut quia incultis desertis-
que locis proveniens, hoc tantum alia à sativa sit, eo discrimine in dicata est,
sed quod toto genere ab agresti, quam Græci oxymyrsinem, Latini Ruscum
vocant, diversa, eo nominis honore à Dioscoride Plinioq; & à nobis ornari de-
buit:

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *buit: rusco enim comparata myrtus mitior, & quod Græci dicunt ἄμυρτος est: ita enim cuspidatis foliis, vulnerans magis quam pungens, asperior & indomitata merito habenda fuit: qualis autem Ruscus sit, & cur agrestem myrtum veteres eam dixerunt, cum de oxymyr sine agetur, certius patebit &c.* Cujusmodi censuram nec dum unquam sustinuisse nostratam Chamæleagnum, sed semper eam, veræ myrto, aut cognomento sylvestrem, fuisse annumeratam, à Botanographis recordor. Quod verò eam celebratissimus *Martinus* cultam nominet, atque adeo ea non sylvestris, sed hortensis videri possit frutex, putò non nisi *καταγεννητός* hoc epitheton illi competere: Neutiquam dubitans, quod cum sagacissimi Sinenses advertant, adeo inhiare nos Europæos usui aquæ Theæ, & quasi sitire eam ficcis faucibus & lingua aspera, ut posthabitis Europæis medicamentis præstantissimis, omne præsidium longævitatæ in Theæ, una cum Sinis collocemus; quin lucri causa (cujus Chineses sunt cupidissimi, ut *Martinus* me docuit) Chineses illi non minori studio aut solerti cultura, sylvestrem hanc myrtum, aut Rhun *Martinij* suffruticem aut virgultum excolere occipiant, sponte sua alias & ruri succrescentem, aut in China natam, quam nos Europæi vitem ob vinum; Persæ morum arborem ob fericum; Galli Galliæ Narbonensis ac Provinciæ fruticem Illicem cocigeram ob coccum baphicâ, Tabacum plantam ob fenum nobis Europæis vendendam: Megapolitani mei & præsertim Brandenburgenses Lupulum ad coquendum optimæ notæ Rostochiensem cerevisiam, longe lateque per totam Europam olim divenditam: Bambergenses glyzyrrhizam, quæ Hispaniæ bonitate non cedit; Silesij ac Alsati rubram tinctorum, ad rubro colore tingendos pannos; Thuringi Isatidem cœruleo &c. Sed cum *Trigautius* antea non sine ratione subdubitarit, non impossibile videri, etiam Theæ in Europæis plagis succrescere posse; (velim benevolus lector non fugiente oculo hæc legat) *Alexander Rhodius* id tanto cum apparatu à Chinesibus, quanto Europæi vindemiarum tempore occupentur, colligi affirmat (unde superius intuli jugera aliquot veluti eò, Theæ nempe confita conspici) ipsi decernite, anne rationi & loquendi modo vulgatori congruentius, Theæ appellare, aut esse sylvestrem fruticem, quam cultum; ita ut sint opposita vocabula: sed non

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

35

non diffiteor hic in Europæa quoque nos dicere excolere vineam, vineæ ipsæ cum vix hortenses spatiosa satis spatia occupantes, appellari vel possint, vel debeant. Verum satis de verbis altercatus sum cum *Martino*. Idem Chineses cum *singula folia* (eodem teste) seu unum post alterum, eaq̄, non omnia, sed sola prima, verna & mollia (unde colligo maximè dispari esse forma ab æstivis, quod quoque in nostrate Chamæleagno observatur, ita ut verna æstivis dissimilia mollitie, lavore, colore sint) manu carpant, mirum nemini videri debet, si Chinesium Chamæleagnos, seu ipsorum Thee, nostrate Chamæleagnô, aut omni Europæâ sit mitior, nobis (quod ad nauseam usque repetivi) nihil eorum observantibus, vel in colligenda vel ficcanda, vel coquenda nostrati Chamæleagno, illi quæ studiosissimè procurant, & *mox in ferreo calabo tenui ac lento igni calefaciunt aliquantulum, dein supra stoream subtilem ac levem manibus propellendo involvunt, atq̄ involutum iterum exponunt igni, ac denuo confricant, donec intortunt rursus & conglomeratum plane siccum sit &c.* Hinc quoque usu venit, quod nostras Chamæleagnos in calida macerata, non eundem colorem, odorem, saporem, minimè tamen ab iis diversos effectus habeat, sed secundum magis & minus solum eos variare, ac easdem qualitates in eâ quidem, sed justo intentiores, quam in Chinesis Chamæleagno seu Thee, deprehendamus. Eja, facite ergo, obtestor vos, me primo monitore, per communia quæ mihi vobiscum sunt studia, ingens in emolumentum totius Europæ, & rei herbariæ incrementum (quo nomine tamen à vobis Ego

nec mi aurum posco, nec mihi pretium dederitis)

Jubetote, imperatote pro imperio, quod in pharmacopæos mecum habetis (quorum aliàs aliqui usque adeo sapienti potentes sunt, ut norant scilicet, quomodo Jupiter Junonem duxerit, ipsis Medicis unâ cum superbis barbitonforibus sese protervè præponentes) ut Pharmacopæi vobis obsecundent, ut observatis omnibus circumstantiis, aut si illi vobis erunt immorigeri, potius eorum Rhizotomi aut Rhopopolæ ita deinceps Chamæleagnum Europæam tractent, ut admiranda curiositate, & improbo labore Chineses suum Thee; Nec dubito, quin Deo fortunate similes aut eosdem effectus cæteris paribus edat, nostra Chamæleagnos,

L 3

leagnos,

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cleagnos, quam Chinenſis. Secus enim ſi quis faxit, quí eodem effectus ab una cadēq; herba expectet, præſertim ſi altera primo Vere, altera ſera æſtate, altera domi arte, altera ruri Sole ſub ardente ſiccata, altera herbeſcente viriditate, altera ſulphureo rore roſcida, floribus ac ſemine prægnans legatur. Hinc cedro digna illa ſummi philoſophi, ac ad *Ariſtotelis* famam pergentiſ *Scherbij* ſententia eſt; Nempe *ubicunq; multa concurrunt ad unum effectum, ibi omnia oportet exactè ſint eadem.* Cujus beneficio ſolvi poſſe putat pari fama *Illuſtris Hoffmannus difficultatem illam, qua ſepe nobis objicitur in individuis, in quibus nulla apparet ad ſenſum differentia; cum in effectu ſit maxima.* Nimirum hoc eſt illud, quod facit proprietatem quam vocant *individualem*, nullo calamo, nulla lingua dicibilem. Hanc memini (pergit *Hoffmannus*) *Præceptorem incomparabilem DN. Phil. Scherbiſum exponere hoc ſimili: Facit fuſor aliquis viginti tintinnabula, ex eadem materiâ, in eodem typò, eodem locò & tempore, neq; tamen ullum illorum habet ſonum, alteri prorsus ſimilem: quæ cauſa eſt? Artifex eſt idem, materia eſt eadem, ignis eſt idem, typus eſt idem, omnia conſpirant ad eundem plane effectum: neq; tamen idem plane eſt effectus. Et tu ſi oculos conſulas, ſi tactum, ſi pondus, ſi alia, non dixeris ullam eſſe inter omnia tintinnabula differentiam: differentiam tamen eſſe arguit ſonus. Sunt quadam (ajebat *Præceptor*) quæ neq; ſcribi poſſunt, neq; dici: & tales ſunt differentia iſte. Fortè nō eſt æquabilis materiæ craſſities, quod ignis nō æquabiliter pervaserit omnes particulas. Fortè non eſt ſuperficies utrobiquè, æqualis, quod materia fuſilis jam eſſet aliquantulum refrigerata. Forte alia ſunt. Nam niſi omnia concurrant ad exactiſſimã amuſſim, non ſit idem ſonus &c. &c. et hæc libuit mihi hæc occasione afferre, ut minuam tantum admirationem, *Hoffmannus* inquit in *Comment. lib. VII. de V. P. Nō. 444.* quem vide; itemque illius inſtitutiones *Med. lib. V. cap. 27. §. 5.* Ego verò ideo hæc *Hofimanni* afferre volui, quo ſi fortè quis *Chamæleagnum noſtrate*, ſeu noſtrate *Worß* aut *German. Poſt*, vel denique *Belgarum Gagel* in quibusdam accidentalibus differentiis, effectū differre à *Thà Tartarorum*, vel *Theé Sinarum*, obſervet, ne is illico in dubium vocet, an frutex ſit ejuſdem ſpeciei cum *Chinenſium Theé*, quod hætenus mihi probandum incubuit. Eſt ergo & manet *Theé Chiniticum*, & *Chamæleagnos noſtras* unius ejuſdemq; ſpeciei frutex, cujuſ cauſã, nos vectores*

Per

Per varios casus per tot discrimina rerum

Tendimus in Chinam

caput bonæ spei (penè dixissem) bonæ mentis promontorium præter vecti, tot ærumnas sustinemus, quater Æquatorem subeuntes, bis in Indiam euntes, bis ex eâ reduces, ita, ut animus illarum meminisse horreat, quibus sustinendis vix Hercules impiger sufficeret, ob quas revera dici nos possumus, jactari nos mari malorum omnium. Quid autem ex eâ reportamus domum? certe non aureum vellus; sed foliolum hætenus ignoti fruticis, minime quod hic in Europa iis viribus aut qualitatibus pollet, quam quibus sese Chinesibus in China commendat; multis parasangis cui nostras Europæa Betonica est præferenda; Thee verò ipsum deinceps ubi Chamæleagnos nostras magis magisque inclarescet, non magis opus habemus hoc sæculo ex Chinâ petere, quam ex Asiâ arum, ex Ponto absinthium, ex Cretâ Scordium, de quibus superius ampliter actum est. Sed tandem claudendi sunt rivoli, qui in hunc Botanicum ~~soxaxquid~~ influxerunt largiter.

Ultimo restat, exponam quibus virtutibus maximè sese commendat Thee, ipsi pro Europæis plantis, ut vulgus putat, singularibus, quas dico nullas in illo singulares reperiri, quas non participant Europæa plantæ. (Nam vitam prorogare posse, fabulæ Chiniticæ aut gerræ germanæ sunt, ut paulo ante innui.) Compendifecisse autem illius virtutes præ cæteris videri possunt *Alexand. Rhodius* ac *DN. Martinus* easque veluti restrinxisse ad tria capita: & *prima* illius virtutum est, ut *Alex. Rhodius* testatur, quod caput levet, reprimatque vapores. *Secunda* est ventriculum roborare: *Tertia* renes calculo & arenulis expurgare; quas *Martinus* hæc serie recenset, inquit: hujus calido potui potissimum adscribitur, quod Sinæ podagram ac calculum nesciant (ut jam pridem ex textu Martinij constat) ac post cibum sumptum omnem indigestionem & cruditatem stomachi tollat: Quin & ab ebriis adhibitum levamen iis novasque ad potandum vires afferat, adeoque & crapulæ omnes molestias levet, siquidem exsiccat ac abstergat superfluos humores, ac vigilare cupientibus soporiferos vapores expellat, oppressionemque somni studiis vacare volentibus arceat. Hæc ergo omnia in præsens accuratius

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Ctius examinanda sunt; Quæ verò hic de illius qualitatibus temperiem sequentibus afferuntur, ea iterum sub incudem non revocabo, qui superius defendi, totâ substantia gratum esse Thee cerebro, sed docui quoque ex singulari & rara observatione, betonicam ejusdem esse genij, aut indolis.

Primò tribuitur Thee quod crapulae molestias levet, siquidem exsiccat ac abstergat superfluos humores (loquor cum prioribus recensitis authoribus) eadem & præstat betonica ; ast quod soporiferos vapores expellat, oppressionemque somni studiis vacare volentibus arceat, tale quid de myrto verâ frequentius, quam Betonica traditur, ut ex prioribus constat, quamvis etiam ipsa betonica, ut mox palàm fiet, adversus ebrietatem commendetur.

Secunda Thee in aquâ caldâ macerati virtus est, ventriculum roborare; roborat & quidem insignite Betonica ventriculum.

Tertia renes calculo & arenulis expurgare; hinc ut *Martinus* loquitur, Sineses podagram & calculum nescire; insigniter & Betonica
Drenes calculo & arenulis expurgat, quod dum facit etiam unâ à podagrâ & arthritide nos præservat. Cæteræ qualitates Thee, quas ex aliis authoribus supra recensui, me non morabuntur hic loci, diutius ut comparem cum Betonica: sed si volupe est Tibi, historiam Betonicæ, *mei Quadrupartiti* evolve, & *Antonij Musæ libellum de Betonica* l. c. illi insertum replica, qui testatur Betonicam tantum posse effectu, ut etiam septem & quadraginta morbos remediet, licet fieri possit, ut omnibus vitiis prodesse queat, quod nondum asseverare de suo Thee Chineses ausi sunt. Longe ergo laus Thee Asiatici infra Betonicæ Europææ subsidet. Author verò tibi Antonius Musa est loco citato §. 31. *Ne fias ebrius, Betonicam prius sumas;* (proh! qualem laudo Virum, non erronem Medicum, aut Receptorum conscribillatorem, compilatoremve, aut pharmacopæorum ac Chirurgorum mancipium, ut in programmate meo, de Regiæ ac Nobilissimæ Artis Medicæ abusu cum *Celeberrimo Arnisæo Mari Agrippa ipsius Cesaris Augusti generi Archiatrum*, cuique teste Syetonio pag. m. 102. cum Augustus illius opera ex ancipiti morbo convaluisset, statuam ære collato, juxta signum Æsculapij statue-

statuerunt) quibus verbis testatur Musa prohibere crapulam, & per consequens à somno nos vindicare, tota substantiâ suâ, uti puto, æquè ac Theé cerebrum reficientem. Atque utinam magni usus & multæ experientiæ hic Cæsarius Medicus nos docuisset unia ad expellendam ebrietatem, usurpandi Betonicæ modum, tum demum Europæis omnibus persuaderi posset aut certè iis, qui præsupina negligentia superfedebunt, usque adeo accuratè vel colligere, vel à majusculis foliis minora & teneriora seligere, vel artificiosè exiccare, contorquere ac conglomerare sive manibus, sive digitis, Chamæleagni aut myrti nostratis folia, ac suum Theé Chineses, ut non fastidirent, nostratis Chamæleagni foliorum decoctum, fruticis præstantissimarum virtutum, ut ex prioribus constat; vel si obstinatè alij protererent, ac conculcarent nostratam Chamæleagnum, aut sibi metuerent ab illius usu, (qui tamen per secula clarus incanuit, præsertim apud nostrates & inferioris Saxoniz cives & rusticos; Theé cum novus sit) Betonicam iis maximopere commendari, eamq; Theé veluti succenturiari commodissimè posse auguror. Verum si Medicus Europæorum alicui, imò infimæ sortis homini, v. g. cerdoni, Lanioni, fulloni, carbonario, salsamentario imperaret Betonicam in aqua macerandam, eamque post dein noctu interdium frequentissimè (ut Martinius de Chinesibus perhibet) caldam propinandam, næ ille indignaretur, diceretve, torvètuens, servaret ipse sibi balneariam istam aquam Medicus; *Wann er wolte Badewasser sauffen, wuste er es selber wohl zu tochen/ vnd darzu hätte er keines Arzten Rath oder angeben vonnöthen.* Ego verò quid dicam, aut com memorabo? Theé bibendi aut ejus utendi modus solum quia novus, imo ipsorum Chinesium Patrum aut avorum memoria incognitus aut ignotus, quia exoticus, quia peregrinus, & quia ex Asia in Europam immigravit; hinc Europæis civibus, summatibus Viris atque infimatibus, decoctum Theé, illorum palato adeo gratum, quasi nectar vel biberent, vel Ambrosiâ, aut ipsa ætherea vescerentur aurâ, ingrati, amari, & subastringentis quod est saporis. Idem de Chocolata Inda & Cahvæ Persarum aqua asserendum est, & hæc tria decocta palato nostro vulgò aliàs non gratiora sunt, quam vilium pyrorum Europæorum decoctum, & ut verbo dixerim *vnd schmecken das Gerinste nicht besser/ als eine geringe Dochteutsche Hugel-Brühe oder Suppe.*

K

Hic

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Hic verò loci, cum Medicinæ Candidatis paulò superius de *Chocolata Antonij Colmeri de Ledesma opusculum* legendum commendarim, eosdem expectare à me mihi videtur, paucula quædam de Cahvæ aquæ præparatione & usu plerisque illorum adhuc ignotis afferam, quibus perlubenter gratificabor, præsertim cum, quod ego sciam à nemine sive Botanicorum, sive Medicorum, ex instituto, sed sparsim, & intercisè solum Cahvæ historia tractata sit; quos moneo hoc loco meminere non solum Chocolatæ, sed quoque Cahvæ potionem parcius cõmendare, præsertim delicatulis, (quamvis utriusque vires & qualitates non ab doctis & rudibus in reftionibus, aut fœce plebis infimæ, sed vel primariis civibus maximo commendentur operè;) Quippe *Hieronymus Benzo*, qui teste *Dalechampio lib. XVIII. Hist. general. plant. Lugdun. edit. cap. XCIII. p. 1857.* miles aliquot annis in novi orbis, seu Americæ provinciis vixit, testetur: *Porcorum eam verius esse colluviem, quam hominum potionem*, qui cum Nicaraguan in America provinciã peragrasset, plus quam integrum annum ab tali lorã abhorruit; sed cum ipsi vini copia non esset, ne semper aquam bibere cogeretur, alios imitari didicit. Ea sapore aliquantulum amarò fatiat & refrigerat corpus: minimè tamen inebriat. hæc præcipuã & carissimã merx earum Regionum est, neque quicquam aliud Indi majore in pretio habent, ubi quidem in usu est. *vid. in hanc sententiam etiam Carolum Clusium lib. 2. exoticor. cap. 29. pag. 56. itemque Anonym. auctarij in Dod. Authorem.* Sanè ego cum Benzone ei puram aquam longe prætulerim, aut bibere malim quam hoc ingratiùm *νερόμα*: Quo æquè ac Coffi itemq, Thee Europæi, modo vellent, citra ullam jacturam valetudinis carere possent. Atque utinam vel singulorum, vel omnium horum usu & præsertim nimio eam non irent corruptum, medicamentis diversarum partium & tota substantia agentibus, atque adeo non ratione, sed teste Gal. per empiriam inventis. Atque hæc & similia faciunt (quorum etiam mentionem feci in histor. Tabaci) quod hoc seculo vel omnino novis vel contumacioribus corripimur morbis, de quibus in commentariis veterum nihil relatum est. Hinc prudentissimè *Nostras Bartholinus polyhistor*, loco paulo ante ex Cometa illius præclarissimæ eruditionis citato præcipit: pag. 146. *Pro-*
scriben-

scribenda esse aromata, bellorum in Europa & in corpore incendiiorum causa, Per vices vero foliis coluthea, fumariâ, nasturtio &c. sanguinem esse emundandum. Antidotum eligendum familiaris usus, non Theriacam, cujus ad fabæ magnitudinem manè sumebat ANTONINUS Imperator, nec Mithridatium, quia & calore nocent, & nobis aliena; sed conservam Rosarum nostrarum, Rob sambucinum, electuaria Calendula, Morum Norvagicam & cæterarum herbarum inquilinarum temperamento nostro convenientium. Sed diductius tractari ea hic loci non possunt. Verum usus herbæ Thee, si recens ex China in Europam inferri posset, præ reliquis duobus medicamentis Chocolada & Coffi tolerandus adhuc esset; ast Coffi minimè omnium, ceu cujus decoctum Chavvæ, corpora, animosque Persarum omnino effœminat, quos cum imitamur, hocine est indurare corpora, quod studium in Germanis nobis tantopere olim Jul. Cesar, & Cornel. Tacitus prædicarunt?

Ex superioribus cum de abusu Tabaci agerem, notum ex *Viganeni libro de moribus Turcarum* Amurethem IVtum Orientalis imperij Tyrannum ideo subditis suis capitali edicto interdixisse omnem Tabaci usum, quod veritus sit, ne nancisceretur steriles subditos. Et nos Europæi incauti ob usum Cahvæ aut Coffi aquæ, aut decocti pergemus, ut ita dicam emasculare nos instar Persarum, qui sterile conjugium foecundo præferunt, longè Europæis, *Teste Oleario*, libidinòsiores. Qui valeant, & suum sibi Coffi, aut Cahvæ aquam habeant, sorbeant ad satieta-tem usque, dum inepti conjugio sint. Sed de hoc admirando effectû mox iterato agetur.

Cæterum cum apud laudatos authores l. c. Cacao sive Cacavate fructus, qui amygdalas repræsentat (hinc Bauhinus in pinace p. 442. arborem illius appellat amygdalis similem Gvatalensem) & basis modo recensiti *ко́жмаг* seu Chocolatæ est, figuræ aut icones satis graphicè cœlatæ sint, imo etiam eadem apud *Tabernamont. lib. 3. cap. XVI. p. 1338. ultima seu Anni 1664. editionis* existunt, superfedco lubens novè eas cælandi studio; qui contra potius dedita opera, id studui, cum semen Bon vel Ban, quod & Buna vel Buncho, imò & Bunca etiam dicitur, seu ex quo potius Coava, Caova, Cavve, Choava Cahvæ, (qui procul dubio

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Corruptus, Coffe, vel Coffi Gallis, Italis, Britannis, Belgis ac nobis hodie audit) paratur, neque *Dalechampsii lib. cit. cap. 31. p. 1794. Clusius lib. cit. cap. 31. p. 236. neq; Anonymus in Dod. Author pag. m. 1144.* id semen omnibus numeris absolutum aut exasciatum nobis exhibuerint, ut ego ad vivum illud depingendum ac sculpendum curarem, atque ita illius iconem laudatorum authorum substituerem, quam B. L. inter alios fructus herbarum ac fruticum folia, post historiam Cochlearia: mei Quadripartiti Botanici Classe tertia reperiet Nō. XI. XII. & 11. 12.

Sed quærat ex me Medicinæ Candidatus, ad quam simplicium classē hæc planta referenda, an ad herbarum vel arborum, quæ Bon semen profert ex quo Chavvæ aqua paratur: cuius etiam *celeberrimus Olearius lib. 5. itinerarij Persici cap. 17. p. 597.* mentionem facit. Sane rei herbariæ imperitus, facile eo abiret; ut cum ille id cum semine frumenti Turcici, seu frumenti Indici Mays Bauhino dicti vel etiam nostrate tritico comparet, sciscat esse herbam, cum tamen non, sed arbor sit, cuius hæc sunt verba; *Bei dem Toback trincken haben sie (nempe Persæ) daß helffe schwarze Wasser Chavvæ alsbald zur hand. Ist eine Frucht/so sie auß Mitter oder Egypten bekommen/ander substantz dem Türckischen an äußerlicher Gestalt unserem Weizen nicht unähnlich/ an größe aber einer Türckischen Bohnen gleich/ gibt weiß Mähl. Die Körner braten oder brennen sie vielmehr in einer trockenen Pfannen/reibens klein/ kochen es vnd trincken das Wasser/ es hat einen brandigen vnd vnanmuthigen Geschmack. Es soll sehr kälten/ vnd die Natur vnfruchtbar machen/ deswegen es die meisten trincken. Wann man aber solches Chavvæ Wasser zu viel gebraucht/ sol es die fleischliche Begierde ganz aufleschen.* Hactenus ille. quod autem semen Bon vel Ban ex arbore ipsi cognomine, & sui generis colligatur, unicus nobis instar omnium oculatus testis est *inclutissimæ famæ & immortalis nominis Prosp. Alpin. lib. de plantis Aegyptiis cap. 16. pag. 63.* qui in Aegypto aliquot annos Medicinam exercens, hanc arborem vidit in *Viridario Haly Bei Turca*, cuius integram descriptionem, illiusque iconem l. e. itemque apud *Ebrodunenses Herbarios Tomo primo lib. 4to. Histor. plantar univers. cap. 5. p. 422.* reperies. Cum ergo Alpinus hanc arborem cum Euonymo nostrate comparet, ac ei similem esse doceat, hinc *incomparabilis Botanicus Casparus Bauhinus in pinace suo p. 428.* quarto seu ultimo loco inter Euonymi species collocat, & eam appel-

appellat : *Euonymo similem Ægyptiacam, fructu baccis lauri similem, Bon*
vel Ban ex cuius semine Ægyptij potum Coava conficiunt. Quibus ut sane
 hic fructus simillimus est, figuram, corticem illiusque colorem si spectes;
 ita longe magnitudine baccis lauri cedit. Qui meo arbitrato omnium
 optime proin cum semine admirabilis Peruvianæ deinceps comparari
 poterit, illi in omnibus simillimo; cuius decoctum orientales Nationes
 Ægyptij, Turcæ, Persæ ad roborandum ventriculum frigidiorum, adju-
 vandamque coctionem; & ad auferendas viscerum obstructions, item-
 que in tumoribus hepatis lienisque frigidis, ac antiquis obstructionibus
 felici cum successu multos dies experiuntur. Quod etiam, eodem Alpi-
 no teste, uterum respicere videtur: ipsum enim exalfacit, obstructions-
 que ab eô auferit. sic enim in familiari usu est apud omnes Ægyptias A-
 rabasque mulieres, ut semper, dum fluunt menses, ipsorum vacationi
 usus huius decocti ferventis purgato corpore multis diebus utilissimus
 sit. vid Alpinum. Obiter autem noto, ob hos effectus, (uti Persæ pu-
 tant, ut ex *Clariff. Oleario* docti sumus) minimè Cahvæ aquam eos fri-
 gefacere nisi quoque agnum castum, etiam sterilitatem inducentem, fri-
 gidâ esse temperie dicamus. Sed mox enodabitur hoc dubium. O-
 ptandum verò celeberrimo *Johanni Veslingio* tam licuisset esse felici, et-
 iam in Ægypto qui peregrinatus est, ut in viridariis Ægyptiorum arbo-
 rem hanc conspexisset, & næ ille accuratiorem illius descriptionem,
 quam hætenus desideramus, nobiscum communicasset! Qui in com-
 mentar. modo laudati Alpini pag. 21. testatur, fructum illius ex Jamin seu
 Arabia feliciori in Ægyptum deferri, & potum ex huius decoctione pa-
 ratum in aliquot mille tabernis in urbe Memphi divendi, quem vide;
 itemque Prosperi Alpini librum singularem de *Medicina Ægyptiorum*
lib. 4. cap. 3. p. 123. b. ubi de decoctis, quibus Ægyptij tum in sanis, tum in
 ægrotis corporibus utuntur, agitur, & quidem primò locò decocti Cho-
 avæ dicti, ex tunicis seminis Bon; secundo ex semine torrefacto & con-
 tosto, præparationem satis accurate describit, quod frumentum, secale,
 hordeum adustum Europæum, vel etiam pisa nostratia in prunas conje-
 cta ac usulata redolet. Defendit autem perdocte Alpinus, modo di-
 cta semina Bon, ex duplici substantiâ, altera crassa & terrea, qua cogunt-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C et roborant; altera calida in tenui substantiâ fundatâ constare, qua calfaciunt, abstergunt, obstructaque aperiunt. Quæ ut siccare valde concesso, ita cur in iisdem frigiditas modice prævaleat, ut Alpinus vult, capere non possum. Tota enim substantia ea agere, & ratione salis & sulphuris utriusque generis modo recensitos effectus edere, rationi valde probabile videtur; ob ingratum nempe cum odorem tum saporem. Sed corrigi hic saccharo traditur. Sic est. Nam Weslingius docet, *non deesse, qui saccharo potionis amaritudinem diluant, nucleumque fructus integrum saccharo incrustatum inter bellaria sua debellent. Neque id in Ægypto tantum sed & finitimis etiam vasti illius imperij provinciis usu frequentissimum existit. Quæ res & pretij magnitudinem induit, & inter Europæos utilissimum alioquin medicamenti raritatem efficit.* Quorum posterius, nempe quod Europæis utilissimum hoc sit medicamentum, Weslingius defendat, non ego, qui diversus ab illo abeo. Sic non solum Cahvæ aut Coffi decoctum, sed Chocoladæ, denique herbæ Thee Europæi condire saccharo insituti sunt, manifesto argumento, non tam eos sollicitos esse indagent, quantum adversus recensitos sive morbos debellandos, sive ad conservandam valetudinem omnia vel singula hæc valeant, quam ut solum ad recensitorum Asiaticorum & Americanorum consuetudinem fallendi temporis, cœlum palati aut fauces decocto sacchari edulcati titillent.

D Sed Theophilorum quis, (nam ad illos me in præsens recipio) mihi hic regerat: Tunc recordaris Tulpium docuisse, ipsos Chineses in infuso Thee pauca salis saccharive grana diluere? Probe, inquam, horum omnium, Te etiam me non monente, recordor: Verum hic non queritur quid fiat? sed quid fieri debeat, non quid gulæ inserviat, sed quid naturæ conducibile, sive ad conservandam bonam, sive ad corrigendam adversam valetudinem. Quam rectè ergo Chineses in infuso Thee saccharum remisceant, ipsi viderint, salem non improbo at saccharum omninò. Quam pessimè verò nostrum Europæorum, & præsertim Septentrioni subjectorum valetudini consulatur, dum sinapi & embammati ex aceto & Raphano majori, saccharum remiscemus, quo præferemur à scorbuto, hujus ingentis erroris mentionem feci in historiâ Sinapi,

napi, in Classe tertia mei *Quadrupartiti*, pertractatâ, & ob eandem rationem saccharum si remiscueris infuso Theetato, illius vires infringis, & res eo propemodum redit, simplicem coctam Europæam haud medicatam aquam, sed saccharo solum edulcatam ut ebibas. Egregiam meastor medicinam adversus ebrietatem dico posteritati commendandam! Sed an putas, me Te illudere Arge Philalethes; minime: Lege authores priscos & recentes, qvi de aquâ commentati sunt, aut obiter illius mentionem fecerunt: nemo eorum negabit, si ebrius frigidam biberit, qvin ea ebrietatem dispellat aut fuget; imo eadem etiam ebrietatem infania similem discutit, si testes aut scrotum linteis frigida madefactis involvantur. Quid ergo? quid opus est hunc in finem, tantis sumptibus, terra mariqve, ex Tartariâ, ex Chinâ, ex Japoniâ Thee petere? ad quid ista non ferenda prodigalitas, aut pecuniarum profusio; nonne longè fatius esset pauperibus, quam in eos usus ex crumenis nostris istam erogare pecuniam? Sed Persius olim veridicus, dum ita indignatur

O curas hominum quantum est in rebus inane!

O tempora! ô mores Europæorum, diversissimos ab iis quos olim Hippocr. noster l. c. descripsit, nondum Asiatica mollitie corruptos! Verum concedi Europæis Thee saccharo edulcati vel non, usus posset, liceretqve illis imitari Indos, noctu, interdium seu ab occiduo usque ad Solem orientem caldum id bibentes, modo nobis Europæis cum Asiaticis communis esset diæta; (quo nomine sex res non naturales dictæ, ut sunt: 1. aer, 2. cibus & potus. 3. excreta & retenta. 4. Motus & quies. 5. somnus & vigilia. 6. Animi pathemata intelligendæ sunt, medicarum phrasium ignaris) quæ quam diversissima in nostrati seu Europæa sit, id pressius agentî mihi pluribus hic loci demonstrare non licet; lege *R. P. Martinium* ac priores alios authores, qvi in Indiam commentati sunt, & præsertim popularis mei *Nobilissimi à Mandelslo Indiam Orientalem*. Ast quem fugit, Hippocratem nostrum, Virum in omnibus admirandum compendificasse ea omnia in libro superius à me citato, cui titulus de *aëre, aquis & locis*, prudenter tria hæc conjungentem, aut subjungentem ea uni titulo, quæ ratione magis, quam reapse aut ipso actu (nolo hic cavilleris argute Arge Philalethes) separantur. Sic cum aer suas & sibi pro-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C proprias, aqua suas & sibi proprias; terra suas & sibi proprias atomos possideant, iisque perpetuo veluti halent fumentque, aut de se eas spargant, & veluti evibrent, & quidem *ad immensa spatia* diffundant, ut cum *Celeberrimo nostro Bartholino*, amicorum intimo ex illius Cometa p. 19. loquar, docente post *Erycium Mohy* beneficio atomorum ad 1000 miliaria propagari *sphaerā actionis sympatheticae &c. &c.* accidit, ait circa æquinoctia & solstitia, quo tempore subitæ in significatione cœli orbe mutationes fiunt, dum Sol appetit ac recedit igneus in loco terræ proprio quem regionem appellamus, illæ ipsæ atomi terræ aquæ ac loci seu Regionis, adjunctæ igneis Solis atomis, vel crudæ quasi circa Ver, ipsa in terra quidem, terræ calore utcunq; coctæ, ac nec dum sufficienter Solis calore attemperatæ crumpant; vel quæ æstate sese in autumnum præcipitante, nimis exustæ, & quasi tostæ, sulphuræq; sed graves suis deorsum ponderibus tendentes seseque præcipitantes variè omnem sexum ætatemque alterant. Quid quod? vel vernis mensibus ejusmodi exhalationes aut sulphuræ atomi quandoque cœlo præcipitentur: Cujus rei insigne exemplum S. R. M. *nostra, Summus Belli Dux præsidiariorum militum Norvagicorum, Perillustrius Heros DN. NICOLAUS ab ALEFELD*, pro ea quæ aduersum me est singulari & humanitate & benivolentia, interprete ac parario *Johanne Martino Stobæo* Medico practico & insigni Chymico, pronuper ad me perscribendum iussit. Nam cum Fridericopolis Norvagiæ hujus anni 1665. 19. Maij inter quintam & sextam vespertinam, insolens tempestas oborta esset, tonitru horrendo & densis nimbis intermissis, cœlo cecidit sulphuri simillima materia, quæ postmodum aquis innata esse, nec non terram conspersisse, imò eam quasi obduxisse visa est. Quam cum decenter tractasset DNus *Stobæus*, exicasset, cribrasset, cribratam in tigillum coniecisset, is observavit, eandem, simul ac leniter solum incaluisse, spirare fetentem fumum, colore ipsi similem, quem inter destillandum nitri spiritus induit; quæ tamen sulphurea materia ne quidem fortissimo igne eo adigi potuit, ut fluxa evaderet aut flueret. Quæ antequam eum sustinuisse graveolens vilissimum pulveratum sulphur, postmodum inodora, fulvæ arenæ simillima evasit: Quæ an sale quodam fixo adhuc prægnans sit, id porro indagabitur. Refert idem author in suis ad me
datis

datis literis, quod si ab igni fortissimo in tigillo candenti huic materiae, tantillum recentis, quantum mucro cultri capit, fuisset adjectum, eam sponte sua fuisse incensam aliquo modo detortuisse, ac crepuisse exhalantem subrubicundum foerentem fumum. Hanc crudæ sulphureæ materiae aut terræ portionem, postero die *DN. Stobæus* per se aut sine ullo additamento sublimare periclitatus est, quo certo sibi constaret, an flores sulphuris ex eâ parari possent, sed irritò conamine. Nam licet decenter seu per ignis gradus incanduerit ea, nihil florum, sed solum & primo halitus, qui in alembico subrutilus apparuit, in aquam fusco & ferrugineo colore abiit; post dein auctiori igni, spiritus comparuere albidus, qui in ei similem colore aquam commutati sunt, quæ subacri sapore, & satis gravi esse odore inter destillandum adverti potuerunt, unde sale volatili sui generis, siue hos spiritus, siue albicantem aquam prægnantes esse, concludendū, meritiissimò *Eruditiss. Stobæus* sciscit Quid quod pluviam, quæ depluit tonans æther, idem author in suis ad me datis literis testetur, sulphur redoluisse; inde perdoctè statuit ex hac observatione, secundum mentem Chymicorum, doctrinam de generatione fulminis ejusque causis confirmari posse. Idem materiã aut terram hanc sulphurẽa infudit spiritui Terebinthino, cum non quodlibet, agat in quodlibet, & sulphurea sulphureis &c. digessitque eam, quæ blandissimo igne i. Junij subluteo colore liquorem infecit, odore balsamo sulphuris per similem, de quibus omnibus ampliter hic non differam: Certus qui sum miracula non edi amplius hac mundi senecta; ast Deum causas secundas vel in pænam vel solatium nostri pro immensa in nos bonitate disponere. Unde accidit, ut naturaliter circa Ver & autumnum, aut utraqve æquinoctia vel etiam solstitia omnis generis morbi, & præcipuè vel endemij v. g. scorbutus; vel epidemij, v. g. morbilli ac variolæ, pestis ipsa nos infestent: Eaque sæpè raram non latius serpat, quam v. g. Pomerania, Megapolis, Holsatia, Cimbria sese extendunt, sæpè etiam vel solam & unicam civitatem occupet, cujus insigne exemplum in Hamburgo & Amstelrodamo celeberrimis emporiis habemus. cu quas utrasque omnes novimus pestilenti sidere 1663. & 1664. fuisse afflatas, sed per Dei clementiam non infecisse tamen Daniã, Syveciam, Britanniam, Galliam: de-

L

niq;

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cniq; nec Germaniam, undiq; has provincias, Holsatiam, nempe & Hollandiam, & in iis nobilissimas has Europæas civitates circumdantes, ac quasi circūvallantes. Sed cum eadem pestis ex Africa feratur, primū immigrasse in Europā, ita ut non in Europa ipsa nata & quasi educta sit, valde rationi probabile videtur, aëris salubritatem modo recensitorum Regnorum, correxisse Deo benedicente ceu causas secundas pravas illas salinas & sulphureas atomos, quæ primo cives Amstelrodamenses, post de in Hamburgenses pessunderunt. Cateroq; in indifferenter in omnibus partibus orbis aut hujus universi tria illa recensita, nempe aër aqua & locus ita variant, & vel amice in unum veluti effectum conspirant, vel etiam sibi ita contraria sunt, ut nulla, & ne quidem spatiosa Regio alteri confini & conterminæ in omnibus similis sit. Sic Vineæ in Germania vinum omnium optimum ad Rhenum nobis sufficiunt, & tamen illud quod ex tractibus illis, quos Rhenus & Mænus alluit aut præterfluit, longè lateq; exportatur, oppido variat, & alterum alteri bonitate cedit. Sic in Palatinatu omnium optimum ad pagos *Stech/Disbag/Macebach* vindemiatur, quod ad alios ejusdem tractus non item. Sic in Moguntino tractu vina Hochheimense, Lobenheimense, Weisennachense, præ aliis vinis ejusdem Archiepiscopatus v.g. Bingenfi, Lorechensfi, Andernachensfi, primas tenet. Quæ vina omnia Rhenana & audiunt, & sunt; aut singula illa singulari colore, odore, sapore, ac cum aliis non communibus sese commendant. Sic inter Gallica vina vinum de Couffy, d' Haij & similia probata sunt: contra Aurelianense pessimum audit, adeo, ut teste *Quercetano in Diætetico suo c. 6. p. 106.* testetur: In Galliarum Regis œconomina sancitum esse lege domestica, ne œconomus, cum ad hoc munus vocatur, Aurelianum vinum Regiæ Majestati ausit propinare; Quod bona fide & jurejurando se præstiturum promittit; Et si Aureliana vina inter cetera sapore quam suavissimo exhalant. Eadem ratio cerevisiarum est. Sic Rostochi solum genuina Rostochiensis? Wismaria Wismariensis: Lubecæ Lubecensis: Hamburgi Hamburgensis cerevisia coqvitur. Sic placentæ quæ extra Noribergam parantur, quia farina & aromata non subiguntur aqua Norica, quæ omnia veluti illarum elementa sunt, nunquam in tota Europa adeo grati saporis præparantur.

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE'

42

A

tur, quam quo sunt genuinæ illæ Noribergenses. Et hoc est τὸ ἀπὸ τοῦ, quod adeo Philosophos torquet, & exercet: Et hæc quoque, nempe aër, aqua, & locus in causa sunt, ut nunquam decoctum Thee eos edere possit apud nos Europæos, quam Asiaticos, aut in specie Chinenfes effectus. Imo juro tibi mentem injuram minimè gerens, ut apud Euripidem est: quam plurimos Magnatum Nobilissimi hujus Regni mihi retulisse, se non percipere potuisse magnificas illas ac splendide laudatas decocti Thee virtutes, neu somnum id prohibuisse, nec se ad labores tolerandos alacriores redditos. Unus tamen itemque alter, catarrhis obnoxius, mihi fassus est, se ab ejus decocti usu, longè melius, quam antea habuisse. Sic fando accepi, quendam Regium ad Belgas Legatum, cum antea *δυσκοιῖα* seu gravi auditu laboraret, usu jugi decocti Thee, Hagæ Comitum sibi procurasse auditum, Naturæ congruentem. Ipse in me ipso comperi, decoctum hoc esse diureticum; Esto. Non tamen diffiteor, unum itemque alterum eorum, qui longe lateque non solum in Europa peregrinati sunt, sed quoque in India Orientali, qui mihi sanctè affirmarunt, infusam Thee certò experimento dissolvere ebrietatem in Japoniâ potum, itemque somnum omnem citra dispendium virium abigere, sed si recordaris priorum, superius laudati authores idem affirmarunt, quem tamen effectum hic in Europa edere non advertimus. Ego verò ut advenæ in Muscoviam feruntur vini adusti ingentem copiam bibere, aut ingurgitare posse, ceu arcus aquam bibit, quæ eos in Germania vel aliis Regionibus enecaret; ita scisco in China, Japonia &c. decoctum Thee cæteris adjuvantibus & concurrentibus in unum effectum, causis, potissimum singularem hunc edere effectum, in aliis Regionibus aut Europæis non item: Atque omnia hæc decoctum Betonicæ præstare pote est, herba nulli Europæorum ignota, Thee quid sit, modo studium non improbes meum, neu rejicias meum *σοχασιδὲν* Botanicum, aut Thee nolis esse nostratam Chamæleagnum, tu me doce, quid tandem sit Thee

B

-- -- -- *Et eris mihi magnus Apollo*

Sed ad finem mea properat oratio, solum de Indorum ac Chinesum victu ac genio, aut moribus pauca afferam. In genere autem vi-

L 2

dcor

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C deor mihi me observasse, Indos humectantis victus esse studiosos, quos Solis æstus temperent, & fructibus arboreis v. g. cerasis, oleraceis herbis, piscibus, ostreis, astacis, cancris magis quam aliis cibis vesci. Ut taceam R. P. *Michaellem Boym* Societatis Jesu Sacerdotem in Flora Sinensi mentionem injicere variorum fructuum, quorum quosdam Natura cœlo Europæo omnino denegavit, quosdam etiam Europæis similes, aut eosdem Sinensibus indulgit; quorum priores aut similes aliæ Indiæ Orientalis deliciae, quin [ut semel atque iterum innui in hoc meo *œtæque Botanico*] occasionem dare possint novis in Europa morbis nullus dubito: sed audiamus R. P. ipsum loquentem: *Regnum hoc Sinense* (inquit) *orbis compendium aut annuli, h. e. orbis, gemmam recte dixeris, in qua scilicet plus pretij, rerumque, reperitur, quam in reliquo, ut ita dicam, orbe toto. In australi plaga majores fervent æstus, ubi omnes Indiæ fructus lecti proveniunt uberesque: Palmarum nuces, Musæ, Mangas, Ananas, aliique: in Boreali verò parte vvas fert, ficus, castaneas, nuces alias omnis generis, Poma Persica, Cotonea, Pyra varii generis.* Vides interim, quam provida Natura, quod in australi plaga Indiæ omnino ignotos Europæ fructus, in Boreali verò Europæ non ignotos, & cœlo Europæo congruentes profert; Cur? Nam in priori seu australi æstus fervent; in Boreali non item. Vides ergo ipsam Naturam veluti repagulo objecto, nos a ditu prohibere ad ignotos illos fructus, tanto terrarum spatio ab Europa natos, ut contra iis in finibus Europæ conterminis natis fruamur, quorum ultimo loco R. P. Boym mentionem fecit. Nam quod præcipiamur quandoque ad insveta transire, id omnino locum hic non habet, Europæi enim sumus, Europæa quoque utamur diæta, ceu cibo & potu cœlo nostro congruis, quod etiam alio loco docui. Hinc vulgare illud, si

-- -- *parva licet componere magnis*
urbem nempe, cum universo orbe, vel hic locum habet;

Si Romæ fueris Romano vivito more

Si fueris alibi vivito sicut ibi.

Hæc cum commentatus essem, ac Amanuensi meo Filij loco dilecto Adolescentulo *Johanni Wohlers Hamburgensi* describenda tradidissem; Contubernalis verò illius, Filius meus charissimus *Christianus Paulli Hafniensis*

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

43

A

nienfis ea legisset, putavit è re sua esse in mei honorem priora de variis potibus, aut quæ illorum loco veniunt, sequenti modo omnes quatuor orbis partes, quas inter Europa Regina est, eeu Deas inter se altercantes de præstantiâ potus universi orbis Poetico more intröducere.

Orta Deas inter lis quondam maxima, potus
Laudibus illa suos tollere & illa suos.

Thee faulrix ASIÆ jactabat China saporem,
Ostentant *Cabvve* Persica Regna suum.

AFRICA tunc *Coffi Serbetq;* adducit, utrumq;
Instar divini nectaris esse putat.

AMERICES laudant *Chocolaten* Regna, Tabaci
Sæpius est, clamant, dulce vapore frui!

Stabat ab EUROPÆ *Cerevisia* partibus orbis,
Ac in *câ-variô* quæ fluit *uva merô*.

Hos summo cernens *Æscelapius* æthere motus,
Hinc ait, hinc absint jurgia vana procul.

Quæque suos potus sibi servet terra; *Tabacum*
Quivis fumanti, dum lubet ore trahat:

Et cuivis liceat plenis haurire culullis
Serbet Thee, quivis fortiter usq; bibat.

Ipsc EUROPÆIS *Vini* commendo liquorem,
Hoc uti modicè qui valet, ille valet.

Næ ergo veridici Saxones seu Megapolitani mei, qui ne latum quidem ungvem discedere à consuetudinibus Europæorum, illorumque diæta, neu pedem extra Europam efferre, quo gulæ inservirent, aut externas convehere delicias visi sunt, dum olim dicere, aut in ore hæc habere sunt soliti:

Drinck *Witn/ und warff/*
Drinck *Beer/ und verdarff/*
Drinck *Waater/ und starff.*

Latinè dixeris.

Bibe *Vinum* & lucrare,
Bibe *Cerevisiam* & emacrare,
Bibe *Aquam*, ut moriare.

Ad!

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C Ad quæ modo laudatus *Filius meus dilectissimus*, natus quasi annos quindecim, hoc Anacreontico allusit:

Vinum bibendo, vires
Acquiris, & ferendo
Sic aptus es labori.
Vinum bibendo, cautè
Tibi tuisque rebus
Tu prospicis, beatè.
Vinum bibendo vives,
Ingens enim parabis
Vinum bibendo lucrum.

Cerevisiam bibendo
Vires tibi labascunt,
Et robur omne perdis
Cerevisiam bibendo;
Tum teter hinc & inde,
Cerevisiam bibendo
Per corpus occupabit
Te marcor, & ferendo
Impar eris labori.

D

Aquam bibendo mortem
Laceffis, & Charonti
Aquam bibendo tristem
Lethes scyphum propinas.
Modicè bibisse posthac
Studebis ergo *Vinum*.
Cerevisiamq; posthac
Studebis improbare.
At *Aqua* liquore prorsus
Studebis abstinere.

Sed quo non abeo; illud verissimum, majores nostros olim (ut hodie nostrates Islandi, Norvyagi) simpliciore victu utentes, ignaros adhuc multarum deliciarum aliarum Regionum, in seram usque senectam, inte-

integra valetudine fuisse usos, quorum nepotes vix ubi trigessimum, quadragessimum, quinquagesimum annum ætatis superarunt, jam longe debilioribus sunt viribus, quam parentes a vique; usque adeò, ut Lyricus Vates in nostram hanc ætatem respexisse videri possit, dum inquit:

Damnosa quid non imminuit dies?

Ætas parentum peior avīs, tulit

Nos nequiores, mox daturos

Prægeniē vitiosiorē.

Quid ergo ultimo illis fiet Europæis, qui in Europa victu & amictu gestiunt esse Asiatici, Africani, Americani, atque ita quasi liquefiunt corporis voluptatibus? quis non vel prævidet, vel ratione assequitur? præsertim cum *Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 4. p. m. 488.* ubi defendit, cibum simplicem præferendum esse multiplici, ut qui sit digestu facilior, referat, quod Socrates svadere fuerit solitus, illos cibos potusve vitandos, qui ultra sitim famemve sedandam producant appetentiam,

Atque herbæ Thee potus &c. &c. ultra sitim famemve sedandam, producit appetentiam ex decreto Chinesium,

E. illius seu Thee potus vitandus est.

idem esto iudicium de Chocolatâ, Coffi &c. Sed his relictis jam ad Chineses iterum revertor, qui cum aquæ potui assueti sint, & frugaliter vivant, hinc procul dubio illorum Medici, quos longe Europæis Practicis præferre videtur, *Martinius in Atlantis Sinici præfatione pag. 7.* præcipient eis, ut decocto Thee excrementitiorum humorum, quorum mater veluti humiditas est, generationem prohibeant, vel genitos eodem abstergant, & per accidens per alvum proluant, vel etiam per urinas. Moderatè enim calidum est Thee, subamarum & valde exiccans adstringensque, ut ex prioribus constat. Atque hæc similesque rationes faciunt, quis dixerit, merito ut magni faciamus usum Thee, præsertim debili ventriculo. Sed omnimode hic auscultemus *Cornelio Celso lib. 1. de re Medica cap. 8. p. 47.* opus est, cuius hæc sunt: *Neque credendum utique nostris est, (addo propria autoritate sequutus Cor. Cels., non tam vinum quam Thee, Coffi seu Cahvæ, denique Chocolatæ sive infusa sive decocta poscentibus) qui cum in adversa valetudine vinum aut aquam concu-*

piue-

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C piverunt, deliciarum patrociniū in accusationem non merentis stomachi habent. Mecastor elegans & venusta est oratio, quasi dixerit: quò ut delitientur, quò ut sitim expleant; immerito immerentem ventriculum accusant; Cujus si quandoque recordarentur aliqui, & præsertim harum Chiniticarum deliciarum Patroni (de iis enim potissimum hic controvertitur) ceu qui tanti faciunt Thee, ut veluti ipsorum panacæa sit, parcius certè id, & præsertim in non adversa seu optima etiam valetudine forberent, vel aliis id commendarent, præsertim cum idem CELSUS antea cap. 3. p. m. 24. 25. præceperit: *Cum quis mutare aliquid volet, paulatim debet assuescere, quod enim contra consuetudinem est, nocet, seu molle, seu durum est.* Egovero subsumo;

Atq; *Thee bibere Chinesium in morem contra consuetudinem Europæorum est*

E. Thee Europæis nocet, seu molle, seu durum est.

Hinc nos Germani aliæq; Nationes maris Balthici accolæ vel Saxones, cum non assueti vino, neu id temperare aqua condocerentur, in Galliam & Italiam advenæ plerumque febribus malignis corripimur; **D** cur? quia omne fixum figit volatile, contra omne volatile solvit fixum: Hinc in venis ac medullis Germanorum, nobis vivis contentus crassior fœculentior sanguis, (constans salinis & sulphureis partibus fixis & volatilibus) à mutata in Galliis diætâ, accedente Solis calore & cœli diversitate, subtilisatur à Tartaro & sulphure vini Gallici, præsertim in iis Germanis, qui diætæ in patria ac valetudinis fuerunt studiosi, seu valetudinè diligenter curarunt suam; ast qui eam insuper habuerunt, eorum sanguis non subtilisatur solùm, (scio me Barbarizare cum indoctis Chymicis) verum etiam fermentescit, ebullit, ac despumatur, unde etiam macularum in vivo corpore omnigenarum copia, sanguine diversissimè corrupto, veluti efflorescit, eaque nos obfiti ac picti conspiciuntur, de quibus ampliter à me actum in *Digestione mea de Febribus malignis* §. 4. 5. 6. 7. Quid quod ipsius noster Hippocr. lib. de fract. sect. 6. p. 700. maximè esse considerandum præcipiat, quod *Natura à Naturâ & ætas ab ætate plurimum distet.* Verum quotusquisque Europæorum est, hæc qui consideret?

dēret? Attamen commonefacere me eos decet, ob has Medicorum Latinorum & Græcorum antistitum rationes, ne pergant Thee Chinitico abuti, aut se eo corrumpere, præsertim cum advertamus, illius virtutes haud suppres esse illi elogio aut laudibus, quibus Chineses, Japonenses &c suum Thee ad cœlum efferunt. Ob insignem autem & singularissimam, (ut ita dicam) exiccandi vim, quæ id præ aliquam multis herbis Europæis pollere non diffiteor, tantum abest, ut longævitatē in nobis Europæis procuret, & præsertim post statam ætatem, aut in nobis quadragenariis, ut potius (loquor de illius jugi usu) senectam acceleret, quæ senectus quasi definitur, *quod sit liquor vitalis, longævitate siccatus*, ut Macrobius lib. 7. Saturn. cap. XI. pag. 508. loquitur. Nam *senectas sicca est, inopia naturalis humoris, humecta est abundantia vitiosi ex frigore procreati*, idem ait. Cum ergo ratione sulphuris sui, quo Thee præditum, magis exiccet, quam calfaciat verbi gratia ZZ. Cinamomum, Piper, Cubebæ, Cardamomum, Costus Arabicus faciunt, nonne hinc necessario infertur, etiam nocere senibus, iisque qui sicca sunt temperie, & raræ texturæ. Atque ob hanc siccam Senum constitutionem, quam nullus Medicorum, arte prohibere potest, neque marasmus senilem, accidit, ut siticulosi sint, aut instar sive Ennij, sive Homeri vinosi audiant, cervice se supinantes (ut Taubmannus loquitur) plusculum cerevisiæ adbibentes, unde illud Germanicum:

Ben een junck Mann wüste /
Wo eenem Olden een Drunck lüste:
So wurde he spaaren /
In synen jungen Jahren.

Idem jambi hi senarij Filij carissimi his verbis indicant:

*Incauta quod si sedulo perpenderet
Secum juvenus, quam senex desideret*

M

Frui

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *Frui Falerno vel liquore Massico;
 Non tam frequentes hac sua tenellula
 Ætate sumptus, credo, tunc impenderet;
 Artissimè sed sacculi nummarij
 Nodum, futura cogitans, constringeret.*

Damnosa ergo & senibus fatalis siccitas, non calor facit, membris subfrigidis, aridis, cuteqve corrugatâ, ut appetentes potus sint. Hinc sitiunt ob siccitatem, non ob calorem, & appetentes humidi sunt. Unde passim in meis commentariis eis humectam diætam commendavi. Hinc maximè eæ Nationes sibi in Europa cavebunt ab usu Thee, quæ præter decoctum Thee jugiter vinum bibunt, ne quocunqve modo subito immutent diætam, ac in specie victum. Ex quibus cum quidam natione Gallus, magnæ authoritatis, ac prudentiæ singularis, *per illustri-
 cuidam Heroi, ac Comiti Europæo* & quidem iisdem fideribus nato, ubi æquè achic apud nos,

-- -- -- *plaustra propinquior Arcas
 Circumagit, pronometuenti agurgite tingi,*

authore esse vellet ac pervasor, cum bis terue quotannis catharrô quandoque corripetur, immutaret diætam, defineretq; vinum bibere, vel certè id aquâ dilueret; Se enim advertisse (instabat ni fallor Medicus) frigidam valdè temperare acres humores; Heros verò ille Magnanimus quæreret ex illo, an ergo optima ipsius esset valetudine; qui & quam optimè se esse ipsi respondit, cui Comes: heus tu, inquit, bibe tu aquam aut vinum aqua remistum ad satietatem usqve; Tu tamen tua svada mihi non persuadebis, ut leviculorum catharrorum causa, qui rarò mihi molesti sunt, Te consultore permutem diætam Gallicam aut Italicam, cum Septentrionali, sive Danica, Germanica, aut illi simili, qui velis, ut vini accerevisiæ loco aquâ bibam. Nam Dei gratia habitior sum, succi plenus sum,

sum, facie florida sum, & ventriculo valido sum: eodem habitu fuerunt
 Majores mei, Parens, Avus, Atavus, Abavus, Tritavus, Heroës septentri-
 oni notissimi, qui eadem diætâ mecum usi sunt. Ego verò eorum Nepos
 valde vereor, si ego sexagenarius jam aquam bibere occiperem, ne Te
 magis quàm illos repræsentem quod non finit valetudo mea, nec mihi est
 integrum. Quippe Tu hydropota jactes licet tuam valetudinem, tamen
 vesco corpore es, rara textura es, cadaverosa facie es, vix ossibus hærens,
 sceleto aut umbræ potius similis es. Atque ô utinam hunc *illustrem*
Heroa, Catonem alterum dixeris, complures imitarentur & præsertim
 Senes & Thee fastidirent, aut respuerent, quod adeò exiccat Chineses
 hydropotas ipsos ut mox audiemus, vix ut exspuant. Sic ingens Per-
 sarum error & aliorum omnium est, qui putant semen Bon aut Ban,
 quod tostum Coffi dicitur, & illius decoctum, aqua Cahvæ aut Coffi
 (quod inter alia rariora celandum curavi in tabula post Historiam Co-
 chleariæ Nō. XI. XII. II. 12. *Quadrupartiti mei, inferendâ*) adeo frige-
 facere eam frequentius bibentes, sorbentesve, ut omninò elumbet Vi-
 ros, aut eorum nervum rerum gerendarum in thalamo vel conjugio ita
 enervet, ut cum lorum in aqua (sic Petronius loquitur) dixeris cum Per-
 sas insigniter exiccet. Nec immerito Regis Sulthan Mahmud, Ca-
 snin conjux, postquam ille dictum in modum corruptus esset, ac ob hoc
 vitium ipsi maritale vectigal persolvere ineptissimus esset, (sic loquor
 ego, cujus studium ac sedulitas tot annos castè integreque in anatomi-
 cis fuit versata) conjugis dulcissimæ suavissimæ suæ omninò im-
 memor; summè detestata est aquæ hujus usum, ubi aliquando de
 fenestra prospiciens, cum τὰ δέοντα procurarentur, aut apportarentur
 ad castrandum generosum Persicum equum. Fertur enim illa, ce-
 leberrimo *Historico Oleario teste dixisse*: supersederent omni isto labo-
 re, nec tanto apparatu ad castrandum equum opus esse, solum id a-
 gerent, potaretur hic abominandâ Cahvæ aquâ, sic equum hunc
 Regi suo perfacile fore persimilem. Sed juvat ipsius authoris ver-
 ba in vernaculâ audire: *Dann als Sie einmahls / im Fenster gelegen /*
und gesehen / daß man einen Hengst zu Wallachen niedergeworffen / habe sie
gefraget / was daß bedeuten solte? Und da man ihr mit verblümmten Worten
Wij fürbrachte

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C fürbrachte / wie man dem Pferde die Wollust / und den Muthwillen benehmen
 wolt / daß es nicht auff andere springen / oder sich an die Stutten kehren sol-
 te / habe Sie vermeinet / es wäre diß alles nicht nöthig / man solte Ihm nur
 das schändliche Chavvæ Wasser zu trincken geben / es wurde dem König bald
 gleich werden. Vide modo laudati authoris vermehre Moscovitische
 und Persianische Reisebeschreibung zum andern mahl heraus gegeben 1665.
 lib. 5. cap. 17. pag. 598. Sed quis erroris insimulabit Perfas, quis
 dixerit hæc cum præstare queat sive nucleus hic, sive semen hoc ex
 Aegypto in Persiam delatum? ingens sane Persarum error est. Nam
 non quod frigesiant, sterilescunt Persæ, sed quod clanculum sem-
 inque exicentur non à qualitate passiva aut secunda, siccitate nem-
 pe Aristotelica, sed à sulphure Cahvvæ sive Bon vel Ban seminis,
 ipsi proprio ut opio, ut Tabaco, ut Agno casto sua propria sunt
 sulphura. inter quæ ultimum seu agnum castum seu viticem, cum
 Gal. noster calidam & siccam in tertio gradu, instar rutæ statuatur
 cum magna partium tenuitate; quæ per Deum quæso te, vitex con-
 tra naturam semen frigefaciendo libidini adversaretur? Quod sic-
 cando non tam partium tenuitate, quam ut dixi, sulphure suo ipsi
 proprio, imminuit. In viticem verò nemo doctius aut accurati-
 us commentatus est, quam incomparabilis Hoffmannus cum in variis
 lectionibus, tum de medicamentis officinalibus, quem vide, à
 quò, secutò sua, ego sequutus mea dogmata, si superesset adhuc
 hoc tempore, impetrarem perfacile, ut quæ Gal. noster partium
 tenuitati, non simplicium omnium, sed eorum, quæ tota substan-
 tia agunt, ut opium, ut tabacum, ut agnus castus seu vitex, ut
 Thee Chiniticum; ut Thee Europæum seu myrtus nostras Brabar-
 tica, aut Chamæleagnos Danica aut Germanica, transcripsit, con-
 sentiret mihi, ea deinceps sulphureis illorum partibus tenuibus &
 impensè siccis largiremur; cuius rei hæc indicina est, *quod semen
 Agni casti caput petat* (sic ex prioribus constat semen Chamæleagni
 potissimam esse causam, ut nostras Chamæleagnos rusticos in ebriet)
 & non effert quidem status in caput, ut cum Hoffmanno loquar, sed
 cum id eò partium tenuitate pervenit, (seu ut ego loquor, valde
 sulphu-

sulphureum sit) *non secus ac vinum, cujus odorem & saporem ha-*
bet, ut Plinius scribit (quæ omnia vini attributa, à sulphure ner-
 vis grato proveniunt, æque ac Chamæleagno nostrati) *caput oc-*
cupat, & somnum facit, quod sola partium tenuitas Galenica
 nunquam præstare potis est: ast pergo porro cum Hoffmanno
 loqui, cujus rei indicium est (nempe quod sit tenuium partium,
 ego sulphurearum dixerim) *quod semen agni casti flatus in imo*
ventre discutiat quidem tam crudum, quam frixum, sed frixum po-
tentius (jam arrige aures Philalethes) *frixi interim non ita petente*
caput. addo ego, atque ob frixionem aut mitem tostionem, ut
 ita dicam, quâ Chineses artificiosè & magno studio suum Theé
 in China exiccant, cæteris paribus, accidit, ut illorum Theé ab-
 actis maximam partem sulphureis partibus, (quam tostionem
 nos in Europa in nostro Theé seu Chamæleagno aut Myrto Bra-
 bantica insuper habemus) insomnes fervet Chineses, hæc te-
 mulentos rusticos nostros reddat, aut ebriis similes; illud so-
 mnum abigat, hoc veluti somnum provocet, neutrum Theé
 Chinesium & Europæorum occultâ qualitate, sed manifestè sul-
 phureis partibus; Chinesi paucioribus, Europæo seu Chamæ-
 leagno nostrati pluribus præditis. Sic notum est præparatis vi-
 peris hodie impune vesci nos posse; Diosc. etiam olim in cibum
 torruisse Scorpions, tantum interest arte, & à natura quid fiat.
 Sed pergam loqui de agni casti aut viticis feminis tostione, quod
nimirum dum frigitur (inquit, audi sis, quæso te, Hoffmannus)
pars illa insigniter subtilis dissipatur &c. quam partem insigniter
 subtilem, partim in hoc ipso commentario, partim in aliis meis
 semper appellavi sulphuream, quam Persæ ex Ægypto petito se-
 mine Bon vel Ban, artificiosa ustulatione quoque abigunt. Vi-
 des verbis inclitum Hoffmannum solum à me dissentire, in re-
 bus nos convenire. Idem de Chocolata etiam affirmandum.
 Concludo ergo omnia hæc exiccare ratione partium sulphurea-
 rum. Quorum omnium per ipsam *ὕμειον* obtestor Europæos Ma-
 gnates, cujuscunque sint Nationis, nempe quæ hic de herba Theé

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C itemque Calhvæ aqua allata sunt, semper recordari, imo veluti animo inscripta habere velint. Venienti occurrere malo, humectantibus servate juventam, ac siccantibus istis sulphureis (calidorum moderatorum usum non interdico) ante tempus tardigradam magnis passibus incedentem, aut potius ultro nobis insciis lente obrepentem siccam senectam accersere nolitote; Quorum nemo vitio mihi vortet, ego quod eadem identidem repetere, ac malos imitari citharædos ipsis videar, aures nostras radentes oberrantes chordâ eadem; ad quod rei, & quam tracto, causæ difficultas, me adigit; insuper hic loci habentem Rhetorum leges, aut illorum aurium suavia condimenta: *salus populi suprema lex esto politici decernunt*; & mihi non liceret quocunque inconcinno, interciso & interrupto dicendi genere servare non populum solum Romanum (proh si quis vel civem solum servasset, quanta ille præmia) sed omnes, omnes Europæos: aut potius illis solum ad oculum demonstrare, haud expedire ob usum

D Thee nostram diætam cum Asiaticorum aut Chinesium permutemus. Quantopere ergo & quam magnificè R. P. DN. *Martinus Martinus* commendat victum Chiniticum dum in præfatione sui Atlantis Sinitici. pag. 9. ita scribit; *Potus (Chinesium) semper calidus sit oportet, sive is ex aqua sit, sive ex vino, ex oryza coctus; in aquâ bulliente Cha ibi herbam nominatissimam macerant, & ita calidissimam hauriunt. Plane ubi adfuerit (ubi? in China intellige minime in Europa, hæc enim alios mores aut aliam vitam postulat) Sinas laudandos dixi, damnandosq; Europeos, ita frigido potu gaudentes. Ibi enim calidam potitantes & sitim extinguunt, & humores exiccant, unde vix unquam expuunt, nec calculo aut stomachi cruditatibus, ut hic (intellige in Europa) laborant, longeque pauciores morbos, nec ita graves sentiunt, calculum, podagram, chiragram & similia nesciunt*; Attamen non me, neu alios Europæos Medicos, quod pace summi Viri præclarissimæ famæ, præclarissimeque de tota Europa meriti, Martini dixerim,

cò

eò adducet aut persuadebit nobis ; nostram diætam cum Indorum permutemus , vel nostram ad illorum corrigamus, quorum quidam adhuc ob Pythagoricam Metempsychosin ipso *Martinio* teste, *esu carniū sanctè abstinent*, quibus

-- -- *scelus est in viscere viscera condi*
Congestōq̄, avidum pinguescere corpore corpus,
Alteriusq̄, animantem, animantis vivere letho.

Dico ergo fallaciam hic committi insufficientis enumerationis causarum. Neque enim universa salubritas Chinensium, ut superius docui, ab usu folius Thee dependet, sed complura alia ad eam concurrunt (hinc locum illud Germanicum adagium invenire posset; *Zum Tanq̄ gehöret mehr als ein paar rother Schuh*) ad quæ enarranda omnia hic locus non est. Solum ex *Johannis Beterij Benefij Amphiatridio Lubeca Anno 1600. edito*, observo in *China regionibus, tantam esse cæli benignitatem, aërisq̄ salubritatem, ut non meminerint ibi aliquando pestem universalem fuisse.* Obiter etiam noto, & quidem in gratiam eorum, qui *theatri Europæi Johannis Bleau parte sexta sive novo Atlante Celebratissimi Patris Martinij carent*, ex illius præfatione pag. 7. singularia quædam & notatu digna de Medicis Chinensibus : *In Medica arte (inquit) si praxin spectes, nos (Europæos) superant, plusculum quidem illis disputant, speculanturque nostri; at facilius & melius illi morbis medentur;* quod facile credo, cœlo usque adeo miti & benigno : Quod si verò quis eorum hic ad mare Balthicum praxin exerceret, ubi endemio morbo scorbuto nempe laboramus, credibile est haud facilius, nec melius eum quam ego ac alij Europæi Medici huic mederi posse. Medicos multos esse nomine, re autem perpauca testatur noster *Hippocr. in lege sua.* Idem in prisca Medicina pag. 16. ait quodam *Medicorum plerique malorum navium gubernatorum, ipsi simillimi videntur, quod, si tranquillo mari na-*
vium

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C *vim regunt, nemo eos peccare deprehendat. Quod si eos vehemens ventus ac tempestas oppresserit jam omnibus manifeste constat eorum imperitia, & culpa, navim fuisse perditam. Sed à defensione iusta Medicorum Europæorum, ab eo cum Martinio iterum ad Asiaticos, qui paucis intermissis l. c. testatur, quod Chineses Medici ut plurimum ex simplicibus ac decoctis, medicamenta conficiant. Uitiones frictionesq; adhibeant, sectionem venæ non item; quam illi gravissimum errorem autument. Iesunio potius aliisq; refrigerantibus sanguinem ad debitam temperiem reducant, ajunt non ideo quod ferveat in olla effundendum jusculum (mecastor venustum exemplum, aut satis concinna comparatio ebullientis sanguinis cum fervente olla) sed si compescere velis, ignem subducendum. & iterum paucis intermissis: Artis Chymica Professores & hic non rari ubiq; vagantur, non aurum modo pollicentes sed & immortalitatem in hac vita, quorum penè idem, qui Europæorum scopus est, splendide mentiri scilicet, & nimium credulos, avarosque istis of-fucii fallere.*

D Nunc redeo ad priora, nempe aërem, aquam & loca. Sic nec reticendum, cum teste *Martin. loco citato pag. 5.* China seu extrema Asia, fodinis omnium metallorum v. g. auri, argenti, Mercurij seu argenti vivi, ferri, stanni, cupri, minii, lapidis lazuli, vitrioli abundet, valde vero esse simile, quod Chinesium aquæ ex montibus scaturientes, æque ac Europææ quam plurimæ, medicatæ sint, aut partem participant eorum mineralium, quæ alluunt, aut per cæcos mæandros sæpè ex satis dissito loco scaturientes, profundant ea in stagna & fluvios. Sic cum teste *Georg. Agricola rerum metallicarum peritissimo lib. X. de Natur. fossil. cap. 18. pag. 758.* in Saxonia Goslariæ reperitur rubrica atramenti sutorij succo infecta (idem vitriolum audit) similiter *Ochrâ*: item *Agricola antea lib. 1. de Natur. eorum quæ ex terra effluunt cap. 4. pag. 185.* docuerit, *Ochram* fluvium ab *Ochræ* colore nomen invenisse, illumque eo esse infectum, & luteum, ubi rivulus ex

Rame-

Ramelo monte in ipsum influit: Quis jam non rationem dare poterit, cur Goslariensis cerevisia Germanicè die Gose dicta usque adeò diuretica sit? Sic cerevisia Garlabiensis Helmstadii die Garley dicta, medicata est. Hinc teste celebratissimo Hoffmanno in paral. officin. c. ult. p. 699. lit. k. *Ea & curat & facit morbos in non asfuctis. Est enim aqua Thermalis, cujus rei indicium est sapor ille alienus. E contrario cur tam amabilis est Turgensis, wieder Wein Brunn zu Ober-Schwalbach? stagnum illud è quo coquitur cerevisia illa, habet minerale quid, quod vectura facile perit, ut in aliis quoque fit. Ideò* AUGUSTUS *Electoꝝ Lipsiæ nihil aliud quam Rastrum coxit. Summa, nolim quemquam esse securum in usu zam acidularum, quam Thermalium*

— — non gloria nobis

Causa, sed utilitas officiumq; fuit.

Haftenus ille. Ego verò ex genere mineralium aquarum quoq; illam esse auguror, cujus R. P. DN. Martinus in descriptione nonæ provinciæ Kiangnan Chinæ, quintæ urbis Chang-Cheu dictæ, his verbis p. 102. describit: *Prope Kiangin mons visitur Chin, fabulosa Sinarum historia inclutus, siquidem ibi mulierem à cervâ partu editam volunt, Leang rivulus ex parvo collo Hoei profluit in lacum prope Vusie; ejus origo fonti debetur, qui Hoej dictus est, cujus aquæ apud hanc gentem secundum obtinent præstantiæ locum, atq; ego ipse adeò bonam hanc aquam, meo etiam experimento comperi, ut credam, Sinas minimum hic aberrare à vero, hac de causa etiam à magnatibus ubiq; expetitur. cum plurimæ naves isthac transeant, vix ulla est, quæ jam in vasis paratam, vilissimo pretio non emat, quamvis si tantum ibi morari libeat, cuivis quantum lubet, haurire liceat: ad provincias maximè remotas hinc devehitur, imò in Regiam usq; PEKING. Eam enim pro potu Cha conficiendo maximè rentur aptam, ac eam ob rem coemere solent. Haftenus ille. ubi autem quæso hic in Europa venditur, aut comparari potest hæc aqua Chinitica? Idem in decima quinta provincia Junnam, & in ejus metropoleos descriptione p. 157. refert, in monte Xang, versus urbis Boream fontem reperiri aquæ frigidissimæ, quæ tamen paralyticis*

ℵ

lyticis

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Clyticis mirè prodest. Idem in decima quinta provincia Junnam p. 163. testatur reperiri fontem Hiangkui dictum, i.e. aquæ odoriferæ, quia vere præcipuè redolet, quo tempore incole ob rei insolentiam sacra fonti faciunt, & aquam vino mistam seu liquori ex oryza confecto ebibunt: hanc aquam multis morbis mederi volunt. Quod autem aquæ illæ metallicæ sint, aut partem alicujus metalli participant, id, ut credam, duo sunt, quæ me in hac sententia confirmant; quorum prius est, quod modo laudatus author retulerit, hunc rivulum ex fonte prope Uusie civitatem ex parvo colle Hœi profluere; alterum quod hujus lacus aqua ad provincias maximè remotas hinc devehatur, imò in Regiam usque PEKING, eamque ab aula aut potius aulicis pro potu Cha conficiendo optimam haberi. Optima autem longè lateque avecta, incorrupta diu permanere non posset, cum multum decedat virtutis, vel Spadanis acidulis, missis in provincias confines Germaniæ; nisi sale sui generis plurimo abundaret. Sic pluviam nostram Majalem multo sulphure & sale abundare, ac aliàs pluviam incorruptissimam diu fervari posse, non aliam ob causam, quam modò recensui, palàm est Europæis omnibus; quod nec religiosos fugit, ob quas illius virtutes ex illa potius, quàm ulla alia lustralem aquam *Wenhwasser* conficiunt. vid. sis *Digress. meam de febribus malignis Anno 1660. Francofurti editam §.44. p.55.* Neverò has meas rationes, quis, meris conjecturis annumeret probatione cassis, probabo rem ita se habere: Author est sæpiculè laudatus *Martinus* l.c. pag.102. *Non de nihilo quoque civitati Gnihing nomen esse inditum. illud enim terra gloriam sonat, quod hac de causa illi impositum est, quod ibi figlina arte vascula illa fiant, quibus ad diluendum epotandumq; Cha suum tanquam aptissimis utuntur: idcirco autem ea, Sina Kiang Sinensibus splendidioribus licet, magisq; diaphanis præferunt, quod saporem aliquem ac odorem à Sinis expetitur, potui illi tribuant; unde maximi apud eos sunt, totaq; civitas eo in opere plurimum occupatur: Quadam ex iis vasculis magno veneunt pretio, ac Estremosia illa Lusitania aut superant, aut æquant. Hactenus ille. Cum itaque & odorem & saporem Sinensibus gratum quasi spirarent*

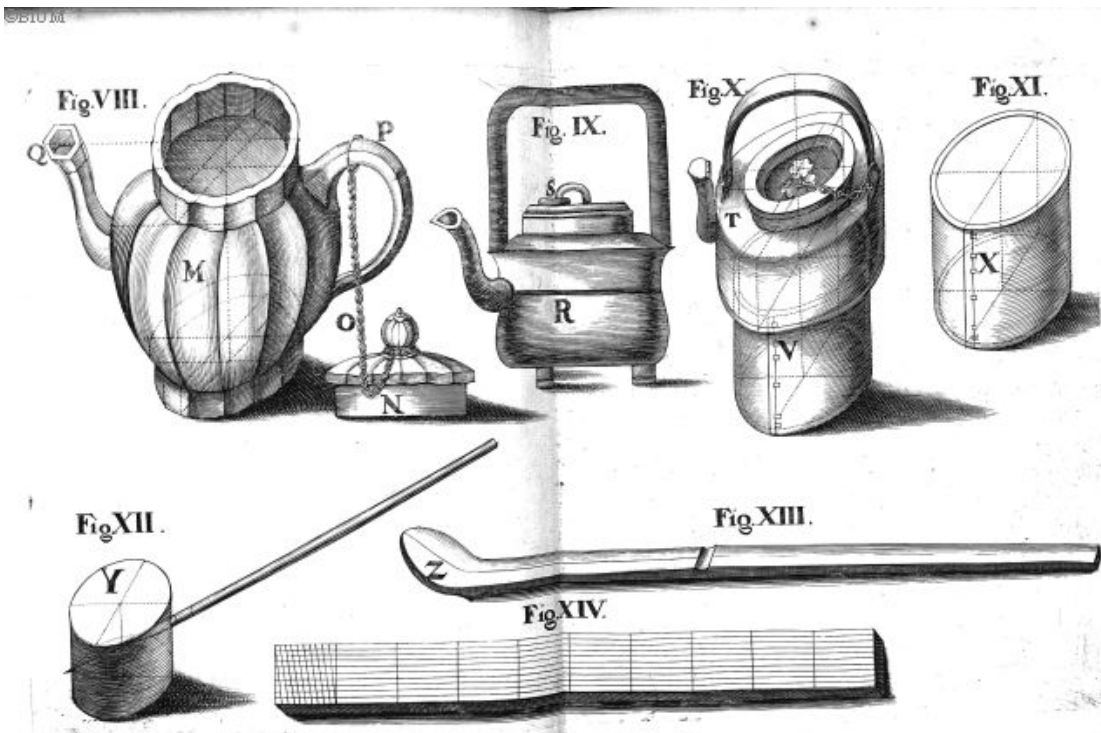
rent aut resipiant hæc vascula , ab infuso herbæ Theé caldo : Sa-
 poris autem causa sit Sal volatile, sulphur odoris, quæ vix ac ne vix
 quidem vel arte Chymicâ ab invicem aut ægerrimè separantur ;
 certè cum salis sit penetrare rerum essentias, fieri per rerum natu-
 ram aliter non potest, quin aqua illa ex fluvio, aut lacu , cujus non
 ita pridem facta est mentio, hausta, aliàs inodora , (si enim odora,
DN. Martinus solertissimus id indicasset , æquè ac fecit de tertio
 fonte) ex vasis illis pretiosis , terram Lemniam vel etiam Silesia-
 cam repræsentantibus, quicquid odoris & saporis possident, sen-
 sim extrahat. non autem extraheret , aut certè longe seignius aut
 difficilius ex argilla illa, ex qua vascula illa ficta sunt, nisi sale pene-
 trantissimo, illa aqua Leang rivuli aut fontis Hœi, & fortè vitriolô
 (docuit enim *Martinus*, vitrioli fodinas quoque reperiri in China)
 abundaret ; quod enim quis non possidet, alteri communicare non
 potest. Sapidum quidem est Theé, ast non grato est sapore, ut ex
 prioribus constat. Non ergò is sapor ac odor, quos inter Theé
 bibendum percipiunt Chineses ipsi Theé herbæ, sed vel aquæ vel
 ipsis fictilibus, vel utrisque acceptus est ferendus, aut utrisque de-
 betur : Aquæ quidem isti minerali minimè noxiæ, ex accidenti ;
 ipsi terræ aut argillæ per se : Aquæ, ratione salis sui mineralis ex-
 trahentis ex vasculis ipsis proprium sal, sulphurque ; vasculis ea-
 dem illi communicantibus. Ob quam singularem & argillæ Gni-
 hingenfi propriam virtutem, ex qua vascula illa sua fingunt Gni-
 hingenfes, illorum civitati hoc nomen impositum , quod teste
Martinio terræ gloriam sonat. Nec novum & inauditum inveniri
 ejusmodi suaveolentes minerales terras : Sic in Ducatu Kalenber-
 genfi in Germania nostra effoditur minera quædam bituminosa,
 inter terram, argillam, lapidem intermedia, quam si lingis, sive ei
 superfuderis, frigidam & præsertim pluviam (ipse hujus rei feci
 periculum abhinc circiter viginti annis , in frusto quodam dono
 quod datum erat, non recordor , à quo, Socero meo jam piæ me-
 moriæ *Jacobo Fabricio* Medicorum Regionum principi) ipsius vio-
 læ martiæ ipsissimam fragrantiam æmulatur. Sed quis dixerit ,

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C rarò vascula illa in Europa conspici, imò corvo albo Norvvagico esse rariora. sic est; adeò quippe pretiosa hujus generis vasa fictilia sunt, ut singula non ausim dicere, quanto veneant pretio, vix libræ medicæ capacia. Horum autem par elegantissimum, torno id factum diceres, usque adeò enim nitet & perpolitum est, cum scirem *Serenissimum ac Potentissimum Regem Daniae ac Norvvagia, DN. DN. meum Clementissimum FRIDERICUM TERTIUM, vivat! vivat! vivat! Patria hic Pater, alter Augustus*, servare sibi una cum aliis utensilibus Chiniticis, inter pretiosiora sua toremata, quam fieri potuit humillimè, ac par erat justa veneratione & cultu condigno, oravi S. R. M. mihi indulgeret clementissimè, ob publica studia, (quæ impensè S. R. M. promotà unà cum artibus ingenuis cupit) ut depicta aut cælata ea publici juris facerem; & ecce annuit clementissimè mihi ea exoranti; quæ pro in domi meæ *incluta ac libera Reipubl. Argentoratensis Matheseos designatus Professor simulq; graphices peritissimus DN. M. IVLIVS REICHEL*,
D ca qua vides solertia depinxit: Ut verò non solum quam fieri ulla arte potuit accuratissimè pretiosissima hæc fictilia & alia utensilia Chinesium *γλυπτης* sculperet, sed quoque quis ejusdem magnitudinis sibi comparare posset, sedulo ab illo curatum; quod illius modò laudati mei Commensalis de ipso bene merendi nunquam satis laudatum studium B. L. benignè accipiat, uterque contendimus; cujus hæc sunt:

E N operam, Benevole Lector, quam in delineandis quibusdam utensilibus Chinesium, rogatu Plurimum Reverendi, Excellentissimi & Experientissimi DN. D. SIMONIS PAULLI, Hospitis mei tum temporis liberalissimi, bono rei literariæ publico commodare volui, debui. Eam ut æqui bonique consulas submissem, amicè rogo. Quandoquidem vasa ista, nec ad artis Pictoriæ nec Perspectivæ, ut appellant, præcepta, accuratè depicta cernis; sed ad modum, quem Mechanici usurpant, cum mensuræ ratio habenda est, & Jesuita quidam in Perspectiva sua practica Parisiis Anno Æræ Christianæ 1610 Ioc LIV. recusa, plenius tradidit. Mensuram autem observandam duxi, ut in rariori hujus scripti materia & accuratissimo VIRO supra commemorato, & curioso fortasse Lectori satisfacerem. Cæterum exhibeo vasis *Fig. IX.* designati orthographiam. *Figura III.* Scenographiam, & *IV.* orthographiam intuenti objicit ejusdem

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

ejusdem vasculi. In *Fig. VIII.* vasis *M.* scenographia, operculi *N.* orthographia cernitur. Reliquorum omnium scenographias descripsi. Pedem Geometricum Rhinlandicum adhibui, ad cuius mensuram omnes vasculorum istorum partes ea proportione & symmetria conveniunt, qua delineatorum ad minoris *Figur. XIV.* appositi pedis denaria subdivisione distincti. Solum *Fig. XIII.* representatum instrumentum ligneum prototypo suo magnitudine planè congruit. In omnibus longitudinem & latitudinem diametris & diagoniis, altitudinem sive profunditatem perpendicularibus notavi occultis. Denique haud fore spero, ut scrupulus suboriatur Mathematicum perito Lectori in tubulo illo tetraëdro, quo in *Fig. I.* aëri ad prunas in adjecto Caldario positas, excitandas patet aditus. nec in *Fig. IX.* cuius duo pedes, quorum alter alterum visui aufert, gemina arguit umbra. Operam in hac delineatione dedi, præfiscine dixerim, sedulam, quod si quid erroris surreperit, id injuriis, quibus charta obnoxia: utpote quæ calore vel modico siccata junctius coit, humida dilatatur, aut Chalcographo insigni alioquin artifici; at in huiusmodi operibus cupro inscribendis minus exercitato adscribes. Paucula hæc sunt, quæ rogante huius scripti Authore Celeberrimo adjicienda videbantur. Vale.

DESIGNATIO ET EXPLICATIO FIGURARUM,
utensilia quædam Chinesium representantium.

Figura I. A. Ex cupro Chinitico elegantissimo affabre factum vasculum lageni-forme, bractea cuprea, seu pariete intergerino aut mediano interstinctum nobis unâ cum ansâ exhibet, quod primo aspectu unicum & simplex, at si lustres id, aut accuratius intuearis, geminum ac duplex, duplicibus quoque operculis id esse advertis. Quippe prius lit. *A.* foveolum aut furnulum meritissimo dixeris, seu in quem conjiciuntur prunæ, cujus præfurnium clathratum lit. *B.* denotat, per quod prunæ ventilantur, ut acris urant: alterum aut posterius vasculum in internâ superficie aut concava parte stanno obductum, aut, ut ita dicam, stanno incrustatum est, vel exiccandæ, vel coquendæ herbæ Thee aptum, præditum tubulo peculiari, cujus operculum lit. *a.* denotat, cuiusq; beneficio clausis ac operculatis grandibus illis operculis *C. D.* vapores Thee eo remota exhalare, vel tubulo imposto, pro lubitu compeisci queant.

Fig. II. E. Vasculum cupreum est, in quo vel Thee coquitur, vel exiccaturæ reconditur, tubulum illius *E.*, operculum vero *F.* denotat.

Fig. III. & IV. G. G. Unum idemq; vasculum diverso aspectu exhibet, cujus concava pars subtilissima lamina aut bractea deaurata inducta est; exterior & convexa Chinitico artificio lacca incrustata est.

Fig. V. lit. I. I. duo folia representat, quæ inter *N. I.* Genuini Thee Chinitici foliolum jussu meo, sed studio artis pharmaceutices studiosorum maceratum, curiosis post deinceps

SIMONIS PAULLI COMMENT.

C

ipforum manibus explicatum, arteq; complanatum est. N. 2. Chamelægni Megapolitane seu nostratis Porphy Germanicæ Post/ Gallicæ Piment Royal, Belgicæ Gagel ab Anno 1622. in Bothanotheca mea servata, & à me in Megapoli lecta & arte exiccata nobis exhibet.

- Fig. VI. K. Aliud, & ut puto, spurij aut nobis Thee Chinitici folium ex China allatum.
- Fig. VII. L. Spiræ Theophrasti Clusio authore, hic Hafniæ in viridariis Magnatum crescentis folium; Chinitico Thee spurio, aut quo legitimum adulteratur, adeo persimile, ut ovum ovo, lac lacti est.
- Fig. VIII. M. Pretiosissimi fictilis polygoni aut Carchesii, quod vel ex terra Lemnia vel Silesiaca sigillatis fictum diceret, figuram representat, cujus operculum N. catenula elegantissima optimi auri O ansæ illius, P concatenatum est, aut ex ea dependet, rostrum aut tubulis illius Q. exquisitissimo artificio ejusdem nota auro prænunitum est.
- Fig. IX. R. Aliud fictile quoq; rostratum, sed diversa à priori, eaq; subrotunda aut oblonga forma, cujus operculo annulus inditus ex argilla solum fictus. S. aptus ad id removendum vel aptandum oræ fictilis. Utraq; hæc fictilia fragrantissima sunt; quorum prius spadiceo propemodum est colore; posterius ex subrubro albicat.
- Fig. X. T. Aeneum stanno inductum vasculum denotat, capax q. uncias quatuor, cujus inferior pars circa lit. V. ita lignea lorica obducitur, ex ligno Europæo alicui cribris consciendis persimili aut apto confecta, seu gladius in vaginam reconditur, quem ut pro lubitu evaginare, ita huic poculo loricam detrahere potes. puto autem Chineses huic poculo caldum Thee, sive infusum, sive decoctum, infundere, quo ne manibus id officiat, si non eas ustulet, late id dicto modo loricant, quo tanto commodius decoctum id versare queant, ne labia linguamq; justo ferventius, & calidius quasi adurat.
- Fig. XI. lit. X. Loricam illam ligneam aut manubrium ligneum detractum seorsim exhibet.
- Fig. XII. Y. Tudiculam ligneam unà cum manubrio hemicyclo ligneo representat.
- Fig. XIII. Z. Spathulam aut rudiculam ligneam urvam, aut repandam denotat.
- Fig. XIV. Pes est Geometricus minor denaria subdivisione distinctus.

D

Sed de Vasculis hoc observatione dignum, quod tam gratissimo sint odore, ut ad Juniperi, Cupressi arboris aut ligni aloës fragrantiam quamproximè accedant, quæ terræ procul dubio bituminosæ, ex qua ficta sunt, debetur, aut ei accepta ferenda est. Sic recordaris terram illam bituminosam Kalenburgensem violas redolere, atque hanc vasculorum fragrantiam quam tanto opere, ut testatur *Martinus*, expetunt Chineses inter Thee bibendum, facere, ut maximi apud eos fiant, & ex iis quædam magno veneant pretio;

pretio; quæ sive vascula sive ollas, si recordaris priorum, post *Johannem Massæum*, à *Tulpio* doctus es, aliaque perpolita hujus culinæ instrumenta, aliquot aureorum millibus à Sinensibus redempta, sericis integumentis involuta, intimis solummodò amicis ostendi, neque ab ipsis minori haberi ea loco, quam apud nos adamantes, gemmæ, ac braccata summi pretii monilia. Faceffant ergo hinc omnes Europæi, bibituri, aut sorpturi Theé aquam aut illius infusum, sed prius Gnihingensia illa vascula, & lacus Uusie aquam ex China incorruptam in Europam transportent, quam pergant Theé odore cassum, hic in Europa decoquere, ac saccharo edulcare: ac tum demum similes effectus hic in Europa Theé edere posse, credi posset, quos in China edere jactatur; ut verbulo iterum non meminerim aëris. Et sanè longè verius, itemque rationi congruentius, potius aquæ bonitatem, qua Chineses fruuntur, à calculo, podagra, arthritide, quam Theé (quod tamen non nego) solum & unicum eos vindicare. Huic accedit, quod foliorum Theé vires necessariò exolescant, ac labesiant in longissimo illo Orientali itinere præ calore Solis immenso ac intolerabili, dum bis æquatore m subire naves coguntur, prius, quam ut nos Europæi Theé illo potiri queamus. Quare illi omnium rectissimè Europæis consulunt, & illorum commodis velificantur, (experientiâ & usu edocti) qui teste *Mercatore in descriptione Regni Chinæ pag. m. 721.* suadent, ut Rhabarbarum, quo China, ut abundantissima est, ita præstantissimum profert, terrestri itinere per Persiam minimè mari in Europam id avehant; veriti ne viribus id spoliatur suis tam immensum orbis spatium, integram Africam circum aut prætervectum. Sanè hæc illorum oratio salem habet. Quid ergò jam fiet foliolis fruticis Theé, aut Chamæleagni Chiniticæ, semel atque iterum ipsa in China, ferreo in cacabo calfactis, ac in furno ita exiccatis, ut conglomerentur. vid. R. R. P. P. *Rhodium & Martinium*: virtus ac vires Rhabarbari radicum, recensitas ob causas cum exhalent, longe compactioris corporis, quam tenerissima foliola Theé verno tempore lecta, gustu acerbo, & subamaro, sed
odore

Codore nullo: unde inferre licet, salibus quidem volatili, ac fixo ea adhuc esse prædita, sed sulphuribus suis cassâ, maximè autem volatili. Nam si omni omnino sulphure carerent, ne quidem inflammarentur, nec exuri possent. Cæteroquin ex anonymo Authore libri, cui Titulus: *Artificia hominum Miranda Natura in Sina & Europa*, Francofurti 1656. editi, noto, illum Cap. XXXV. p. 769. testari, quod *Chinensibus in Chekiang sylvæ sint mororum, bombyces tot, & sericipanni tanta copia, ut viliori pretio ibi decem vestes, quam ullibi apud Europæos unica lanæ comparari possit. Moros, ut Europæi vites, quotannis putare solent, nec in altas arbores eas cætescere sinunt; quod minorum folia præstantiorem byssum ac filum producere, longissimo tot annorum experimento edocti sint, atq; hinc primam texturam sili, à secunda optimè distinguunt. Ea est, quæ à vernis illis molliculisq; ac delicatioribus foliis, quibus bombyces aluntur, prodit, altera ab æstivis ac durioribus: tantam operis mutationem affert vel sola cibi varietas in subtilissimis illis animalibus.* Hactenus ille. Hæc si vera est, ut

D de fide Authoris minimè dubito, de bombycum nutritu, relatio, utique nos Europæi docemur, ingens quoque discrimen inter vernans foliolum sive Theé Chinensium, sive Theé aut Chamæleagni Europææ, intercedere discrimen, ut passim quidem in hoc meo Commentario innui. at loco hoc insigni hujus anonymi authoris magis ac magis confirmor, nempe, & vernum Chamæleagni, seu Theé Europæi folium longè aliis viribus ac æstivum, Sol ubi Leonem ingressus est Zodiaci, esse præditum, quod paradoxologo mihi hactenus concedere permulti noluerunt, qui bombycum exemplo manifesto, manifestissimè refutantur, in præsens, & quasi in barbam.

Ὡς ἐν παράδεισῳ quoque hic loci exoro Te, quisquis es veritatis amore ductus, aut ipse sis Philalethes, incende folia, folia dico, non fruticem, non flores, non semen nostratis Theé seu Chamæleagni Europææ, quorum odor in siccatis etiam evanuit, vel conjice super prunas, conjice quoque totidem pondere & mensura Theé Chinitici super prunas, sed non in uno eodemque conclavi; nisi

DE ABUSU TABACI ET HERBÆ THEE.

nisi admodum sis obefæ naris, jurabis, unum eundemque expirare aut reddere odorem. Sed quid in dubium iterum ea hic voco, cum jam dudū probarim, non ficulneis fundamentis, sed solidis rationibus, aut ad minimum maximè probabilibus, *numero-folum non specie differre Thee, & Chamaleagnum.*

Non de omnibus quidem consuetudinibus, statutis, legibus aut mandatis urbium Europæarum mihi constat, quibus coërcentur nimia protervitas & auri-facra fames, aut nimius habendi amor pharmacopæorum quorundam; ast in superiori ac inferiori Germania, nec non in Nobilissimi hujus Regni provinciis, mandatis Regiis cautum est, ut iste pharmacopæus damnus sit, qui exoletas herbas vendiderit, vel medicamentis remisuerit; imò receptæ est consuetudinis in quibusdam Germaniæ provinciis, sed tamen id minimè cum infamia aut dedecore pharmacopæorum conjunctum est, ut in foris aut compitis spectante omni populo exurantur ac concrementur herbæ, radices, frutices &c. (ne cives, quibus res angusta domi est, morbidi, defraudantes suam genium, omni emungantur pecunia, ut Vidua illa in novo Testamento Luc. 8. v. 43.) quæ ceu vieta, Medicorum censura rejecit, aut nigro lapillo ad ignem condemnavit; imò ve ea, quæ illi suspicantur, intra anni spatium non esse lecta, aut in officinas illata. Et tamen nos Europæi insuper habemus, horna sint illa folia, vel abhinc annum aut biennium in China lecta, quæ integri anni plus minus spatium exacto, serius, ocyus demum cum navibus Amstelrodamum advehuntur, ubi ex China primò solverunt. Cogitate quæso, quæso cogitate, quanta, quanta hæc sit nostra Europæorum probitas; probitas dico, quam Ethicorum nullus vel ferret, vel laudaret, comparatam ad caliditatem Chinesium, quæ facit, ut nos Europæi nec Asiaticos improbos suspicemur, cum sint; nec ob eam quidem nos indignemur, si vel, ut ita loquar, ante Trojani belli tempora lecta Thee folia nobis obtrudant, quorum aliàs usus ipsis Chinesibus recens. Et quis jurare ausit, cum odora non sint, quin non eadem illa ipsa folia, quæ semel atq; iterum infuderunt,

93

A

B

aut

Caut aqua macerarunt Asiatici, postquam illi sorbuerunt jusculum, quin non arte iterum exsiccent, ac in Europam mittant, quippe facile lingua atteruntur, in grossum pulverem mansa, & quasi in pulverem resolvuntur, saliva aut sputo, ubi permaduerunt. Ut taceam, insuper eadem folia adulterari aliis, aut genuinis surrogari, aut remisceri iis, ut ex prioribus constat, valde esse credibile, unà cum *Clariss. nostro VVormio*, me jam pridem docuisse. Bellum intestinum bellorum omnium pessimum vereor, ne satis grave nostris cervicibus immineat, ubi in capita nostra conjurabunt pharmacopæorum cohortes,

junctæq; umbone phalanges,

Ideò quod nos Medici interdiciamus eis usum herbarum Europæarū exoletarum, & tamē ferre possimus, tantā vim, odore carentis Theé, jam pridem in China, in Chinensium usum & commodum studiosè ustulati, inferri in Europam, imo in Magnatum cubicula. Verum cogites quæso, anne is se deridendum toti Europæ exponeret, qui Tabacum ex Brasilia, minutatim concisum, arte exiccatum, mox ad calycem tubuli eo referciendum, mox incendendum, ut Indus & Americanus id usurparet, magna copia in Europam inveheret? aut nobis id commendaret, aut id unctuosolentoque sulphure præstanti aut adhuc in funes quasi contorto Tabaco præferret? Quis enim non intelligit, si dicto modo præparatum, & exiccatum post aliquot menses, commendares Europæo catarrhoso, id jam dudum eviluisse, ac propalam contemptui esse. Ast nos Europæi non cogitamus, ita quoq; cum Theé comparatum esse, quod ut Chineses ustulent, ut curiosè in vasculis probè operculatis fervent, ne aër in ea intromittatur, idque corrumpat, aut justo impensius exiccet, id ex prioribus constat. Quæso ergò cogitate, ut nos Europæi ab Asiaticis decipiamur, ut ab iis pecunia emungamur! Certè nostrarum esset partium, à Magistratu impetraremus, tempestivè averruncaretur hoc gliscens & jam longè lateque serpens Epidemium malum, totam Europam non minus, quam Tabaci Americani abusus infestans, eique infer-

fum.

sum. Quippe, quæ utraque & Cahvæ aqua, ut superius probavi, elumbent Viros Europæos, ita ut sterilefcant instar Eunuchorum, quorum quidam sceleratissimi congressus sunt appetentissimi; sed notum quoque nihil illos potesse, etiam si illi quid semini analogon profundant. Hinc Turcæ suos Eunuchos diversissimo ab Italico modo castrant, nempe præscindunt iis una cum testiculis mentulam; Itali non item; quem pusiones castrandæ actum, *Celeberrimum Ictum*, ac in Patria Academia P. P. alterum Donellum, quippe ad unguem norat propemodum universum Juris corpus recitare, *Sim. Tolemannum* sed jocis ac facetiis natum, grandævum Senem; memini abhinc quadraginta & amplius annis Gallicè me ac alios juvenes animi causa docentem, *appellare ac joco dicere*, quo permolere incubi Eunuchi Turcarum uxores succubas non possent, nec titillare eas illis instar tribadum liceret, *id esse, iis præscindere parentalia una cum temone*: sed jocorum satis hic loci, quæ servanda theatro anatomico: non verò hæc commentatus sum, in vestibus pueris, neu Catéchumenis, neu Religiosis, sed Medicinæ Candidatis, ac Anatomæ studiosis, qui non gravabuntur adire Celebratissimi Nostratis *Thomæ Bartholini*, Affinis conjunctissimi lib. I. Anatom. Reformatae Lugdun. Batavor. Ann. 1651. editæ cap. 23. p. 145. in cujus calce docebuntur, quæ quandoq; fiat, ut caballi, taurique castrati observati sint generasse. Ne ergò Turcæ ex Eunuchis suis supposititium tollant, aut suscipiant foetum, hinc in miseros illos adeò sæviunt, & longè truculentius contra illos se gerunt quam Itali.

Ultimò meum est servare fidem, siquidem dedi, me post vitæ Chinensium huic meo *σχασμῶ* Botanico hic loci paucula quædam de moribus Chinensium attexere, quo tandem in eo mea terminetur oratio, unde exorsa, aut profecta est. Vestris ergò sine ingratiis fiat, obtestor vos, Viri experientissimi, ut cum me scio nemo authorum esset, qui eos R. P. Martinio pertractavit accuratius, cui non diffiteor, plurima me debere, mihi ut liceat ipso auctore Viro fidei pleno, eos quasi vivis quoque depingere coloribus.

C Qui Chinenſes, ubi agebatur de Pſeudomedicis, eſſe mendaciſſi-
moſ teſtatus eſt: atque ita non Cretenſes ſolùm, ſed etiam Chi-
nenſes mendaces ſunt. Idem p. 5. Atlantis Chinici inquit: *Euro-
pæi fortitudine Sinis præſtamus, Sinæ nobis ingenij acumine. Sagaces ſunt,
ſubdoli, ac ad ſubitos caſus acutiſſimi, & impavidi, ſolertes etiam ſunt. atq;
indutrii; rerum utilium nihil omninò perire ſinunt, viliffima quæq;
ſcruta etiam in tanta rerum abundantia colligunt, ſervantq;, oſſa ca-
num, gallinarum plumas, porcorum ſetas, inſo & ſpurciſſima quæq; ex-
crementa, quibus etiam mercimonia inſtituunt pag. 7. Ingenij quoque
acumen perperam ſepe oſtendunt dolis & fucis, quibus aliis imponunt.
Et paucis intermiſſis: Mercatores induſtrii ſunt & ſolertes, gens tota
otio inimica & deſidia, ubi vel minima lucelli aſſulget ſpes, nullus eis la-
bor gravis, quippe honeſto utile ſepè potius & antiquius. Valetudinis
ſat firmæ ac robuſtæ, duratis vel inde à puero lacertis, colore candido cer-
tant alicubi cum Europæis.*

Hic loci, quemadmodum ut antea diætam, aut potius victum
D Chinenſium cum Europæorum utcunq; contuli, ita in præſens
illorum mores, cum noſtris, comparandos ſe mihi offerunt. Vè-
rum, quem eruditòrum fugit inclutiſſimæ famæ Satyricum *Iohan-
nem Barclajum* edidiſſe horum Iconem, vel ſingulorum propemo-
dum in Europa Regnorum, Regionumve, pro in ne actum agere
velle videar, aut operâ temporeque abuti, ſciens volensq; hoc la-
bore & ſtudio ſuperſedeo: Qui an in eâ hiſtoriæ leges neglexerit,
aut pluſculum quam concedit veritas affectui indulſerit; nec ut
Cornel. Tacitus ſine ira & ſtudio, illorumque cauſas procul habue-
rit mores illorum deſcribendo, hoc meum non eſt examinare, aut
excutere accuratius. Ego enim veluti in *Platonis* Republ. verſor,
*qui lib. 2. de Rep. p. 476. F. ſtatuit: ſingula fieri & plura & melius & faci-
lius, quando ſinguli ſingula ſecundum naturam occasione ſervata ab aliis
ceſſantes efficiunt:* Qui Medicinam tot annos cum in Ducali Me-
gapolitana, tum Regia hac Hafnienſi Academiis profeſſus, jam in
Ethicorum caſtra tranſire nolo. Præſciſcinè tamen dixerim, Chi-
nenſium calliditatem omnium noſtrum Europæorum ſuperare
pruden-

prudentiam, illorumque scruta, quorum quædam non sine ingenti illorum probro *Martinus* recensuit, quibusq; mercimonia instituant, satis indicare quam vellent, si possent, possunt autem quia volunt, universam Europam longè aliis moribus, cum non solum sint callidi, sed mendaces, sed avari, decipere. Quorum animos cum tot egregiæ animi virtutes scilicet, ut sunt calliditas, mendacitas, avarities occupent, hinc ubi *vel minima lucelli spes affulget, nullus eis labor gravis*, (quo aliàs apud Poëtas, Dii nobis omnia, imò ipsam virtutem divendant) *utili honestatem posthabentibus*. Ego verò Patrem Mendaciorum, aut Beelzebub, piè credo, hos Ethnicos avarissimos, callidissimos, mendacissimos instigasse, aut similem illi Diabolum, qui Parentibus nostris Adamo ac Evæ in Paradiso imposuit, iis persuasisse, fingerent illi, potu Thee immortalitatem in hac vita nos apisci posse, aut certe *μακροβιότητα* & finxerunt illa hi Chinenses, *qui hodie in offensis & peccatis adhuc versantur, ut est vita mundi hujus, secundum Principem, cui potestas est aeris, & spiritus nunc agentis in hominibus contumacibus*, ut ita cum Apostolo Paulo ad Ephesios secundo loquar, ac lucroso satis eventu hoc commentum divulgarent inter Europæos, mercaturam amplam in India exercentes; hinc usu venit, ut nos Europæos Chinenses illi faverrimè decipiant. Quanta enim pecunia quotannis nos emungant, dum vietum, exsuccum, odore cassum, trimulum, quadrimulum, imò adulteratum (recordaris priorum) nobis Europæis obtrudant, aut ingenti pretio redemptum divendant, huc usque nobis ignaris suum Thee, hoc modum excedit omnem. Cum ergò commodum ex *Hipp. nostri* vita recordatus essem, ipsum æterna sui laude, ubi in Illyrios, Pœonas, ac Barbarorum Regionem pestis ingrueret, rectaque conjectura judicasset, morbum in Atticam proventuram; Hippocratemque ad id, quod futurum erat, prævidentem, tum urbium tum discipulorum curam suscepisse: Utique & ego, non mihi Suffenus sum, novi me ipsum, nec me esse Hippocratem, qui nullum unquam Medicum ad illius famam pergere posse hoc seculo scisco, ut olim in *Oratione mea*, uti vocant,

SIMONIS PAULLI COMMENT.

Cant, *Introductoria*, defendi, cum P. C. enucleatis suffragiis in Rostochienſi & Patria Academia Publ. Medicinæ Profeſſor renunciatus eſſem; attamen non diffiteor, me ipſi Hippocrati affectu cedere nolle: quo ut ille peſtem Atticam à patria ſua maturè ſtudioſèque avertere, nihil prius habuit; ita ego unicè ſtudere hoc meo *ῥαſμῶ* Botanico volui, ut in China eductam, & per univerſam Europam inſtar Epidemii mali ſerpentem cladem, non quidem illicò ſed furtim fortunis noſtris nos Europæos conantem evertere, ac certè magnam partem earum dolosè intercipientem (malum) poſſem avertere. Ex quo meo *ῥαſμῶ* Botanico conſtat, me Viriſ ſumma authoritate, quaſi ducibus, & illorum authoritati conſiſum demonſtraſſe, Theé non ſolùm Tartariæ ac Chinæ, ſed quoque nobis Europæis, imò nobis Danis ac Germanis eſſe indigenam fruticem; ipſumque Thà, aut Theé ipſiſſimam eſſe Chamæleagnum Dodonæi, ſeu Myrtum Brabanticam Dan. *Porſ*/German. *Porſ*/Gallicè *Piment Royal* Belgicè *Gagel* dictam, atque adeò

DTheé Chinenſium à noſtrati Myrto Brabantica, aut Chamæleagnò Europæâ minime ſpecie, ſed ſolum numero differre. Quod ut ignariſ artiſ noſtræ, ac ſtudioſi Botanici, creditu difficile, ita eiſdem non facilius perſuaſu erit, deſinant deinceps Theé Chinitico ſeſe oblectare, ſed illi ſurrogent modò indigitatum noſtratum Theé Europæum, ſeu Chamæleagnum noſtratem Europæam. At cum dictatoria penes me non ſit authoritas, quam nec mihi arrego, utique neminem mortalium cogam, juret in mea verba, vel ſubſcribat meæ huic ſententiæ, aut inaudito paradoxo; Coræbo enim, id ſi contenderem, eſſem ſtultior, non: Attamen author illiſ eſſe pervelim, cum ſupralaudatus Antoniuſ Muſa, uſque adeò deprædicet Betonicam, ut vel 40. morbis, ſi non omnibus remediet, tot tantarumq; virtutum, orbique Europæo notiſſimam herbam, ſibi commendatiſſimam habeant, ac poſt dein loco Theé Chinenſiſ inodori, ac ætate & longitudine itineriſ neceſſariò corruptæ, aut certè non iſdem hic in Europa viribuſ præditæ herbæ, quibuſ in Aſia eſt, comparent ſibi Betonicam Europæarum herbarum nobiliſſimam

liffimam, ex eaq; eundem in modum infusum aut decoctum, quo **A**
 ex suo sibi Theé Chineses, parent; nec dubito, quin omnibus iis
 malis &c. æquè feliciter hic in Europa queamus mederi, quam qui-
 bus Chineses in China suo Theé. Quorum Medicorum solertia
 meritissimo laudanda est, quod cibi potusq; abstinentiâ, simplici-
 busque decoctis, aut similibus potius medeantur ægris, quam ut
 multis compositis medicamentis onerent debilem valetudinem,
 vel magis magisq; debilitent improvidè; *Natura cum paucis sit con-*
tenta: Natura cum simplicissimis gaudeat; Natura cum refocillari tor-
pescentes sive medicamentis sive cibis velit; nolit utrisq; instar oneraria
navis saburrâ, farragine compositorum medicamentorum onerari,
parata aliâs

Vitaq; cum gemitu fugere indignata sub umbras.

Hæc si quis ac priora omnia riserit; rideat per me licet, usq;
 dum ipsi rumpantur ut ilia Momo. Ego certè illius causa me non
 rumpam, qui tutus ac securus sub clientela supra laudati Epicæti,
 & pone veritatis castrum delitescō, dum ea, quæ optima mihi tot **B**
 ducibus ac veluti mystagogis in re Botanica visa sunt Europæo or-
 bi, aut in eo illustribus Collegiis Medicis, posito omni supercilio
 proponere, & eorum censuræ subicere volui; minimè verò eam
 expectans, ut ea vexer ab ullo umbratico Doctorculo, Disputator-
 culo, qui cruda sua studia instar horæi fructus, quo actutum venum
 eant in forum magno ordinis nostri opprobrio propellit,

Imberbis juvenis mentum cui glabrius ovo,

fæpe non P. C. enucleatis, sed vel eblanditis, vel emptis pretio suf-
 fragiis hanc dignitatem qui indeptus est, minimè inde ullam ca-
 ptans gloriam; sed qui mihi persuadeo, quasi à Deo in ea statione
 sim collocatus, ut, quemadmodum ab ineunte adolescentiâ mea,
 aut potius sumpta virili toga, publicis commodis ac studiis com-
 modare voluerim; commodaverim iis (jactone me?) virili mea
 ætate; ita senili hac mea me decere in eadem statione persistere,
 ac Deo, Patriæque servire, usq; dum ab illo ceu Induperatore sum-
 mo, jus vitæ ac necis, in me, seruum suum, habente, ex eâ evocer,
 quem haud gemens sequar

Integer vitæ scelerisq; purus:

olim

Colim lætam illam vocem : *Euge, serve fidelis*, ultimo mundi decretorio die auditurus.

Quæ omnia quin æqui boniq; Medicinæ Candidati consulant, nullus dubito, quos cæterosq; benevolos hujus Commentarii mei lectores, non meis, sed ipsius Cic. verbis, pauculis solum mutatis, ex 4. *Academicar. Question. p. m. 34.* petitis, oratum venio, talem me æstimant, qualem Cicero se æstimari voluit; Cujus hæc sunt :

Ego (inquit) si aut ostentatione aliqua adductus, aut studio certandi, ad hanc potissimum Philosophiam (ad hunc σοχασμὸν βολαικὸν) me applicavi, non modo stultitiam meam, sed etiam mores & naturam contemnendam puto. Nam si minimis in rebus pertinacia reprehenditur, calumnia etiam coercetur: ego de omni statu consilioq; totius vitæ aut certare cum aliis pugnaciter, aut frustrari cum aliis, tum etiam me ipsum velim? Ita q; nisi ineptum putarem, cum in tali disputatione id facerem, quod, cum de Republ. (de Re Botanica) disceptatur, fieri interdum solet: Iurarem per Iovem Deosq; penateis (ego per Deum immortalem cœli ac terræ Dominum, Deum, ac Dominum Dominantium) me & ardere studio veri reperiendi, & ea sentire, quæ dicerem. Quis enim possum non cupere verum invenire, cum gaudeam, si simile veri quid invenerim? sed ut hoc pulcherrimum esse judicem, vera videre: sic, pro veris probare falsa, turpissimum est. Nec tamen ego is sum, qui nihil unquam falsi approbem, qui nunquam assentiar, qui nihil opiner: sed querimus de sapiente. Ego verò ipse & magnus quidem sum opinator (non enim sum sapiens) & meas cogitationes sic dirigo, non ad illam parvulam cynosuram

*Qua fidunt duce nocturna Phænices in alto,
ut ait Aratus, eoq; directius gubernant, quòd eam tenent*

*Quæ cursu interiori brevi convertitur orbe,
sed ad Helicem, & clarissimos septentriones, i. e. rationes has, latiore
specie, non ad tenue elimatas. Eò sit, ut errorem,
& vager latius.*

F I N I S.

Macrobius Lib. VII. Saturnal.

Postremo, si in his quæ sumimus, varietatem noxiam putas, cur potionum remedia, quæ per os humanis visceribus infunditis, ex tam contrariis & sibi repugnantibus mixta componitis? succo papaveris admiscetis euphorbium; mandragoram, aliasque herbas conclamati frigoris pipere temperatis: sed nec monstrosis carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos Castorum & venenata corpora viperarum; *quibus admiscetis, quicquid nutrit India quicquid devehitur herbarum, quibus Creta generosa est.*

P

ERRATA

graviora sic corriguntur, ac omiſſa
adduntur.

In Dedicacione.

Asteriſcò * 3. lin. 11. pro *rato*
lege *catò*.
* 4. lin. 2. l. *illorum*.
* *, 1. l. 15. l. *Ita ſi*.

In Prefatione ad L. B.

Asteriſcò * *, 4. l. 10. l. *cum ob*.
lin. 16. pro *quam* l. *que*.

In Commentario ipſo.

Fol. 1. D. lin. 12. poſt *paratum* adde:
paucag, quantitate ſumptum.

F. 2. B. l. 12. l. *oedematofis*.

F. 4. C. l. 9. l. *quò*.

l. 16. dele, *hujus*.

D. l. 7. l. *Democriti*.

F. 5. A. l. 5. l. *In claſſe tertia Quadri-*
dripartiti mei, cum &c.

D. l. 5. l. *ditioni*.

F. 7. B. l. 11. l. *catarrhò*.

C. l. 11. adde poſt *Americà*, *mit-*
titur.

D. l. 9. poſt *ipſum*, adde: *non*.

F. 8. C. l. 7. l. *ſicco*.

D. l. 9. pro *BAUHINI*, l.
BARTHOLINI.

l. 12. l. *proceſſus mammil-*
lares.

l. 13. l. *qui in anteriori*.

l. 14. l. *inveſtità*.

l. 15. l. *occupant*.

F. 7. A. l. 3. l. *Tabacophylorum*.

Fol. 9. D. l. 4. Germanica illa verba
parentheſi incluſa, trans-
pone in lin. 7. poſt ver-
bum refererit: & lege
Wann einer &c.

F. 10. A. l. 10. l. *uſurpatis*.

C. l. 7. l. pro *abuſu*, *uſu*.

D. l. 1. l. *narcotico*.

F. 11. A. l. 6. l. *nobis*.

D. l. 11. dele *conſcrip: a*.

F. 12. B. l. 4. l. *hic*.

C. l. 12. l. *quibus etiam*.

F. 13. A. l. 1. l. *noſtros*.

l. 2. pro & l. *aut*.

l. 9. l. *frequentior illi: us*.

D. l. 7. l. *perpuſilla*.

F. 14. C. l. 10. l. *faſciculum*.

F. 15. B. l. 3. l. *ſuſcitari*.

C. l. 4. l. *Bauchauſ*.

F. 17. C. l. 5. poſt *primum*, adde
Chinenses.

F. 18. A. l. 3. l. *ba Thee poſtea*
Thee ſuffr.

C. l. 6. l. *conſeſſum*.

l. 13. l. *at me neq;*.

F. 19. A. l. 2. l. *dubiſratione*.

l. 16. l. *habeto*.

C. l. 2. l. *neu ſem*.

l. 7. l. *ſemen aut*.

F. 20. A. l. 7. l. *ſunt*.

l. 16. poſt *crenata* adde:
modo non crenata.

B. l. pen. l. *aut Sin*.

(?)

Fol. 20.

- Fol. 20. D. l. 1. l. *vernum.*
 F. 21. A. l. 11. l. *Betonica; Quana et.*
 l. 12. post *concliat* adde:
atq; adeo animalem facultatem miracè refic. t. Ob.
&c.
 l. 15 l. *inclemens.*
 B. l. 15. post *ramillum* adde:
illius foliorum.
 F. 22. A. l. 11. l. *& quidem.*
 B. l. 13 l. *Coswo:beca.*
 D. l. 1. l. *aqvi valentis.*
 F. 23. C. l. 5 l. *lia Thee esse. l. 7. l. æ-*
 F. 24. B. l. pen. l. *Theetatum. tatis*
 C. l. 7. l. *Diarrhaea cess.*
 F. 25. A. l. 6. pro p. 128. l. 218.
 L. 11. l. *it. q; valentis.*
 F. 26. B. l. 1. l. *add. us.*
 D. l. 7. dele *Schij.*
 F. 27. B. l. ult. l. *Specie.*
 C. l. 13 l. *instar incantamenti.*
 D. l. 6. post *posse* adde: *auguror.*

- Fol. 29 A. l. 1. l. *omni odore.*
 B. l. 8. l. *infestari.*
 l. 9. l. *vindicemur.*
 C. l. 3. l. *Asiatico.*
 F. 30. B. lin. antep l. *bibula.*
 C. l. 5 pro *quarta* l. *tertia.*
 F. 31. D. lin. 5. post *nempe* adde:
pag. 51.
 l. 6. post: *foliola* adde: *Fig.*
Via. No. 1. lit. L. item q; Fig.
VI. lit. K.
 in eadem linea post *majus.*
 adde: *Fig. VI. lit. K.*
 l. 7. post *est* adde: *Fig. VII.*
lit. L.
 l. 12. l. *curavi.*
 in ead. lin. post *illud* adde:
 seu *fig. Via. No. 2. lit. L.*
 in priori tabula hujus *com-*
mentarii coelatum.
 l. 13. l. *Chinensis.*
 F. 32. A. l. 6. post *Spirææ* adde:

Quam meritissimò Rhus aut Sumach speciebus, ob ipsius fruticis magnitudinem, foliorum, florum, saporisq; convenientiam & similitudinem annumerandam arbitror, licet me, non fugiat, *Celebratissimo* BAUHINO placuisse, eam in *Pinace suo pag. 475.* inter agnum castum, seu viticem & ligustrum quasi intermediam, medio loco collocare, appellareq; eam *fruticem spicatum foliis salignis serratis*; ceu dubium, ad quod genus fruticum potissimum ea vel referenda sit, vel pertineat; cujus flores cum verticillatim spicato ordine virgularum fastigia coronent, æque ac agni casti seu viticis suas virgulas, *Spiræa* vitici persimilis videri quidem poterit; ast si illius flores unâ cum foliis crenatis accurate lustraveris, longè rectius *Spiræa* ad Rhus aut Sumach, quam ad ullam aliam cujuscunq; fruticis speciem, pertinere mecum asseverabis. Sed cum illius vires nondum doctus sim, ab ipso *Theoph.* neglectas; neq; eas *Clusius* enodarit, neq; *Bodam à Stapelen* in eruditissimo aliâ suo in *Theoph.* commentario illustrarit, ego prohibeor asserere, illæ cum *Thee* Chinitici congruant vel non, quod nec ego defendendum suscepi, sed; probabile videri, *Spiræa* *Theophrasti*, *Thee* Chiniticum vel ab ipsorum Asiaticorum, vel etiam nostratibus Europæis

Rhi-

Rhizotomis aut Rhopopolis adulterari : Ad quæ flagitia hoc genus hominum amor sceleratus habendi adigit, ob quem, non solum ad viscera terræ, ferreo hoc seculo jam pridem itum est, sed hodie (verum honos & venia præfanda sunt) in ipsas cloacas fœdas hic in Europa, descenditur; ut abunde ex prioribus, aut Tabaci sive adulterandi sive id infucandi, omninò detestando & abominando artificio aut mangonio, constat. Ego verò amore veritatis flagrans, hic loci B. L. serio hortor ac obtestor, conferat inter se in priori Tabula hujus commentarii pag. 51. sculpta, utraq; foliola, Thee nempe in China aut Japonia, & Spirææ hic Hafniæ in Dania mense Junio hujus anni, nata, quo dexterrimè de iis dijudicet, cernatq; ut perfimilia sibi sint invicem. Vid. Fig. VI. & VII. quarum illa (ut dixi) Folium Thee, hæc Spirææ exhibet.

Fol. 32. A. l. 6. l. <i>ῥοπινα, ῥοπινα.</i>	Fol. 43. B. l. 4. l. <i>Serbet; Thee.</i>
D. l. 7. l. <i>varios aut.</i>	l. 10. l. <i>convehent.</i>
F. 33. D. l. 4. l. <i>variis avido.</i>	F. 44. C. l. 2. l. <i>quò ut delectentur.</i>
F. 34. A. l. 12. l. <i>preclare.</i>	F. 45. D. l. 4. l. <i>catarrho.</i>
l. 13. l. <i>Thee me.</i>	F. 46. l. 1. l. <i>sum: & eodem.</i>
D. l. 4. post <i>baphicam</i> adde:	F. 47. B. l. 1. <i>pro hoc l. hæc & pro neu-</i>
<i>Americani.</i>	<i>trum l. neuris.</i>
l. pen. l. <i>Thee nos appellare</i>	F. 48. A. l. 8. post <i>committi</i> adde <i>Can-</i>
<i>ut est.</i>	<i>sa non causa aut.</i>
F. 35. B. l. 8. l. <i>nec mi pretium dede-</i>	B. l. 1. l. <i>regionib.</i>
<i>ritis.</i>	F. 49. A. l. 3. l. <i>Garlebiensis.</i>
F. 36. D. l. antepen. post <i>Arnifao</i> adde	l. 7. l. <i>Torgensis:</i>
<i>locutus sum; sed Marci Agripp.</i>	F. 51. C. l. 12. l. <i>tubulus.</i>
F. 37. C. l. 3. l. <i>mibi videor.</i>	F. 52. B. l. 8. <i>dele id.</i>
l. 10. l. <i>à doctis & rudibus non</i>	C. l. 6. l. p. 967.
<i>restionibus, aut faci plebis.</i>	F. 53. C. l. 5. l. <i>aut alia.</i>
F. 38. B. l. ultim. l. <i>porus.</i>	l. 6. l. <i>& una.</i>
F. 40. D. l. 11. <i>pro q̄stl. isti.</i>	l. 7. l. <i>me id jam.</i>
F. 41. B. l. 8. l. <i>immensâ suâ.</i>	D. l. ult. l. <i>quam Coffi ac.</i>
D. l. 1. l. <i>Manne Bach.</i>	F. 54. A. lin. 1. <i>dele & Cabwa aqua.</i>
l. 5. <i>dele Sapore.</i>	B. l. 9. post <i>Itali:</i> (adde de-
l. 8. l. <i>ut Quercetanus.</i>	<i>perdita aut omiffa quæ hæc sunt:)</i>

Sed juvat hic loci, datâ in rem eam oportunitate, & cum Turcarum quoq; facta sit mentio, iteratò meminisse petulcorum Persarum, attamen sterilium; Quippe qui, ne ob Polygamiam, illis cum Turcis communem, nimis numerosam prolem alere cogantur, corpora cum conjug-

gibus aut pellicibus niscētes non tam id studere videntur ut liberis dēte operā (castissimo apud Cic loquendi modo utor) quā ut voluptarij instar Onanum impiorū, semē infēcundū profeminent (proh Dei immortalis atq; hominum fidem! quantum hoc & morte expiandum grande nefas, facinusve! quod Theologi ex Moīse tractent diductius, castigentq; apertius, acerbiusve) quod ob jugem Coffi aut Cahwæ aqvæ usum in venis ac arteriis viventium Perfaram corruptum, commodissimè seu Physices, seu Medicinæ Doctor, non ignarus chymicorum principiorum, cum vappā, sale & sulphure volatili vini, maximam partem, cassā, comparabit: Vel etiam idem, comparatum ad aliarum Nationum non vitiosarum, Eunuchorum aut Scytharum (vid. Hipp. de aère aqvæ & loco pag. 269 v. 10.) ubi illos *eviratos* & *effeminatos* appellat, persimile dixerit. Verum ut Hipp. noster l. c. Scythas in genere inter alias causas statuit, ideo *se ipsos perdere* (ita n. loquitur, nec mea sed illius sunt verba) *quod utramq; venam, post aures sibi incidant usque adeo, ut ubi postea ad uxores accedant, rem cum ijs habere nequeant*: Ita à me ex celeberrimo Historiographo Dno. Oleario relatum est, Persas citra hoc adminiculum, solo & unico usu solius Cahwæ aqvæ sese evirare salacissimos. Nemini quod mirum videbitur. Non n. salacitas fēcunditatem sed potius illius contrarium portendit. Hinc, publica scorta aut prostibula, raro imprægnantur a Venereis Nepotulis ac jocundulis Amalcis; licet tam liberè cum ipsis in lupanaribus volentur, quàm ruri super casarum tectis, aut Rusticorum sterquilinijs, infilire passerulum marem fœminæ dorso, passis ac tremulis alis, vides. Aliud quoq; mi Philomathes ac Amice, scias esse velim, frigidos ac in Venerem tardos stimulare quod Eruca perficit; aliud etiam esse semen fēcundare, aut fomenta Veneri (qvæ sine Cerere & Baccho frigere dicitur) sufficere quod ex vegetabilium classe, amygdalis dulcibus, pineis nucibus, ac pistaceis, Castaneis &c. Ex animalium classe, caponibus, alaudis, turdis, perdicibus, hœdina, vervecina, vitulina, &c. obtinemus. Et illam efficaciam, nempe Venerem stimulandi, neq; Coffi neq; Chocolladæ denego; Quibus Tabacum est annumerandum, & tamen sterilitatem hæc inducere queunt, ceu qvæ diversarum sunt partium, aut potius tota substantia agunt; ast ad fēcundandum semen, omnia hæc ineptissima sunt, ceu ad unum omnia, nimium quantum exiccantia, minime, uti vulgus loquitur aut putat, frigefacientia. Verum de Cahwæ aut Coffi aqvæ, & Tabaci fumantis effæminandi effectū, certò constat; Quibus utrisq; nisi ratio me fallit mea, æqui arbitri, ideo Thee annumerandum mecum existimabunt, quod R. P. Marinus Martinius (admirandum id sanè & observatione dignissimum) referat, quod Thee aut Cha in aqva ebulliente maceratum, aut potius illius aqvam potantes, sibi sicut ea exstinguant.

*gant, humores exsiccent, unde vix exspuant. Quid! quod vitex seu Agnus
 castus, ruta, mentha, camphora, siccando quoque impotentes reddant ma-
 ritos! Ut taceam, quod Thee ipsis Chinesibus novum sit medicamentum,
 cuius proin vires ac facultates nondum satis accuratè illi ipsi examinarint,
 aut nondum exquisitè ceu ad Lydium Lapidem probarint; Unde meri-
 tissimo illi nostratem, ut ex prioribus constat, Betonicam Europæam, cu-
 jus laus per tot secula incanuit, antefero. Interim en tibi Philalethes ma-
 nifestissimum, Sulphuris siccantis in vegetabili, nempe Thee, effectum, mi-
 nimè impense calidi, sed solum subamari medicamenti, in non spuentibus Si-
 nis, vid. sis locum p. 47. D. hujus mei commentarij. An v. Chocollada, ut corpus
 umbram secum trahit, aut similem in modum æque ac Cahwæ aut Coffi aqua
 sterilitatem & impotentiam causetur, id hæcenus in commentarijs autho-
 rum, adeo aperte relatum non reperio; nec ipsus indagavi sagacius:
 Quam impensè stimulare Venerem volunt; Quibus viribus Chocolladam,
 nostrates ex America & Africa, reduces cives, maximè pollere affirmant,
 qui ceu præsentès arbitri, harum gentium mores, in utrisque hujus Orbis aut
 Universi partibus, introspexerunt intimè. Sed cum supra laudatus Benzoni
 vid pag 37. D. hujus commentarij, Chocolladam sapore aliquantulum ama-
 ro faciare, ac refrigerare Corpus (quod rectè accipiendum, dum impense exsic-
 cat) minimè tamen inebriare affirmet: Hinc non ego tantum, sed complures
 alij medici, per bonam consequentiam mecum sciscitent, cum Chocollada in
 uno tertio cum Coffi itemque cum Thee convenire videatur, hæc tria inter se
 necessario convenire, seu omnia hæc instar Coffi effæminare viros; id n. ma-
 ximè urgeo, cæteras qualitates non indagabo aut excutiam hic loci accura-
 tius. Spero proin, imò certissimè confido ob rationes has & superius pag. 37.
 allatas, venientibus annis fore, (nisi Phrygibus Nos Europæi velimus esse
 magnò nostrò & probrò similes, qui serò sapere dicuntur, nec piscatoribus si-
 mus stupidiores, qui iccti sapiunt,) ut nos Europæi Chocolladam, Coffi, Thee
 denique omnino ejuremus. Horum quippe si unum bonum, omnia tria esse
 bona statuenda auguror. Cui simile responsum dedisse (tritissima vulgi Fa-
 bula est) nescio quem Europæum venditorem, sive canum sive luporum ca-
 tulatorum, licitanti eos mediocri pretio, sed quærenti ex ipso, an omnes Ca-
 tuli isti essent frugi aut ejusdem bonitatis, nempe: Ist der etne guth/so seiti
 sie alle guth. Imò, Deo propitio & fortunante sperabo, omnia hæc prope-
 diem omnibus Europæis Magistratibus, summis, infimis, mediocribus non
 minus exosa fore, quàm Tabacum Moschis aut Turcis, aut potius illorum
 Imperatoribus est. Qui quàm severè in Tabacibibulos aut Tabacophilos
 advertant, ex prioribus notum est, cum nolint inertes, prodigos, & quod
 summum aut palmarium, steriles, impotentes, ac effæminatos, cives aut subdi-*

eos, in Regionibus ipsorum ditioni subiectis alere. Quin & hic loci alius
 modus, (de quo antea paucula quædam occipi dicere) & per quem in-
 cauti quoque sterilefcunt, excutiendus veniret, ceu qui videri poterit, ex Asia
 olim commigrasse in Europam, sed qui non tam huc, quam ad anatomicam
 scholam, pertinet; nempe jam incredibilem pessimam consuetudinem, ut
 adversus intolerabiles dentium dolores, venæ sectio pone aures promiscue ut-
 trique; sexui imperetur. Sed sciant ij, quorum protervitas salubria consilia
 non admittit, vel qui *doctissimi viri Hipp.* autoritatem, ipsis Jurisconsultis,
 ubi de vita hominis aut partu legitimo decernitur, aliàs sacram, sanctam, con-
 culcant aut explodunt, eos ingenti suo incommodo, olim falsis & calidis la-
 chrymis defleturos, suum infortunium quo maclabuntur, dum illi æque ac
 Scythæ patiuntur sibi venas pone aures incidi, ut dolores dentium actutum
 evanescant, ceu incantamento essent abacti scilicet *Etenim non solum cito,*
sed etiam tuto agris, nos Medici dogmatici medebimur; minimeq; illis magis nocebi-
mus quam morbus ipse. Quippe dentium dolorem intolerabilem, aliquando
 delirium, aliq; gravissima symptomata comitata fuisse, apud practicæ Me-
 dicinæ Doctores, legere quidem licet; ast nemo tamen eorum adhuc obser-
 vasse visus est, dolorem dentium sterilitatis extitisse causam, ut *Hipp. noster*
 de venis pone aures incisis, testatur, & exemplo non unius alteriusve indi-
 vidui, sed integræ Nationis Scytharum confirmat, *Vir si Macrobio* subscribi-
 mus, *nunquam qui fuit falsus, nec alios qui fefellit,* cujus quoque autoritate Anato-
 mici tuebuntur, Angue interrim ac cane magis, patres ac matres familias, dam-
 nosum hoc, hujus seculi sive empiricorum sive imperitorum Chirurgorum ac
 Barbitonorum consilium fugient, seu ipsorum liberis summe noxiam me-
 delam, nimirum venæ pone aures instituendam sectionemve; nisi ste-
 rile olim eorum conjugium malint, quam sæcundum; ringentibus conju-
 gibus, indignantibus optimis parentibus, sæcero una cum nuru; Novaque;
 ipsâ nuptâ, jam jugum passâ, venustulâ, ejurante & detestante vesperam
 quâ post hymenæum zonam sponsa solvit, quod magno suo probro, videri
 possit, quod ob signatâ esset Naturâ, cum non sit, atque adeo citra suam culpam,
 maritum pulchra prole parentem facere impotens sit, nisi capitis aliàs pudici,
 & ob quam auratâ Junoni bidentem Maritus cæderet, ut ita cum *Juven.* loquar,
 alium vectorem navis suæ admittet, atque sic illi frons in cornua desinet.
 Hæc sibi dicta putabunt Pamphili illi, formarum spectatores egregij, ac ut
 vitent utraq; hæc cavebunt sedulo: Parentibus vero ideo indignantibus
 quod suscipiendorum nepotum spe, miseri grandæviq; decidant, ita ut avi,
 vel aviæ nomine, à svavissimis aliis Nepotibus salutari nequeant. Ast lin-
 quam hæc anatomica, & jam pridem rude donatus, alijs lampada, simulque
 ansam trado sagacius inquirendi in ductus ac valvulas venarum earumque
 ana-

anastomoses cum arterijs, ad jugulum & præsertim pone aures, ceu quibus studiis S. R. M. Regis ac DN. DN. mei *Clementis* interveniente singulari Regia clementia & parili gratia, me abhinc duodeviginti annis abdicavi, quo, Socero meo *Jacobo Fabricio Archiatrorum primicerio*, jam p. m. cum sine usus sine experientia non nisi seris ab annis veniret, ego meam medicam scientiam, illius, ceu in Medicina Roscij, Practicæ Medicinæ præceptis institutisque augere & exemplis obfirmare possem, praxi medicæ jam Dei gratia per triginta & sex años deditus. Sed quo non Orientalium Populorum, Perlarum ac Asiaticorum Scytharum jam dudum & certò probata; Sinensibus v. metuenda, atq; utinam non quoque nobis Europæis expectanda sterilitas, illis nobiscum Theæ abutentibus, nobis insuper Scytharum in modum, venas pone aureis ferro abrumpentibus, me non abduxit?

Fol. 54. B. l. 12. l. *auxerere velle.*

Fol. 55. B. l. 17. l. *perveniturum.*

C. l. 7. l. *rerum preciosarum.*

D. l. 5. l. *nostrate.*

Atq; hæc graviora errata ut B. L. neq; mihi absenti, neq; Correctori neq; typhothetæ præsentibus imputaret, meum fuit absoluto integro hoc commentario ea emendare primulum. Cætera Lectorem haud morabuntur & levicula erunt, ceu in punctis commatis & parentesibus perperam locatis commissa, quæ non curavi sedulo, neu ruspatus sum: nimis enim id mihi operosum & magnæ divitiæ plenus fuisset labos: Quem proin obtestor ob eam virtutem, ab homine solo nomen quæ indepta est, mihi, illis, deniq; amanuensi quoque meo condonet; meminertq; se ipsum hominem esse. Cæteroquin plerumq; ita nobiscum comparatum est malum! Lyncei in aliorum, in propriis peccatis atq; erroribus, talpis cæciores ut sumus, hinc illud *Perfici Satyricorum Principis,*

Ut nemo in sese tentat descendere nemo!

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Ultimò, universos Commentarii hujus mei, Lectores, exoratum venio, omne hoc meum studium, æqui boniq; consulant, & quidem *Patritii Veneti & Aquilejensis Patriarcha* verbis, nempe *Hermolai Barbari* ex illius Præfatione in *Dioscoridis Corollariorum libros* petitis, quæ verbulo uno itemq; altero mutato, ita se habent: sic mihi persuadeo, me, quantum ingenio perficere, quantum industria elaborare, quantum studio ac curâ consequi potui, quantum deniq; iudicii in literis habui, in hosce libros (commentarios) contulisse. Qui sitales erunt, quales ut essent, contendimus, gratulabor mihi & omnibus, quibus hæc scripsimus. Sin verò aliud Doctorum fuerit de his iudicium, non recuso, quin quantum de his libris, (commentariis) tantundem de studiis ac vigiliis detrahatur meis. Illud certè petiit ab omnibus velim, eodem animi candore nostra æstiment, quò vel ipsi nostra scripsimus, vel nos de alienis iudicavimus, vel ut illi perpendi examinariq; sua ab aliis vellent. Valet.

F I N I S.